

MINISZTERTANÁCS
VÖRÖS VÁNDORZÁSZLÓJÁVAL
KITÜNTETETT SZÖVETKEZET

AZ ORSZÁG KIVÁLÓ
IPARI SZÖVETKEZETE
CIMMEL KITÜNTETETT
SZÖVETKEZET

A JÖVŐ

AZ ENDRŐDI CIPÉSZ SZÖVETKEZET

25

ÉVE

1947-1972

AZ ENDRŐDI
CIPÉSZ
SZÖVETKEZET

25 ÉVE

1947—1972

F. k.: Sárhegyi András
Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, Gyula

„A szövetkezetek növekedése és erősödése számunkra azonos a szocializmus növekedésével . . . Kivételes jelentősége van a szövetkezeteknek, először elvi szempontból (a termelési eszközök köztulajdonban vannak), másodsor abból a szempontból, hogy az átterést az új rendre a lehető legegyszerűbb, legkönnyebb és legérthetőbb módon valósíthatjuk meg.”

(Lenin, 1923)

Amikor úgy határozott szövetkezetünk vezetősége, hogy könyvet bocsát ki az Endrődi Cipészipari Ksz alapításának 25. évfordulója alkalmából, nem az a cél vezérelt bennünket, hogy önmagunkról írjunk. Bár a magunk zakóját hordjuk negyedszázad óta is s a felszabadulást követő évek kopott, ezerszer elviselt, szakadozott kabátját élet- és munkakörülményeink állandó javulása során azóta felváltotta a divatos új öltözék, mégsem csak a magunk krónikája ez a huszonöt esztendő. A mi évről évre történő örvendetes fejlődésünkben csak tükröződik szocializmust építő hazánk felvirágzása, a mi huszonöt esztendőnk útja országunk felszabadulást követő történelmének sok gonddal, bajjal, nehézséggel és mindezek mellett nagyszerű eredményekkel telített miniatűr dokumentuma.

Huszonöt esztendő's működése szövetkezetünknek továbbá azért sem csak magunkról szól, mert a mi életünk, cselekvésünk a múltban és ma is, mint anyaföldbe a növény, szülőfalunkhoz, Endrődhöz kapcsolódik. Ez a föld kötött ide bennünket a sok megpróbáltatás ellenére is, szülőföldünk szeretete érlelte meg bennünk huszonöt esztendővel ezelőtt az elhatározást, hogy itt kell életlehetőséget teremtenünk magunknak, itt kell megalapoznunk a jövőnket, ha mégoly űzött is bennünket a szükség, amely sokaknak kezébe adta a vándorbotot. Pártunk végig kitartott elhatározásunk mellett és segített bennünket a szövetkezésben, az első, nélkülözésekkel teli évek átvészelésében. S hogy a régi manufakturális műhelyből, amelyben már mint szövetkezeti tagok a magunkkal hozott kopott kaptafák, kéziszerszámok segítségével először kalapáltuk össze az első 100 pár félcipőt – negyedszázad múltán ott tartunk, hogy modern üzemszeinkben, korszerű gépeken közel ezer ember dolgozik, igazolja az alapító tagok jövőbe vetett hitét, és úgy gondolom tisztelettel tekint ezekre az emberekre az iparunkban azóta felnevelkedett új generáció is.

Végül a mi huszonöt esztendőnk azért sem csak magunkról szól, mert hiszen szövetkezetünk léte és állandó fejlődése nem csupán új szint adott községünknek, hanem végeredményben ipart is teremtett itt, középüzemi szinten, olyan történelmi hagyományokra alapozva, melyek Endrődöt a múltban közismerten az ország egyik legszegényebb, legelesettebb és legkiszolgáltatottabb proletár települései közé sorolták. Községünket a felszabadulás előtt állandóan vándorló kubikusairól, a nincstelenség miatt állandóan lá-

zongó agrárproletárjaink megmozdulásairól, a nevezetes csendőrsortúzrői tartották számon. Ma jogosan tölthet el minden endrődit a büszkeség – szövetkezeti iparának termékeiről ismert országszerte, sőt a külföldi országokban is.

Hogyan értünk el idáig? Mik voltak előrehaladásunk legjellemzőbb állomásai? Milyen nehézségeken kellett keresztül verekedni magunkat az alapítást követő legkritikusabb évektől mostanáig – erre próbál feleletet adni e könyv. Természetesen mindazt ami történt e negyedszázad alatt, lehetetlen csokorba gyűjteni egy ilyen terjedelmű kiadványban. Ezért a bemutatás nem is a teljesség igényével készült. Mégis felöleli – eredeti dokumentumokra támaszkodva – azt a negyedszázadot, mely alatt a Minisztertanács Vörös Vándorzászlójának elnyeréséig, majd az Ország Kiváló Szövetkezete szintjére eljutott nagyszerű kollektívánk.

Ezekkel a gondolatokkal nyújtjuk át e könyvet szövetkezetünk tagságának, az alapítóknak, hogy amikor olvassák, forgatják e lapokat, idézzék vissza néhány órára a múlt korszakait. És az ifjabb generációnak, hogy lássák: mily sok küzdelmes év munkája testesül meg mai korszerű, a munka és higiéniai követelményeknek úgyszólván teljesen megfelelő szövetkezetünkben.

SÁRHEGYI ANDRÁS
elnök

Amit e gyűjteményes kiadvány elénk tár, ma már történelem. Az Országos és a Gyulai Levéltárból, a szövetkezetben megőrzött régi, eredeti dokumentumokból, hivatalos statisztikai adatokból, muzeális értékű levelekből, írásokból és nem utolsósorban személyes élmények felidézéséből próbáljuk meg-eleveníteni huszonöt esztendő útját a megalakulás pillanataitól napjainkig. A visszaidézések szorosan kapcsolódnak Endrőd gazdasági-társadalmi átalakulásához e negyedszázad alatt, mert hiszen szövetkezetünk fokozatos fejlődése elválaszthatatlan községünk, és egész megyénk újkori történelmének alakulásától.

Ezért, ha korhűen akarjuk bemutatni e negyedszázadot, elengedhetetlenül szükséges visszanyúlnunk a múltba, azokhoz a „történelmi hagyományokhoz”, amelyek szinte elviselhetetlen terheket róttak a kisemberek vállára. Az alapító tagok közül az idősebbek még emlékeznek azokra a rossz emlékü időkre s ha néha-néha felidézik emléküket a fiatalabbak társaságában, azok bizony sok esetben hihetetlenül mosolyognak: túloznak az öregek! Olyan körülményeket, annyi embertelenséget, amiről beszélnek lehetetlen volt ki-bírni.

Kezünkbe került néhány levél az Országos Levéltárból a Horthy-féle Földművelésügyi Minisztérium megmentett adattára révén. Hadd idézzünk csak néhány sort belőlük: „... Nincs betű és szó, amely leírja azt az ijesztő nyomort, melyben a nincstelen falusi munkások sínylődnek... Számptalan eset előfordult, hogy főtt krumplin és cukorrépán tengődnek hetekig, kenyér nélkül, jobsorsra érdemes munkáscsaládok. Több munkás... felváltva, egy kabátban, lábbeliben kénytelen munka után járni, persze eredménytelenül...”

A falu nincstelenjei közé tartoztak Endrődön azok az iparossegédek is – elsősorban a bőriparosok – akik a szezonális jelleg miatt évenként mind össze két-három hónapon át jutottak állandó keresethez, de úgy is mondhatnánk: éhbérhez. Az ipartestület a felszabadulás előtt kilencvennégy lábbelikészítőt tartott számon Endrődön. Ezek egy része mester volt és távoli vidékek-szerte neves mester. Készítményeikkel bejárták az Alföld kisebb-nagyobb városait, vásárait. Egyesek közülük anyagilag megerősödtek, több segédet, tanoncot tartottak. De nem minden mester volt ilyen szerencsés, a legtöbb éppen csak hogy egyik napról a másikra tengődött. Ők is járták a vásárokat, de gyengébb minőségű termékeiket nem sokan, inkább a szegényebb népré-

tegek vásárolták. Mosolyogva mondják az akkori tanoncok az akkori „áruszállítás” valóban ma már megmosolyogni való eseteit. A vásárookra két-két inas a vállukon tartott hosszú rudakon vitte a himbálódzó cipőket, csizmákat, többször volt, hogy ugyanolyan teherrel kellett visszafelé is megtenniük az utat, mert egyetlen pár lábbeli sem kelt el. Üres volt azoknak a bukszája, akiknek nagyon is szükségük volt lábbelire.

A szegényebb sorsú mesterek ősztől nyárig nemhogy alkalmi segédeknek, de még maguknak sem tudtak munkát biztosítani, népes családjukat képtelenek voltak szakmájuk révén eltartani. A szükség vitte őket arra, segédekkel együtt, hogy aratási-cséplési időben munkát kolduljanak, vagy időnként kubikra menjenek. Ez a hányatott sors hatott a gondolkodás módjukra, befolyásolta éleltszemléletüket, sokukat a rendszer tudatos ellenségévé tett. Országjárásaik során megismerték, hogy másutt sem jobb a munkásemler sorsa. Vergődésüket az ország különféle „ember-piacain” éppen Endröd szülötte, Hunya István írja le megrázó erővel, a Kubikusok című könyvében. A kubikusok közé vegyült endrödi cipészek ugyanúgy árulták munkaerejüket, mint sok más nincstelen társuk. „Százával álldogáltak tétlenül erőteljes munkabíró emberek a városok és községek piacain, árulták munkaerejüket – írja Hunya István. – Naponta 6–800 alföldi kubikusok várta a munkaalkalmat a budapesti Teleki téren is. Gyalog jöttek fel Pestre maguk előtt tolvá talicskájukat. Munkát reméltek, de hiába! Három-négy heti várakozás után az éhségtől kimerülten tértek vissza gyalog falujukba.”

Am idehaza is csak az inség várta őket, az éhezö család. Hiteles adatok szerint legnagyobb munkanélküliség az egész országot tekintve Békés megyében volt és ezen belül is Endröd, Tótkomlós, Békés, Szarvas a legszegényebb, legelesettebb, legtöbb munkanélkülít számontartó községek közé számított. Békés megyében a felnőtt falusi lakosság 25–40 százaléka volt munka nélkül. Csoda-e, hogy még a községi előljáróság is, a nincstelenek megmozdulásaitól való félelmében a következő levelet menesztette a fővárosba:

„Nagyméltóságú M. Kir. Földmívelésügyi Miniszter Úr! Kegyelmes Urunk!

Békés vármegyéhez tartozó Endröd nagyközség 14 700 lélekszámú lakosságból 970 földmunkás (kubikus) családfő van 2910 családtaggal. (Nyugodtan írhatta volna a munkanélküli lábbelikészítőket is. Szerk.) Ezek közül jelenleg is 350 családfő minden kereset nélkül áll, s családtagjaikkal együtt munka hiányában a legnagyobb nyomornak néz elébe.

Alulírottak azon alázatos kéréssel járulunk Nagyméltóságodnak kegyes színe elé miszerint méltóztassék nevezett munkanélküli családfőket az ország bármely területén föld, avagy útmunkálatokhoz kenyérkereset céljából lehető legsürgősebben elhelyeztetni.

Alázatos kérésünk ismétlése mellett vagyunk Nagyméltóságodnak legalázatosabb szolgálói: Katona György, Hornok János, Bella József, munkatársai nevében. . .”

Hiába volt a „legalázatosabb” könyörgés az éhínséget előző darabka kenyérért, a „Nagyméltóságú Úr” nem tett semmit a munkanélküliek elhelyezése érdekében, mint ahogyan az egész Horthy-rendszer sem törődött velük. Sőt nagyuraik, éppen a nincstelenek éhezése árán gazdagodtak.

Csoda-e, hogy ezek a kilátástalan körülmények, tengernyi nyomorúság és megaláztatás elégedetlenné, „lázadóvá”, elkeseredetté tette a munkát, kenyeret követelő embereket? Csoda-e, hogy a legkiszolgáltatottabb vármegyék közé tartozó Viharsarok megyéiben, így Békésben is növekedett az elnyomottak rendszer elleni harckészsége s az illegálisan dolgozó kommunista párt sejtjei - Endrődön Hunya István, Polányi Máté (akit a háború alatt elhurcoltak és halálra kínoztak a Gestapósok), Bella Elek, Gyebnár József, Smiri István, Cserép Mátyás és sokan mások – sikeresen terjesztették közöttük a szocialista eszméket, a jobb világba vetett hitet? A kubikusok mellett a munkanélküli iparos segédek, a cipészek is ott tüntettek a főszoergabirói, vagy előljárogási hivatalok előtt egy darabka kenyérért, hogy adjanak nekik munkát. Olyan hevesek voltak ezek a tüntetések a mi megyénkben is, hogy sok esetben a csendőrsortűz, a kiomló munkásvér vetett azoknak véget. Tótkomlóson például az előljárogás a tüntetések megakadályozására elrendelte az „ostromállapotot”, ami azt jelentette, hogy a munkanélkülieknek délelőtt kilenc órától kezdve nem volt szabad az utcán tartózkodniuk.

Endrődön az embertelen horthysta kormány ellen fellépő ellenzéki képviselő jelölésében reméltek valami változást majdani életükben a nincstelenek, a háború előtti, úgszólván utolsó „választáson” és beszédének elmondását követelve tódultak ki a főtérrre. A heves rendszer elleni tüntetésnek csendőr-sortűz vetett véget. Sok sebesült, hét halott maradt az endrődi tér közevetén. Ma emléktábla őrzi a harcban elesett mártírok kegyeletét.

A második világháború – a Szovjetunió elleni rablóhadjárat – még több szenvedést zúdított a népre. Az uralkodó-körök, a fasizmus teljes kiszolgálói a német nagytőke érdekeinek megfelelően szolgáltatották ki az ország gazdaságát, majd „ember-anyagát” is a gyilkos háború céljaira. Ez utóbbtól azt remélték, hogy a munkanélküli-hadsereg behívásával megszűnik, vagy legalább is csökken az elégedetlenség, hiszen kevesebb „száj” marad éhes ott-hon. A munkanélküliek száma csökkent is a behívások által. Endrődről is elsősorban azok kaptak behívó parancsot, akik ott voltak az állandó elégedetlenkedők sorai között, őket küldte elsősorban vágóhídra a Horthy-kormány. Ám a háborús intézkedések – hiszen minden élelmiszer, amit csak lehetett, a fasiszta hadsereg rendelkezésére bocsátottak – csak növelték a nyomort, az itthonmaradottak elégedetlenségét. A vásárlási könyv, a jegyrendszer bevezetése s a fejadag megállapítása – ami 40 százalékkal volt alacsonyabb mint Németországban – nyilvánvalóvá tette, hogy a fasiszta Németország gyarmatává vált hazánk, eladták az országot az urak, hogy hatalmasan maradjassanak a nép iszonyú szenvedése árán is. Az illegális kommunista párt leleplezte a háború igazi céljait. Sejtjei révén eljutott a párt lapja, a Szabad Nép és röpcédulái Endrődre is. A bőripari dolgozók közül ebben az illegális, gyakran az életük kockáztatásával járó munkába részt vettek Kurilla Bálint és társai, akik szervezték a Kossuth Rádió hallgatását a Földmunkás Egyletben és a Tűzoltó szobában. Szították a háborúellenes hangulatot, magyarázták a párt politikáját, felvilágosították az embereket, hogy a frontra küldött katonák imperialista érdekekért harcolnak és az igazság a Szovjetunió oldalán áll, amelynek hadserege az első munkáshadsereg és biztosan győz az Európát leigázó fasizmus felett. A háborús terrort bátran szembenézve nyilvánították véleményüket sokszor nyíltan is az emberek kö-

zött mutatva a háborúból kivezető utat, biztatva a behívót kapott endrődi társaikat, hogy szökjenek át a szovjet hadsereghez, ne harcoljanak a fasiszmus oldalán.

A háborúellenes illegális munka a csendőrség tudomására jutott Endrődön is. Megindult a rendszeres hajsza az „elégedetlenkedők”, a „hazaárulók” törvényen kívül iktatásáért. Tömeges letartóztatások következtek, internálták a legbátrabb harcosokat. Ekkor fogták el Polányi Mátét is a Gestapósok és gyilkolták meg. 1942-ben a Szegedi bíróság tárgyalta az endrődi illegális pártmunkások ügyét, akiket előzőleg a községi óvodában kínoztak meg vallatás közben. Többen börtönbüntetést kaptak, többen pedig internáló táborba kerültek. De szavaik, felvilágosító munkájuk jó talajba hullott. Az endrődi nép többsége teljes hittel bízott abban, hogy a szovjet hadsereg legyőzi a fasiszmust, eljön hazánkba és elűzi innen saját urainkat is, akik annyi szenvedést okoztak már a népnek.

Nem csalatkoztak a hitükben. 1944 októberében megyénket is elérte a Vörös Hadsereg. Akkor még fasiszta csapatok tartották megszállás alatt Endrődöt. Október 6-án Kondoros felől olyan hirtelen jöttek a szovjet felszabadítók a községbe, hogy a fasiszták, álmukat megszakítva, ingben-gatyában hanyat-homlok menekültek a Körösön túlra. Sajnos a szovjet alakulatok akkor nem álltak meg Endrődön, tovább nyomultak Gyoma irányába, így a fasisztáknak maradt idejük utolsó környékbeli pusztításukra: felrobbantották a Hármaskörös vashídját, hogy egéruat nyerjenek üldözőik elől. (A később visszatérő szovjet csapatok csináltak rövidesen fahidat a Hármaskörösön, amely azonban szerencsétlenül leszakadt egy szovjet tank alatt. A felszabadulást követő második évben talán Endrőd első nagy fontosságú létesítménye lett az új vashíd. 1969-től pedig a 11 millió forintos költséggel súlykorlátozás nélkül épített új híd ível át büszkén a folyó felett.)

A szovjet csapatok megérkezésével lezárult Endrődön is egy sötét, tengernyi nyomorúsággal, megaláztatással teli korszak. Igaz, azokra, akiket elhurcoltak a háborúba vagy internáló táborokba, még sokáig kellett várni, hogy hazatérjenek, sajnos, sokan közülük nem is tértek vissza soha. A sok könny az elesettekért lassan felszáradt és lassan-lassan lábadozni kezdett Endrőd is. A harmincas években 14 700 lelket számláló község lakossága a háború pusztítása, a tömeges elvándorlás miatt 1945-re 12 319 főre csökkent. Önálló község lett belőle, Hunya, és csak lassan kezdtek visszajönni azok, (több mint 500 ember keresett az ország más területein, főleg Budapesten megélhetést a háború éveiben), akiket „száműzött” innen a nincstelenség. Lassan visszajöttek Endrődre az elvándorolt lábballékesítők is, hogy helyben találjanak, vagy teremtsenek maguknak megélhetést. Ám addig még hosszú út vezetett.

A felszabadulást követő napokban, hónapokban nagy volt a bizonytalanság, hiszen éppen azok közül maradtak Endrődön kevesen, akik némileg el tudtak volna igazodni az új helyzetben, a régi veterán harcosok. Ebből a tájékozatlanságból segített kiutat találni a központi pártvezetőség küldötte, Vass Zoltán, aki már 1944. október 11-én Endrődre érkezett. Megkereste a párt megmaradt endrődi harcosait, régi munkásmozgalmi embereket és megbeszélést tartott velük. A soron következő egyik legfontosabb teendőnek jelölte még a helyi pártszervezet megalakítását, a szakszervezet újjászervezését

a közigazgatás megindítását és ezeknek a szervezeteknek feladata lett az élet újjáélesztése Endrődön.

Október 15-én 49 taggal megalakult a kommunista pártszervezet Endrődön, melynek első titkára Cserép Mátyás lett. Majd Gyuricza Mihály parancsnoksága alatt létrejött a helyi rendőrség is. Tagjai – tizenhatan voltak először – vigyáztak a rendre, nyugalomra, megakadályozták, hogy a háborúból itt maradt kétes elemek kárt tudjanak okozni a felszabadulás óráiban még kábulatban levő endrődi népnek. Ezeket követően rövidesen megalakultak a község más fontos szervezetei. A Földmunkások Szakszervezete, a Szakszervezeti Csoportok, majd később a Szakmaközi Bizottság, amelynek titkára Szegvári János lett. 1945 elején több mint hatszáz taggal megalakult az első ifjúsági szervezet a kommunista párt égisze alatt, a MADISZ, Gyebnár Illés vezetésével, majd a nők első érdekvédelmi szervezete a felszabadulás után, az MNDSZ. Ennek vezetőjéül a mártírhalált halt Polányi Máté feleségét választották Endrőd asszonyai.

Januárban létrejött az Iparos Szakszervezet is, amelynek látogatói lettek a lábbelikészítők és amelyben először hallottak arról, hogy ha helyben akarják megteremteni biztonságos életüket, szövetkezetet kell alakítaniuk. Eljártak összejöveteleikre a község akkori vezetői. Többek között Kurilla Bálint, Szelei József, aki később megyei instruktor lett a pártnál és hosszasan beszélgettek a még mindig munkát kereső iparossegédekkel, miként lehetne változtatni a sorsukon. A háború kifosztotta az országot, a fasiszták elhurcolták a jószágok nagy részét, nyersanyag nagyon kevés maradt a cipők készítéséhez. Ami maradt, azt bizonyosan azok kapják elsősorban – mondták –, akik összefognak, szövetkeznek és saját nyereszkedésük helyett az országon akarnak segíteni munkájukkal.

Sok töprengés előzte meg az elhatározást, míg a lábbelikészítők legelszántabb, legöntudatosabb része összefogott. De élni kellett és, hogy talán könnyebb lesz, ha szövetkeznek, ez a remény adta mindegyikük kezébe a tollat a belépési nyilatkozat aláírásakor.

Részben tehát a szükség terelte a szövetkezés útjára az endrődi tehetősebb cipésmesterek egy részét, s részben a nincstelen segédek egy részét is. De ugyanilyen joggal el lehet mondani: az életrealitásuk is, hogy felismerték – bár legtöbbször nem tudatosan, hanem inkább ösztönösen – a jövő útját. A lábbelikészítők közötti korábbi vagyoni különbségek megmaradtak egy ideig szövetkezésük után is. Két cipésszövetkezet jött létre 1947-ben. A tehetősebbeké és a segédeké, akik között ugyan akadtak önálló, de rosszabbul menő kisiparosok is. Ez a „szegényebb” kevesebb anyagi alappal rendelkező szövetkezet megalakuláshoz szükséges alaptőkét bizony úgy „izzadta” össze, és tagjai a megalakulás után is rendkívül nehéz körülmények között éltek. A tehetősebbek a Kiszely-féle korcsmahelyiség nagytermének egyik zugában dolgoztak 16-an, míg a másik szövetkezet majdnem ugyanilyen létszámmal egy bőrnagykereskedő raktárhelyiségét igényelte ki.

Mindkét szövetkezet régi, bevitt munkaeszközeivel dolgozott, de hamarosan kiderült, hogy a korábbi vagyoni különbségek ellenére sem jobb egyikük sorsa sem. Ugyanúgy gáncsolták egyiket is az anyagbeszerzés közben, mint a másikat, ugyanúgy gúnyolódtak egyikben is azok, akik a szövetkezetek

ellen voltak, mint a másikon. A kívül maradt mesterek sem nézték jó szemmel a szövetkezeteket. Hiába gúnyolódtak rajtuk, az igazság az volt, hogy félték a megerősödésüktől. Attól tartottak, hogy később behozhatatlan előnyöket szereznek velük szemben. (Mint ahogy ez igaz is lett.) Mindez érlelte mindkét csoportban az elhatározást, hogy ne küszködjenek egymástól függetlenül, hanem egyesüljenek. Ez 1949. április 3-án meg is történt. Létrejött az Endrődi Cipész Ktsz, amelynek azóta kisebb-nagyobb első évekbeli nehézségeitől eltekintve töretlen a fejlődése és az ország legjobb szövetkezetei közé küzdötte fel magát.

Az új szövetkezet elnökéül Sárhegyi András – aki az egyik, a segédek szövetkezetének elnöke volt korábban is – választották. Az akkor huszonégy esztendőes Sárhegyi András azóta is a szövetkezet élén áll, a tagság legnagyobb meglepésére. Fáradhatatlan, önzetlen munkájának nagy része van abban – természetesen az egész kollektíva derekas szorgalmával együtt –, hogy az endrődi cipész szövetkezet többszörösen kitüntetett ktsz, tulajdonosa a Minisztertanács Vörös Vándorzászlójának és az Ország Kiváló Szövetkezete büszke címének is.

Ezekhez az eredményekhez nem diadalmenet vezetett. A kezdeti, rendkívül nehéz helyzetből kilábalni, egyáltalán átvészelni azokat a körülményeket, kizárólag az alapító tagok elszántságát, kitartását dicséri, akik megvették a mai eredmények alapját.

M á s o l a t !

Cg.129/1947. szám. K i m u t a t á s az Endrődi Bőripari Munkások Beszerző, Termelő és Értékesítő Szövetkezetének alapító tagjairól:

Sor- szám	N é v	Lakhely utca, hsz.	Foglal- kozás	Kora	Jegyzett ur. száma	ur. névért.	Jegy- zet
1./	Bela Imre	Endrőd 11. ker. 394.	cipész	26 év	8	160 Ft	"
2./	Csuglovszki István	11. ker. 180.	"	26 "	8	160 "	"
3./	Duda Imre	Aradi 30.	"	26 "	10	200 "	"
4./	Farkaszingszki Ede	Krassébet 22	"	33 "	5	100 "	"
5./	Kenyeres Imre	Király u. 2.	"	29 "	5	100 "	"
6./	Keszthelyi János	Bajcsy Zs. 19.	"	27 "	5	100 "	"
7./	Koós László	Apponyi 2.	"	26 "	7	140 "	"
8./	Kuna Mátyas	Selyem 64.	"	37 "	10	200 "	"
9./	Pető Lajos	Deák u. 13.	"	32 "	10	200 "	"
10./	Pintér László	Széchenyi 55.	"	30 "	10	200 "	"
11./	Szegvári János	Honvéd 3	"	21 "	10	200 "	"
12./	Sztancsik Lajos	Bethlen 8.	"	23 "	5	100 "	"
13./	Szujó Imre	Bethlen 11.	"	23 "	10	200 "	"
14./	Timár László	Zsák 2.	"	28 "	10	200 "	"
15./	Timár Máté	Sztálin 67.	"	38 "	5	100 "	"
16./	Timár Miklós	Hunyadi 20.	"	43 "	6	120 "	"
17./	Uhrin György	Vorosilov 2.	"	20 "	5	100 "	"
18./	Vinkovics István	Kolozsvári 15	"	25 "	5	100 "	"
18	tag összesen:				134	2680 Ft	

Endrőd, 1947. február 13.

Timár László s.k. titkár, Keszthelyi János s.k. elnök.

Igazbólok, hogy ez a másolat a Gyulai Megyei Bíróságnál Cg.129/1947. szám alatt elfekvő eredetivel egyezik, azzal hogy a 25.- Ft illeték-bélyeg hitelesítés fejében rovatott le. -

G y u l a , 1970. március 14. napján.

Sandor Mészáros
irodavezető.

Jelenléti ív.

A (helység) (közösség) (szervezet) (célja) (helye) (időpontja) (napján) (óra) (helyén) (közönségben) (alakuló) (szám) (megtartott) (rendelvény)

Sor- szám	A megjelent vagy képviselt tag neve	A megjelent tag	A megjelentben akadlyozott tag helyett eljárt meghatalmazott
		a l a k u l á s	
1	Szurovics Elok	Szurovics Elok	
2	Madár Imre	Madár Imre	
3	Hegedűs Imre	Hegedűs Imre	
4	Sárhoggi András	Sárhoggi András	
5	Dinya József	Dinya József	
6	Giricz Vendel	Giricz Vendel	
7	Sárhoggi Andrásné	Sárhoggi Andrásné	
8	Látkóczy Vince	Látkóczy Vince	
9	Farkasvárosi Mihály	Farkasvárosi Mihály	
10	Szalóki Lajos	Szalóki Lajos	
11	Kési András	Kési András	
12	Hegedűs István	Hegedűs István	
13	Amankó Elok	Amankó Elok	
14	Dinya Józsefné Sándorné János	Dinya Józsefné	
15	Madár Imréné	Madár Imréné	
16	Giricz Vendel	Giricz Vendel	

ALAPSZABÁLYA.

I. FEJEZET.

A szövetkezet cége, székhelye és cégjegyzése.

1. §.

(1) A szövetkezet cége:

Első Endrődi és Vidéke Lábbelikészítők

Termelő
~~Kisipari beszerző, elosztószövetkezet (vagy) kisipari értékesítő Szövetkezet, mint az Országos Kisipari Szövetkezet (O. K. I. Sz.) tagja.~~

(2) A szövetkezet székhelye:

E n d r ő d i .

(3) A szövetkezet cégjegyzése akként történik, hogy a szövetkezet nyomott, vagy írott cégszövege alá két igazgatósági tag, vagy egy igazgatósági tag és egy cégjegyzési jogosultsággal felruházott tisztviselő, vagy a szövetkezet cégjegyzési jogosultsággal felruházott ügyvezetője, vagy egy cégvezető — ez utóbbi ppa toldattal — nevüket együttesen aláírják.

II. FEJEZET.

A szövetkezet tárgya, tartama és hirdelményel.

1/ A szövetkezet a lábbelikészítő kisipari termelést közös műhelyben, /műhelyekben telephelyeken/ folytatja, a termeléshez szükséges anyagokat beszerzi és a közös műhelyben, műhelyekben /telephelyeken/ előállított arukat értékesíti. A szövetkezet a közös műhelyben folytatott termeléssel biztosítani kívánja tagjai számára a kollektív termelés előnyeit azaz, hogy a termelést tervezés útján és így az önköltséget csökkentse.

Sladst ieltár

mely felvettett Dinya és Hegedüs enadrói cipőkerekedők Bajcsy Zsilinszky utcai üzletében, annak átadása alkalmával. Jelen vannak Dinya József és Hegedüs Imre enadrói lakosok, mint eladók és az első enadrói és Vidéke Lábballé-
szítók Termelő, Baszerző és értékesítő Szövetkezete képviselőjében Sárhegyi András, Szurovecz Álek, Szmarkó Álek és D. Tinár Imre, mint vevők.

Fentnevezett Szövetkezet az alább felsorolt és részletezett cipész szerszámokat, cipésszállítókat és egyéb árukat számla szerint, a feltüntetett irban megveszi, annak ellenértékét nyugta ellenében kifizeti, illetve Beletrész címen elszámolja, mivel nevezett eladók a Szövetkezetnél Beletrészt jegyezték.

140 pár kaptató	1.315.	20 F.
20 db cipődoboz	1.070.	--
80 pár cipő, férfi, női és gyermekcipő	2.546.	11
16 kg különféle vas szeg	195.	32
3 csomag saúnke fonál	29.	40
10 db bagarol pucoló	2.	40
175 pár különböző számú Palma-gummi	446.	08
Portó és szállítási költség	7.	73
90 db üveg papír	3.	92
525 pár vas-spic	40.	94
1 db fűrészelő	3.	25
38 pár 85-ös fűző	17.	22
24 pár 4-es gyár-gummi	31.	60
10 doboz 4/14-es faszeg	13.	78
1 " 5/12-es "	2.	60
1 kg barna politura	13.	30
2.1/2 kg fekete politur	9.	15
40 pár beépíthető réz spic	37.	20
1.000.000 fekete kapocs-ringli	11.	20
127 db fekete viasz	10.	66
74 pár patent-csat	51.	70
6 üveg fekete Apletur-festék	31.	10
1 kg barna perles-pucoló	2.	17
11 pár 65-ös fűző	5.	72
10 " 55-ös " fehér	9.	30
14 " női vegyes fűző	7.	23
4 " színes fűző	2.	72
44 " mackos barna fűző	22.	72
<u>Összesen</u>		<u>3.047. 73</u>

Az alábbi felsorolt cikkek számla szerint számla szerint kifizet-
ni, de számlájuk nincsen:

- 10 gombolyag finom fonál
- 32 pár 120-as barna fűző
- 3 " száltag-fűző
- 5 db svejci cipész-kés
- 3 " fehér fűző
- 10 dba fehér fonál X
- 1,5 kg. kartács szeg
- 1,50 " " "
- 3 doboz fekete kasta-hérsz

Egy „nyersanyag-beszerzési” számla abból az időből, más szóval eladási leltár, amellyel átvettük a Bajcsy-Zsilinszky utcai üzletet.

Kis-Éndrődi és Vidéke
Lábbelkőszítők Beszerző, Termelő
és Értékesítő Szövetkezete
mint a MGSZK tagja

Éndrőd, 1947. é. cc. 15.

Országos Szövetkezeti Tanácsnak,

B u d a p e s t .

Hivatkozva Sárhegyi András ügyvezető urunknak adott személyes utasításukra szövetkezetünk 3 éves tervének 1947/48. évi termelési tervét idemellékelve tisztelettel küldjük be.

A továbbiakban tisztelettel kérjük, hogy nyersanyag igényléstünket az Anyag- és Árhivatalhoz mielőbb átteni sziveskedjenek, hogy szövetkezetünk tényleges működését megkezdhesük.

Express-ajánlott:

Termelési terv.

Teljes tisztelettel
Kis-Éndrődi és Vidéke
Lábbelkőszítők Beszerző, Termelő
és Értékesítő Szövetkezete
mint a MGSZK tagja

Az alakulást követő hónapban kértük az első anyagkiutalást

KERESKEDELEM- ÉS SZÖVETKEZETÜGYI

MINISZTER

BUDAPEST, V., SZABADSÁG-TÉR 17.

Postafiók: Budapest V., száma: 107.

Telefon: 122-710.

Tárgy: Hitelek felvételére.

Előadó: Török László min.fog.

105.449/1948. VI/4.

első Éndrődi és Vidéki Lábbelkőszítők Beszerző Termelő és Értékesítő Szövetkezet,

É n d r ő d .

Arterit, hogy hitel iránti kérelmet szövetkezet politikai csoportból nem teljesíthetjük.

Budapest, 1948. évi március hó 11-én.

A társaság rendelkezésbéli: dr. s. k. miniszteri osztályvezető.

Lejárt

Hitelkérelmünkre lakonikus válasz érkezett: nem teljesíthető

H 661

Társaságunk Országos Szervezési Központ

Főosztálya

B u d a p e s t .

V. ker. Vigadó ut 6. sz.

"Előírt" Első Bányai és Vidéke Lővelőipari, Beszerzési, Termelési és Forgalmazási Szervezete "mint a MOSZK tagja, azon illetékes feljebbvalókkal fordulunk a T. Központ-hoz, hogy "termelő-iparunk" érdekében ne tartsanak elhatárolásokban részesíteni sziveskedjenek.

Szabadlegyen megemlíteni, hogy szervezetünk 1947 év december havában kérte, többféle borsó forgalombahozatalának engedélyét és a termelő-iparigazolvány kiadását, melyek közül a forgalombahozatali engedélyeket 1948. február havában megkaptuk azzal a megjegyzéssel, hogy termelő-ipari kérdésünkkel, forduljunk az Iparügyi Miniszter Urhoz, melyet mi nyomban meg is tettünk. Most azonban a Békéscsabai Kirendeltség által értesítünk, hogy termelő-ipari iránti kérdésünket véleményezte és 479/148 szám alatt a Szervezésiügyi Minisztériumban, Elvi Miniszteri tanácsos Urhoz továbbította, / 105.174 VI/2/1948./ Ip. szám/ melynek mielőbbi megszerzése céljából érdekekben lépéseket tenni sziveskedjenek, mert ennek híján tanácsaink termelést nem eszközölhetnek, márpedig ez több család megélhetését veszélyezteti.

Továbbá kérjük szives értesítésüket, hogy a T. Központ-tól mely működési körünkben tartozó árukat, és milyen feltételek mellett kaphatunk.

Fentiek szives és sürgős elintézésére, ismétellen kérve vagyunk.

Budapest, 1948. április hó 12.

A j a r a t t !!!

Teljes tisztelettel:

1948. április 12-én még mindig ilyen könyörgő hangú levelet írtunk a központi szervezetnek anyagkiutalásért.

MAGYAR ORSZÁGOS
SZÖVETKEZETI KÖZPONT 01
Budapest 4., Postafiók 222.

LEVELEZŐLAP

T.
I. Endrődi és Vidéke
Lábbelikészítők Szö-
vetkezete
E n d r ő d

Budapest, 20. 8. április 20.

V. VIGADO-U. 6

A szervezeteknek fenti osztályra
a jelzésre hivatkozni.

Szövetkezeti főoszt. Szervezés
RJ/M.

Válaszolva f. hó 17.-én beérkezett levelükre közöl-
jük, hogy kérésük ügyében a Szövetkezetügyi Miniszté-
riumban Edvin miniszteri tanácsos urnál levélben in-
tervenniáltunk.

Működésükhöz szükséges nyersanyagot jelenleg közpon-
tunk a szövetkezetnek kiutalni nem tud. Belépésük,
illetőleg megalakulásuk idején szervezési tisztvise-
lőnk már felhívta figyelmüket arra, hogy a Kisiparos
Termelő Szövetkezetek számára külön szakközpont meg-
alapítása van folyamatban. Ennek a központnak lesz
feladata a termelő szövetkezeteket ellátni nyers-
anyaggal és készárujukat átvenni. A MOSZK. kötelemké-
be a szövetkezetet azért vette fel, mert a szövetke-

./.

1948. április 20-án megérkezett a válasz nyersanyagot kérő levelünkre: nem tudunk
kiutalni...

Állam

1948. július 15-én
Budapest, Batthyány-tér 14.

Tárgy: Szövetkezeti felügyelet.

Eladó: Erdői Gyula András.
III.602/1948.VI/2.sz.

Békés vármegyei szövetkezeti felügyelet,
Békéscsaba.

Az I. fokú iparhatóság által az Első Erdői és Vidéke László, Keresztély Termelő és Értékesítő Szövetkezet részére cipeleg parva jóról
te iparigazolvány kiadását jóváhagytam.

Budapest, 1948. évi július hó 15-én.
A miniszter rendeletéből: Cokos s.k. miniszteri tanácsos.
A kiadány hitelesül:
Joszt. s.k.
Hiv. sziv. igazgató.

A kiadály hitelesül:
Békéscsaba, 1948. évi július hó 27-én.

[Handwritten signature]
/ Hosszú Gyula vá. szöv. felügyelő /

Hosszú Gyula után, csak 1948. július 15-én küldték meg iparigazolványunk kiadásának jóváhagyását

VALLOMÁSOK AZ ALAKULÁSRÓL

Csaknem száz hivatalos papír – alakulási jegyzőkönyvünktől az anyagkiutalási könyörgésekig – őrzi és dokumentálja azt a korszakot, amikor az endrődi lábbelikészítők összefogtak, hogy megalakítsák a szövetkezetet. Ez iratok egy részét mellékelten bemutatjuk, hogy az utókornak is megörökítsük az akkori küzdelmeket. De úgy véljük, ugyanilyen meggyőző erővel bírnak azok a személyes élmények, elhatározások, amellyek az alapítókat a közös útra vezették, a kilátástalanságból egy valamelyest jobbnak látott mezsgyére. Néhány embert az alapító tagok közül – és főleg olyanokat, akik korábban már valamilyen kapcsolatba kerültek a munkásmozgalommal, a tudatosság vezérelt, annak a gondolata, hogy a szövetkezésben nagyobb erő rejlik, mint a magán-munkában, a szövetkezés szükségképpen jobb is kell hogy legyen, mint az egyéni erőlködés a megélhetés után. Másokat a pusztán ösztön vezetett szövetkezésre, magyarán annak a gondolata, hogy rosszabb ügysem lehet, mint ami volt. Egyben mindenki megegyezett azonban. Abban, hogy élni, dolgozni akart, és mivel a párt, a szakszervezeti mozgalom agitátorai állandóan arról beszéltek a különböző gyűléseken, hogy, ha biztosítani akarod a jövődet, alakíts szövetkezetet, ráálltak a szövetkezésre. De valljanak erről maguk az alapító tagok.

KOÓS LÁSZLÓ

Honnan is kezdjem? ... Igen. Akkoriban jöttem haza a fogságból, a hosszú háború után meggyötörten, betegen. Fekélyes voltam. Itthon várt az asszony, meg a két gyerek. Először apáméknál, aztán apósoméknál laktunk. Dolog azonban nem volt. Munkát nem tudtak adni a mesterek, a háború elpusztította a jószágokat, ami megmaradt, annak nagy részét meg a fasiszták vitték el, így hát anyag nem volt. Örülünk, hogy megszűnt az a régi embernyúzó világ, de a jobb élet még késett. Anyyira, hogy bizony sokunk fejében megfordult megint, hogy kézbe kéne venni a vándorbotot. Ám hallottuk, láttuk, hogy az egész országban sanyarú a helyzet, az elnyomók ugyan eltakarodtak, de sok régi úr még itt maradt, azoknak változatlanul jól megy soruk,

a szegény ember pedig majdhogyan ott tart, ahol azelőtt. Ilyen beszéd járta akkor az ipartestületben is, ahová sűrűn ellátogattunk szaktársaimmal együtt. Ott került szó arról is, hogy kitaláljunk valamit, mert élni kell. Dolgozni akartunk, nem volt pénzünk, a család nélkülözött. A szövetkezést már ismertük valamennyire, mert községünkben, igaz iparosok irányítása alatt, korábbról fogva működött a Dinya-Hegedüs-Koós féle szövetkezet. Koós az apám, de hát neki sem volt akkor munkája, megadtán azt a szövetkezést valahogy nem éreztük sohasem a magunkénak. Annyit azonban láttunk belőle, hogy ha több ember összefog, nagyobb lehetősége van mindenre az anyagbeszerzéstől a munkavállalásig. Így kezdett kapizsgálni bennünk a gondolat, meg hát biztatást is kaptunk a községi pártvezetőktől, hogy valamilyen új alapon nekünk cipészeknek, csizmadiáknak össze kellene fognunk, meg kellene alakítanunk egy új szövetkezetet, amelyik igazán a miénk lenne. A gondolat lassan érlelődött bennünk, végre is azonban tett követte azt.

Ennek huszonöt éve. Nagyon elröpült az idő azóta. Megőszültünk, megöregedtünk, de szövetkezetünk állandóan fiatalodik és ma már ezer embernek ad biztos és egyre jobb megélhetést. Én változatlanul a termelő munkában, az aljakészítőknél dolgozom és megelégedés tölt el, hogy láttam felnőni, megerősödni szövetkezetünket. Az akkori bajokról, gondokról beszéljenek mások.

SÁRHEGYI ANDRÁS NÉ

Édesapámnál tanultam a szakmát, aztán a Dinya-Hegedüs cégnél dolgoztam fiam megszületéséig. Férjem is csak hébe-korba dolgozott, muszály volt valahogy fodítani a sorsunkon. A házasságunk után egy évre kezdtek arról beszélni az endrődi bőriparosok, hogy meg kellene alakítani a szövetkezetet. Férjem odahaza ugyancsak állandóan erről beszélt. Az akarat megvalósításának azonban nagy gátja volt. Az, hogy a szövetkezet indulásához pénz kellett, az pedig nemcsak nekünk, hanem a többi jobb életre vágyó szakmabelinek sem volt. Ötszáz forint részjegy vásárlása szinte megoldhatatlan feladat elé állított mindannyiunkat. Újgazda apósom segítette ki bennünket, aki eladta tehenét, hogy be tudjunk lépni a szövetkezetbe. Mi magunk is pénzzé tettük, amit csak lehetett, hogy aztán végül is mindkettőnk pénze egybegyűlt a belépéshez. Megvallom, úgy hittük, hogy utána egyből fordul a sorsunk. De bizony nem így lett. A legnehezebb körülmények között kezdtük el a közös munkát úgy, hogy hónapokig pénzt, fizetést nem kaptunk érte. Csak a családosok jutottak időnként némi pénzhez, de akinél, mint nálunk is két ember dolgozott egy családból ott, csak az egyik kaphatott öt forintot hetenként. De ezt is csak körülbelül három hónapra az indulástól. Férjem, aki a szövetkezet elnöke lett a megalakulásakor, meg a többi vezetőségi tag, három hónapig fizetés nélkül dolgoztak. Mondták is az asszonyok a faluban: micsoda dolog az, hogy bejársz a szövetkezetbe? A férjed elnök, nem tud eltartani?! Nem hitték el, hogy hiába elnök, nem kap fizetést. Meg azért is megszóltak, hogy annyi férfi között egyedül voltam nő. Egészen az

ötvenes éveikig csakugyan egymagam voltam asszony a szövetkezetben. Nem szégyelltem, a megélhetésért azt is vállaltam, hogy gúnyolódjanak rajtam. Ha jött anyag, ez ugyan az első hónapokban ritkán fordult elő, akkor nem volt sem vasárnapunk, sem ünnepnapunk, sokszor még az éjszakát is kihasználtuk, hogy idejére készen legyenek a cipők.

Ma már nem jön zavarba egyik nő sem a férfi munkások mellett. Most már a férfiktól kérdezhetik a községben: hogy érzed magad annyi nő között komám? Mert szövetkezetünkben ma már több mint hétszáz nő dolgozik a különböző műhelyekben. Én 23 évig szalagon dolgoztam, persze csak miután bevezettük a szalagrendszerű termelést. Két éve kerültem a modellériához, ahol a cipőket tervezzük.

UHRIN GYÖRGY

Mint a falusi fiatalok általában a múlt rendszerben, én is nagyon korán kezdtem a munkát. Tizenhárom éves koromban már elszegődtem tanoncnak és tizenhét éves koromra, 1944-ben megkaptam a segédlevelet. De nyugodtan nevezhetném ezt „obsitnak” is, mert hiába lettem szakmunkás, a fiatalok akkori élete úgymond „nyugdíjat” jelentett a szakmában, hiszen még a nagycsaládos, idősebb szakiknak sem volt munkalehetőségük. Persze hogy, mint minden fiatal manapság is, foglalkoztattak a megélhetőség gondjai, bár szüleimre támaszkodtam. Az elégedetlenség azonban egyre nőtt bennem, hogy nem tudok a saját lábamon megállni.

1946 végén, amikor az idősebb segédek beszélgetni kezdtek a szövetkezet megalakításáról, itthon voltam és hallottam a tervezéseket. Hallottam a sok kifogást is a szövetkezet ellen. Jobban mondva nem is a szövetkezei elleni kifogások voltak ezek nyíltan, hiszen mindenki úgy hitte, hogy változtatni kell valahogyan a sorsán meg kellene próbálni a Dinyáéknál jobb szövetkezeti munkát. Hátha akkor állandóan tudnánk dolgozni, ahogyan a pártból, meg a szakszervezetből való emberek ezt ígérték. Inkább olyan kifogások voltak egyesek részéről, „én, ha X. Y. is belép, nem vagyok hajlandó vele együtt dolgozni”. Pedig hol volt akkor még a munka! Klikkek alakultak, egyik csoport ágált a másik ellen, mindenki elnök akart lenni. Akik nem bíztak egymásban, azok ezt nem is rejtették véka alá, és most már látom, de nem sokkal azután érteni is kezdtem, hogy mindezt valakik, akiknek egyáltalán nem tetszett összefogásunk gondolata, azok élesztették, szították. Mindez még máig is megmaradt emlékezetemben azokból az időkől. Volt olyan mester, aki azzal fenyegetőzött, hogy ha beléptek a szövetkezetbe, hozzám hiába jöttök, nem adok senkinek közületek munkát! De hiszen mi végeredményben éppen azért menekedtünk a szövetkezetbe, hogy munkánk legyen. És mi tagadás, a megalakulásunk után is volt olyan, hogy bizony – mert idebent nem kaptunk fizetést jó sokáig, különösen a Giricz Bandival együtt mi fiatalok – otthonra, fizetés „kiegészítésre” a mesterektől vittünk haza suttyomban javításokat, hogy legyen egy kis pénzünk. Adtak munkát! (Később aztán mi adtunk már nekik bérmunkamegbízást.)

Egyszóval, nehéz volt a helyzetünk. Én még a belépési díjat is alig tudtam összekuporgatni. A biciklimet adtam el, pedig hogy szerettem! Az volt minden vagyonom. Rizst vágni mentem, meg előtte aratni, hogy tagja lehessenek a szövetkezetnek. De legalább annyira örültem, mint amennyire szomorkodtam a bicikli eladásnál, amikor végre, megkaptuk az első 100 pár cipőre a megrendelést. Persze akkor még nem tudtam, hogy hiába van dolog, pénz nem lesz belőle. Mégis kitartottunk, ha morogva is, a szövetkezet mellett, bízva abban, hogy lesz ez még jobban is. Nem csalatkoztunk. 1949 tavaszán megtörtént a fúzió a két községbeli szövetkezet között. Nem jártunk rosszul. Mindennek örültünk ami előre vitte sorsunkat, ha csak parányival is. Ha jöttek új kaptafák, ez már győzelemnek számított. Ha jobb minőségű anyag érkezett, amiből könnyebben jobb lábbeliket lehetett készíteni, ez már jobb életkedvre hangolt mindannyiunkat. Csak az kókasztotta le sokáig a kedvünket, hogy hiába álltunk oda a sorba Bandival, amikor a pénzt osztották, azt mondták, mi legények vagyunk, „eltartanak” bennünket a szüleink, ráérünk pénzt keresni. Ha néha-néha két forintot kaptunk, madarat lehetett volna fogatni velünk. . . Ez volt. Akkor mindent csináltam, amivel megbíztak, amire szükség volt. Ma a szabászaton dolgozok és Giricz Andrással együtt, mi ketten vagyunk a legfiatalabb alapító tagok. Felőtt korunk szinté egyidős a szövetkezetünkkel.

SZUROVE CZ ELEK

Én már tizenhat éves koromban, 1939-ben szabadultam, akkor lettem segéd. Hasonlóképpen a többiekhez 12 éves voltam, mikor munkába kellett állnom. Gyomáról Endrődre kerültem a Dinyáékhoz. Endrődön nagyon sok cipész volt és a segédek közül sokan szervezett dolgozók voltak. Talán azért is, mert a mesterek bőven válogathattak a segédek között, nagyon kevés volt a kereset. Emlékszem, az elégedetlenségre, ami bennem is élt emiatt. Hallottam a kizsákmányolás fogalmáról is a segédek között, bár fölfogni valójában még nem igen tudtam. Azt azonban igen, hogy hiába adjuk a szívünket, lelkünket a munkába, keresni nem tudunk többet, sőt a bizonytalanság, hogy holnap talán még ennyi munkát sem ad a mester, állandóan ott lebegett a fejünk felett. Lehetne ez jobban is, úgy, hogy magunknak dolgozzunk, ilyesmiről is hallottam beszélni a szervezett munkások között. De hogy miként jobban, arra már nem volt felelet.

A háború után újból a Dinya céghez kerültem. Legényember voltam, csak akkor kaptam munkát, ha nagyon sok volt a dolog. A háború előtti beszélgetések újult erővel és bizakodóbban csaptak fel akkoron az ipartestületben. A szövetkezés gondolata sok szegényembert megmozgatott, lábba hozott. Az első szövetkezetnek én is tagja lettem, de rövidesen otthagytam ezt a „közöst”, mert a segédek elhatározták: maguk alakítanak olyan szövetkezetet, amelyik valóban a maguké lesz. Dehát, mint másnál, nálam is nagy gondot okozott az alapító tőke hiánya. Mikor ez nagynehezen meglett, kiderült, hogy egész szövetkezetünk alaptőkéje is nagyon kevés

ahhoz, hogy valamibe is kezdeni tudjunk. Olyan helyzetek elé állított bennünket az élet, hogy például jött nagynehezen valahonnan anyag, de egyszerűen nem tudtuk kiváltani, mert nem volt rá pénzünk. Miután napokig állt a postán vagy az állomáson, és már féltő volt, hogy kiváltás hiányában visszaküldik, akkor találtunk mindig valami megoldást. Akkor sok fejtörést kellemetlen órát, napot jelentett a számomra, de ma már jólesően gondolok vissza rá, hogy sok esetben én voltam a pénzügyi nehézségek megoldója. Engem bízott meg a szövetkezet vezetősége, mivel sok rokonom volt, hogy szerezzek erre-arra pénzt. Emlékszem, akkoriban volt az esküvőm. A rokonok, jó ismerősök az ifjú párnak, mármint nekem és a feleségemnek, ezerkétszáz forint nászajándékot adtak össze. És éppen másnap érkezett két ezer forint értékű anyag szövetkezetünk címére utánvétellel. Eredj, Elek szerezz pénzt és váltsd ki! – mondta az elnök. Dehát honnan szerezzek én ennyi tömördek pénzt? Tegnap volt az esküvőd, összegyűlt annyi – felelte az elnök... Csak ezerkétszáz gyűlt össze. No akkor ahhoz már csak nyolcszázat kell szerezned – foglalta össze a beszélgetést. És ez a beszélgetés jóformán a nászéjszakámon történt, merthogy akkor este szerezték tudomást a vezetőségi tagok az áru megérkezéséről és rögtön össze is hívtak bennünket, hogy mit tegyünk, hogyan váltsuk ki a bőryanagot? Megszereztem a hiányzó nyolcszáz forintot is a rokonoktól. Sokszor adódott úgy ezenkívül is, hogy nyakamba kellett venni a lábaimat, bekopogtatni a rokonokhoz, hogy pénz kéne Józsi bátyám, Zsófi néném a szövetkezetnek, mert különben nem tudunk létezni. Adjanak, amennyit tudnak, visszaadjuk, amint lehet... Sokan ezért aztán „kódisoknak”, megbízhatatlanoknak tartottak bennünket a községben. Meg kellett koplalnunk a jövőt. Vezetőségi tag voltam én is, lemondunk három hónapi fizetésünkről, hogy ezzel is könnyebb legyen a közös szükségleteket beszerezni.

Rég volt, de igaz. Sok nélkülözés árán teremtettük meg mai szövetkezetünk alapját. Ma a modelérián dolgozom, ahol ki tudja hány ezer új modellt terveztünk e negyedszázad alatt. Ha elgondolom, hogy az első időkben csupán a rossz bakancsokból, cipőkből csináltunk újat, és azokból nem is lehetett választék, nyugodt fővel állapíthatom meg: nem volt hiábavaló a sok áldozat.

BELLA IMRE

Heten voltunk testvérek s apám, aki maga is lábbeli készítő volt, tartotta el az egész családot. Én és bátyám, mint bedolgozók otthon segítettünk, amikor lehetett. Legtöbbször nem volt mit csinálnunk, így aztán nagyon szűkös körülmények között élt a család. Leginkább tavasszal és nyáron akadt otthoni cipésmunka, máskor meg a mezőgazdaságban próbáltunk szerezni valami napszámot. 1941-ben nősültem meg, utána nemsokára elvittek katonának. Háború után nagy könnyebbséget, a lelki terhektől való felszabadulás érzését jelentette számomra is, hogy megszűnt a régi főszoigabíró-világ és ezután talán kevesebb lesz a szegény ember vállán a teher. Az élet azon-

ban nem lett könnyebb még sokáig, a háború elszegényedett, kifosztott országot hagyott hátra, nem szűnt meg egyelőre a mi megélhetőségünkért való kapaszkodásunk sem. Ez a „kapaszkodás” volt az is, amikor 1947-ben a szövetkezés kezdte nyitogatni szárnyait Endrődön. Nem öntudat, vagy valami jövőbe látó szellem vezérelt bennünket, legalábbis legtöbbször, hanem a napi sorsunkon való segíteni akarás, hogy legyen munkánk, tartozunk valahová, enni tudjunk adni gyerekeinknek. 1947-ben aztán, amikor megalakult községünkben az első cipésszövetkezet, én is beléptem. Már elmondták a többiek, sokáig ezután sem fordult jobbra a sorsunk. A megalakulás után csak a negyedik hónapban kaptunk fizetést, akkor is csupán száz forintot. De mi volt ahhoz képest, amiről a belépési részjegy befizetése miatt is le kellett mondanunk. Minden megmozgathatót el kellett adnunk, úgy hogy még emiatt is nehezült a sorsunk. Egyszóval, úgy nézett ki, hogy igazuk van azoknak a „jósok”-nak, rosszindulatú mestereknek, a régi világ visszasíróinak, akik azt mondták: hiába erőlködtek, nem fogtok az ötről-hatrá jutni. Mi az oka, hogy mégis kitarítottunk a szövetkezet mellett? Legtöbbször ennek sem az öntudat volt elsősorban az oka, abban az időben. Hanem az, hogy a kisiparosnak sem volt munkája, ő sem tudott anyagot szerezni, az embereknek nem volt pénzük. Egy családban, a szegényebb sorsúaknál, csupán egyetlen lábbeli akadt, abban járt mindenki, ha valahova, hivatalos helyre el kellett mennie. Tehát mindegy volt egy kicsit, hogy itt a szövetkezetben várjuk-e, hogy jobbá váljon az élet, vagy a szövetkezeten kívül. Ám itt bent, mégis erősítettük magunkban a reményt, azért valamivel jobb volt a kedély, biztatgattuk egymást, hogy számunkra csak jobb lehet majd. A mi szövetkezetünkben jobbára csak régi segédek voltak, akiket nem húzott vissza semmi az iparendélyhez. Bár akadtak később olyanok is, akik sértődés, vagy más ok miatt itthagytak egy időre bennünket, de aztán nagy vargabetűt téve később azok is visszajöttek.

Nemcsak anyagi nehézségeink voltak az első időben, hanem szakmai gondjaink is. Nem volt például felsőrészkészítőnk. Emiatt kisiparosoknak kellett bérbe adni a munkát. Aztán úgy döntött a vezetőség, hogy ki kell nevelnünk saját felsőrészkészítő szakmunkásainkat. De hogyan? Uhrin Györgyöt és engem a bérmunkával együtt kisiparoshoz küldtek gyakorolni, ott sajátítottuk el végeredményben a munka csinját-binját. Ugyan, korábban is értettünk valamelyest hozzá, mégis az lett később az alapja a szövetkezésnek. Ma már egy külön műhelyrészművelni ezt a fontos munkát. A szövetkezet vezetősége később engem bízott meg az ipari tanulók oktatásával. Huszonöt év alatt több mint kétszáz ipari tanuló oktatója voltam. Jelenleg is tanítok a gyomai szakközépiskolában, és másutt, bár hosszú idő óta a modelléria-részleg vezetője vagyok.

PINTÉR LÁSZLÓ

Azt hiszem az alapító tagok között én vagyok a legöregebb, mert 1916-ban születtem és nemsokára nyugdíjas leszek. A régi, sanyarú életet már a huszas években megismertem, ami manapság tényleg „mesének” hat, mert hogy akkor hol volt, hol nem volt kenyér. Legtöbbször nem volt és ez

örök elégedetlenné tette a munkásokat. A bőriparosokat szintén, akiknek a múlt rendszerben is már erős szakszervezetük volt. A szakszervezeti mozgalommal „országjárásom” során én is kapcsolatba kerültem. A felszabadulás után éppen a községi vezetőktől hallottam először, Bálint bácsitól, meg Szelei Józseftől, hogy: Gyerekek! Szövetkezzetek, csak így kaptok anyagot. Járjatok utána azoknak, akik készek szövetkezetet alakítani. Mi segítünk benneteket...” Először az ipartestületbe gyűltünk össze. Előkerült egy kockás papír, arra mindenki, aki meggondolta magát, odakanyarította a nevét. Sokan meg azért nem írták alá, mert „Tóth Péter, stb. – csak kitalált neveket mondok – ott volt, azzal ő nem közösködik. Emlékszem, mikor aztán nagynehezen mégis összálltunk vagy tizenhatan, Békéscsabára kellett menni a megyei szakszervezethez, bejelenteni a dolgaikat. Úgy dobtuk össze a filléreket, hogy megbízottunk, ne gyalog, mint a régi világban, hanem vonaton utazhasson oda. Én úgy emlékszem először kétszáz pár cipő készítésére kaptunk megrendelést – de lehet, hogy csak 100 pár volt –, amit a volt bőrkereskedő raktárában, ahol megvetettük a lábunkat, keztünk el csinálni. Gépünk a kis tűzön kívül egy se volt az első műhelyünkben, a kaptafa is kopott, a kerekasztal, kis szék is agyonhasznált volt, amiket mi vittünk be, a kézi számszámokkal együtt. Természetesnek találtuk, hogy mindezt be kellett vinni, hiszen a szövetkezetbe helyeztük át egész életünket, attól vártuk a sorsunk jobbá válását. De bizony arra még sokáig kellett várni. Élni, enni, dolgozni akartunk – ez volt a cél. Ma az anyagraktárban dolgozom. Sokszor jutnak eszembe a régi idők, amikről a fiatalokkal elbeszélgetek. Sokan közülük talán nem is értik, milyen nehéz volt akkor kitartanunk, hogy megmaradjon a szövetkezet. Pedig a mostani nagy szövetkezetünk alapja akkor, a mi nélkü-lözéseinkből teremődött meg.

DUDA IMRE

1946 októberében jöttem haza a fogságból. Akkor már javában folyt a beszélgetés a szövetkezet megalakításáról a szakszervezetünkben, ahova én is bejártam. A szovjet földön, az antifasiszta előadásokon sok mindent hallottam nemcsak a fasizmusról, hanem arról a sok társadalmi problémáról, amelyek között mi is éltünk és ez nagyban befolyásolta a szemléletemet. Nem is gondolkoztam soká, előbb a szakszervezet, aztán a megalakuláskor a cipész szövetkezet tagja lettem. Az akkori munkakörülményeinkről csak néhány „hivatalos” papírral dokumentált dolgot akarok elmondani, mivel a többiek már sok másról beszéltek. 1947-ben például négyszer voltunk ki megbejelentve az OTI-nál. 1948-ban pedig összesen 13-szor. Ez, azt hiszem sokmindent megmagyaráz. Ugyanis folyamatos munkánk az első két évben soha sem volt. A betegsegélyzőt pedig, mert spórolnunk kellett a pénzsel, úgy, mint régen a mesterek, ha nem tudtak munkát adni a segédeknek, mi sem akartuk fizetni „ingyen”. Pedig, különösen nekem, később nagy szükségem lett az OTI-ra, de erről majd később. Szóval, éppencsak hogy tengtünk-lengtünk. Egy hónapban – az egész évi termelést véve alapul – négy pár cipő

elkészítése jutott egy emberre. Egészen 1948-végéig. Hiába könyörögtünk anyagért, a belkereskedelmi minisztériumban, és más akkori főhatóságoknál még sok helyen vezető posztokon is a régi világ kiszolgálói ültek, akik ahogy csak lehetett gáncsoltak minket, szövetkezeteket. Ha néha kaptunk csomagot, úgy mint előttem elmondották, szaladni kellett pénzt kérni kölcsön valakitől, hogy ki tudjuk váltani. Kézi húzós négy kerekű kiskocsin – amit szintén kölcsönkértünk – mentünk át Timár Miklóssal, meg szegény Varga Lacival Gyomára, az állomásra, hogy megspóroljuk a fuvarpénzt. (Varga László, akinek egészségét kikezde a múlt rendszer sok-sok nélkülözése, volt szövetkezetünk első halottja.)

Azért a mi vásárjársaink már másabbak voltak, mint a régié, amikor a tanoncok rudakon cipelték a lábbeliket. 1948-ban Furtára, Túrra, Gyomára és más vásárokra mi már biciklivel vittük a cipőket. De sajnós a „fejlettebb” technikával szállított cipők sem kellettek senkinek. Azaz, hogy kellettek volna, csak pénzmag nem akadt a mezítlábosoknál.

1950. március 4-én beteg lettem. A szövetkezet kórházba vitt. Mi akkor nem voltunk táppénzes állománybeliek, úgyhogy én magam, azt a rengeteg kórházi költséget nem bírtam volna kifizetni. A szövetkezet segített rajtam, állta a gyógyításom költségeit. S azok az emberek, akik leírhatatlanul sok inséget éltek át a múltban, nem sajnálták tőlem a forintokat, hogy megmentsenek a nélkülözésektől, attól a népbetegség pusztításától, amelyik régen a mi megyénkben is megtizedelte a nyomorgókat. Összeadták havonta a pénzt, és én minden hónapban 120 forintot kaptam a szövetkezettől. Nagyon sok pénz volt ez akkor. De jól kellett táplálkoznom, mert a fél tudómet lekapcsolták, évekig lebegtem élet és halál között.

A szövetkezeti összefogás eszméje, az egymáson való segíteni akarás nagyon szép példája volt ez, aminek az életemet köszönhetem. Ha nincs szövetkezet, én sem vagyok ma már... A gondolatvilág, életszemlélet, közösségi szellem kialakulását, a szocialista embertípus formálását így érezte már az első években kis közösségünk és ez az egészséges akarat tette naggyá szövetkezetünket e huszonöt év alatt. Én most, könnyű munkán, a raktárban dolgozom, ezt is biztosította számomra a szövetkezet. Családom is itt munkálkodik a szövetkezetben és segíti még erősebbé tenni a közöset.

GIRICZ ANDRÁS

Apám felsőrészkészítő kisiparos volt, nála dolgoztam, tanultam a szakmát. Láttam, más fiatal szakmunkások milyen rossz körülmények között dolgoznak a mestereknél, ezért én nem is próbálkoztam apámtól elmenni. Csak-hogy neki sem volt állandó munkája, jobbára ő is a nagyobbaktól függött, sokszor azoktól kapott bémunkát. Azaz, ha munka volt is, őt családnak, akiket etetni kellett, kevésnek bizonyult az akkori kereseti lehetőség. Ezért apámmal úgy döntöttünk, hogy ameddig meg nem alakul a szövetkezet, addig önállóan dolgozunk, azután belépünk mi is. No, az én helyzetem azután sem

javult sokáig, mert mint Uhrin Gyuri mondta, mi ketten a legfiatalabbak voltunk, és ráadásul legények, akik hónapokig csak fizetés nélkül dolgoztunk. Mégis, valami biztonságérzés töltött el bennünket és engem is. Az, hogy egy közösségbe tartozom, amely mellett ki kell tartanom, ahogyan a többiek is mellém állnak, ha kell. Régi típusú kis tűzőgépünket bevittük a szövetkezetbe, azt hiszem ez volt akkor az első és egyetlen gépünk, ha egyáltalán annak lehet nevezni a mai modern gépekkel összehasonlítva.

Később, amikor már gyakrabban kezdtünk kapni anyagot és rendelést, „kalaprendszerben” dolgoztunk. Ez a munkabér elosztására vonatkozott. Azt jelentette, hogy egy brigád – mondjuk a felsőrész készítő – amennyit termelt, annyi után egyforma bért kapott mindenki. Szóval mindegy volt, hogy kinek milyen a képessége, ki mit csinált – a bér, amit kaptunk közösen elkészített munkánkért, közösen, egyenlően osztódott el a brigádtagok között. Ez az első próbálkozása volt a szocialista bérezés kialakításának, a munkafegyelem erősítésének, mert hiszen mindannyiunk érdeke volt, hogy szorítsunk, minél több cipőt készítsünk el, és ez a közös érdek a közösségi szellem elmélyítését szolgálta, ha voltak is ennek a „kalaprendszer”-nek hátrányai, amiket azóta már finomított az idő.

Ma negyvennégy éves vagyok, Uhrin Györggyel együtt az alapító tagok között a legfiatalabb. A szövetkezet hozzásegített, hogy szakmai ismereteimet gyarapítsam. Felsőréz készítő technológus vagyok és így, ezen a munkafronton igyekszem erősíteni 25 éves szövetkezetünket.

SZEGVÁRI JÁNOS

A felszabadulásig, 1942-től Budapesten dolgoztam majd utána haza jöttem és beléptem a Dinyáékhoz. 1945-ben az első kommunista ifjúsági szervezetnek, a MADISZ-nak vezetőségi tagja lettem Endrődön. A megyei ifjúsági vezetők, Tóth Pál és mások itt, a MADISZ-gyűléseken beszéltek először a szövetkezeti mozgalomról. 1946-ban a Szakmaközi Bizottság titkára lettem, községünkben, s a párt akkori községi vezetői Kurilla Bálint Szelei József, aki később megyei instruktor lett, már tudatosan szervezték közöttünk a szövetkezetet, biztatták a szakmabelieket az összefogásra. A szakszervezetek akkori megyei titkára, Vizsnyiczai János is többször járt ez ügyben Endrődön. Előadásokat tartott, elmondotta, hogy a békéscsabai bőripari munkások a régi cipőgyárban szövetkezet megalakítására készülődnek, mert csak így látják biztosítottnak a jövőjüket. A párt is ezt tanácsolja nekik, ne habozunk mi sem az elhatározásban, hisz másként nem tudunk a sorsunkon fordítani. A szövetkezeté a jövő – ez volt a jelszó. Engem mégis – -s úgy vélem a többieket is – a megélhetés körülményei készítettek arra, hogy határozzak, és határozásra bírjak másokat is. Az, hogy milyen távlatok nyílnak előttünk, ha szövetkezetet alakítunk, őszintén szólva fel sem merült bennem, és bennünk. A belépés gondolatát az érlelte meg, hogy ha szövetkezetet alakítunk talán lesz munkánk, kenyerünk, tudunk enni adni családjainknak. Így aztán a szövetkezet alakításáról mondott szavak jó talajba

hullottak, követték a tanácsokat. Valóban, nekem is minden mozgathatót el kellett adnom, bár nemrég nősültem, hogy be tudjam fizetni a részjegyet. Segítettek ebben a szülők is. Az biztos, hogy keserves hónapok voltak azok, hiszen kis nehezen összekuporgatott „vagyonkánk”-tól kellett megválnunk – kinek a biciklijétől, mint nekem is, kinek a tyúkjaitól, aprójószágaitól, kinek a tehenétől, ruháitól stb. – hogy az alapításhoz szükséges húszezer forint alaptőke meglegyen. Ennyi közös vagyonnal indultunk. Ha elgondolom, hogy most csaknem 30 milliós közös vagyonunk van, azt kell mondanom, jól sáfárkodtunk, ha mégoly tömördek nehézségen is kellett átmennünk. Azt hiszem mindenki velem mondja: megérte... Én a megalakuláskor előbb községi alapszervi párttitkár lettem, aztán 18 év óta a szövetkezet párttitkára vagyok. A gazdasági vezetéssel mindenkor példásan együtt tudott működni a pártszervezet és a vezetőség. Úgy hiszem ez is hozzájárult ahhoz, hogy ma ilyen eredményekkel tudjuk megünnepelni szövetkezetünk fennállásának 25. évfordulóját.

TÍMÁR LÁSZLÓ

Ha gondoltuk volna, hogy ezt megérjük, hogy a maroknyi csapatunkból 25 év múlva majdnem ezres létszámú szövetkezet leszünk, talán könnyebb lett volna átvészelni azokat az elmondott nehézségeket. Regényt lehetne írni utunkról, az emberek gondolkodásának alakulásáról, hiszen még olyan esetekkel is szembe találtuk magunkat akkoron, hogy az elégedetlenség a mostoha körülmények miatt, no meg aztán a kívülről jövő ellenséges biztatás, rágalmatokat szórt egyes vezetőinkre, akik pedig önzetlenül, tisztességgel, ha lehet mondani, sokáig ingyen is dolgoztak, éjt nappallá tettek, hogy előre vigyék a közös ügyet. Ám ezek az emberek is maguktól jöttek rá tévedéseikre, s ma a szövetkezet legöntudatosabb, legszorgalmasabb tagjai közé tartoznak. Közös életünk bizonyította be, hogy mindannyiunknak egy emberként kell helytállnunk, máskülönben nincs előremenés.

Proletár község volt mindig is Endrőd. A nincstelének, akik csak tehették, igyekeztek az iparban elhelyezkedni, mert az mégis nagyobb pénzt jelentett. Persze csak annak, aki munkát is kapott, mint iparos... Ez a körülmény szinte szülte a cipész iparosokat községünkben, ahol csaknem száz volt a lábbelikészítők száma. Munkája azonban még a felének sem volt rendszeresen. Ezért sokan az országot járták munkát keresve. A felszabadulás után elhatároztuk, hogy véget vetünk ennek a nyomorult bizonytalan vándoréletnek, itt helyben fogunk megélni. Én magam is, aki szintén sokat jártam az országot, erre az elhatározásra jutottam. Jártasságunk ugyan nem volt, hiszen honnan is lettek volna tapasztalataink, mégis megalakítottuk a szövetkezetet. Az öt tagú vezetőségbe engem is beválasztottak, és megbíztak, hogy én vezessem az ügyek írásos vitelét. Amolyan titkár, ügyvezető-titkár féle voltam, az első függetlenített ember a szövetkezetben. A fővárosba jártam „piackutatásra”, ahogyan manapság neveznék. Valójában „koldulni” anyagért, munkáért, vagy erőszakoskodni. Én úgy emlékszem, az első

nagyobb megrendelésünk száz pár volt. Nagyon örültünk neki. De meg kell mondanom, Pesten nem támogattak bennünket, sőt a helybeliek is gáncsoltak, ahol lehetett. Gúnyt űztek belőlünk, kinevettek minket, hogy hiába álltunk össze, hiába ígértek nekünk a pártban, meg a szakszervezetben is fűt-fát, csak munka nélkül maradunk. Tehát nem csak az anyagért kellett verekednünk, hanem a sorainkat bomlasztó rossz szellemű beszédek is ki kellett védenünk, hogy együtt maradjon, sőt gyarapodjon a tagságunk. Az alapítók dicséretére legyen mondva és azok tiszteletére, akik mint akkori pártvezetők, szakszervezeti vezetők a nép nyilvánossága előtt is védtek bennünket – a sok nehézség csak szilárdította sorainkat, összekovácsolt minket és megalapozta mostani eredményeinket. Akkor a szövetkezet máról holnapra élt és működött, ma középüzem vagyunk, joggal mondhatjuk Európa-hírű középüzem. Ennek a naggyá lett szövetkezetnek gyártáselőkészítő csoportvezetője vagyok és elégedettség, de nem megelégedés tölt el, ha visszarepérek az eddig megtett útra. Nem megelégedés, mert szövetkezetünkben sokkal több van a mai eredményeknél, amelyeket még el kell érünk. Ez a kollektíva arra is képes lesz.

Az alapító tagok egy csoportja

Sárhegyi András,
a szervezetet Munka
Érdemrenddel kitüntetett elnöke,
25 éve áll a szervezet élén

Szegvári János,
a szervezetet párttitkára
ugyancsak alapító tag,
s több mint két évtizede
irányítja a szervezetet
kommunistáinak a munkáját

Polányi Imre műszaki vezető,
akinek oroszlánrésze van
a szervezetet műszaki,
termelés-szervezési
fejlődésének kialakításában

Véha Illés főkönyvelő,
akinek gondos, lelkiismeretes
munkája révén az utóbbi húsz
esztendőben nemigen küzdött
pénzügyi és viteli
nehézségekkel a szervezetet

A felszabadulás új történelmi körülmények alapját vetette meg hazánkban, csak élni kellett a lehetőségekkel. Az a paradox helyzet állott elő, hogy a rendkívül kuszált és zavaros első években, amikor még nem dőlt el, hogy ki kit győz le, a „dörzsöltebb”, a bonyolult helyzetekben magukat jobban kiismerő emberek, felismerve a jövő lehetőségeit, egyre-másra kezdte „szövetkezeteket” alakítani. Ezek az álszövetkezetek, végeredményben „kis-kapitalista” úton maradtak, csupán spekulatív törekvéseket szolgáltak az anyag könnyebb beszerzése, az értékesítés jobb lehetőségei céljából. Különösen a nagyobb városokban szaporodtak gombamódra az úgynevezett „szövetkezeti részvénytársaságok”, amelyekben egy-egy tehetősebb tag, a régi vezető iparosok, kereskedők több üzletrésszel rendelkeztek és markukban tartották az egész tagságot. Ezért az országgyűlés 1947-ben megalkotta az első szövetkezeti törvényt, amely gátat vetett az ügyeskedő szövetkezeti-spekulánsok üzelveinek, és egyben megteremtette a szövetkezetek demokratikus fejlődésének alapját. Ezt követően szűnt meg Endrődön is a Dinya-féle álszövetkezet, és alakították meg a lábbelikészítők a maguk igazi szövetkezetét.

A történelmi hűség kedvéért említjük meg, a két szövetkezet akkori pontos nevét: 1947. február 13-án az Endrői Bőripari Munkások Beszerző, Termelő és Értékesítő Szövetkezete névvel a következők alapítottak szövetkezetet:

Bella Imre, Csuglovszki István, Duda Imre, Farkasinszki Ede, Kenyeres Imre, Keszthelyi János, Koós László, Kuna Mátyás, Pető Lajos, Pintér László, Szegvári János, Stancsik Lajos, Szujo Imre, Tímár László, Tímár Miklós, Uhrin György, Vinkovics István.

Összesen 17 cipész, főleg segédek, állt össze, gyűjtötte egybe forintjait, hogy új életformában próbáljon élni.

A MOSZK (Magyar Országos Szövetkezeti Központ) tagjaként 1947. november 7-én alakult meg az Első Endrői és Vidéke Lábbelikészítők Beszerző, Termelő és Értékesítő Szövetkezete. Alapító tagjai voltak:

Czmarkó Elek, Dinya József, Dinya Józsefné, Farkasinszki Mihály, Giricz Vendel, Giricz András, Hegedűs Imre, Hegedűs István, Kési András,

Sárhegyi András, Sárhegyi Andrásné, Szalóki Lajos, Szurovecz Elek, Látkóczi Vince, Tímár Imre, Tímár Imréné.

Összesen 16 lábbelikészítő, főleg kisiparos, akik között azonban jócskán akadtak jó munkájukról elismert segédek is.

Az Alapszabályunk kimondta, hogy „... a szövetkezet a lábbelikészítő termelést közös műhelyben folytatja, a termeléshez szükséges anyagokat beszerzi és a közös műhelyben előállított árukat értékesíti. A szövetkezet... biztosítani kívánja tagjai számára a kollektív termelés előnyeit azzal, hogy a termelést tervszerűsíti és így az önköltséget csökkenti...”

Világosan, szépen megfogalmazott szövetkezeti gondolat, amely azóta is vezérlő elve a szövetkezeteknek.

A Dinya-féle „szövetkezetben” dolgozó segédek hamarosan rájöttek, hogy az endrődi cipőkereskedők csak eszközként szeretnék felhasználni őket a jövőben és 1948. február 4-én, sok vitatkozás, harc után „átvették a hatalmat” a Dinya-cégnél. Sárhegyi András, Szurovecz Elek, Czmarkó Elek és D. Tímár Imre, mint vevők, az akkori tarifa szerint és a jogszabályoknak megfelelően a szövetkezet tagjainak nevében megvásárolták Dinya Józseftől és Hegedűs Imrétől a Bajcsy-Zsilinszky utcai üzletben levő készleteket, összesen 8047 forint értékben. Az első Endrődi szövetkezet így lassan átment az összefogást valóban becsülettel akarók kezébe, de a „fordulat” után, nyilván a cipőkereskedők régi összeköttetései révén még nagyobb akadályok tornyosultak a szövetkezeti tagok elé. A főhatóságok nem átallották őket, fogházzal is fenyegetni, emellett sokáig visszatartották az anyagi utalásokat, sőt jog szerinti működési engedélyüket is hátráltatták.

Ugyanakkor, amikor az országos szövetkezeti központ 1947. december 20-i keltezéssel értesítette arról az endrődieket, hogy: „... a Központunkban eljuttatott belépési nyilatkozatuk és a felvétellel kapcsolatban bekért egyéb iratanyag átvizsgálása alapján szövetkezetüket a Magyar Országos Szövetkezeti Központ tagjai sorába felvette és a tagnévsorba beírta”... a kereskedelmi minisztérium akkori egyik osztályfőnöke, dr. Hévey még 1948. március 17-én sem átallotta a tényeket meghazudtolni következő levelében:

„... a T. Cím (mármint az endrődi szövetkezet), miszerint az igazgatóság köteles a szövetkezet megalakulását... az alakuló közgyűlés napját követő 15 nap alatt bejelenteni – elmulasztotta. Meg kívánom jegyezni, hogy a Szt. 174. §-a úgy rendelkezik, hogy amennyiben a cselekmény a büntető törvénybe nem ütközik, három hónapig terjedhető fogházzal kell büntetni a szövetkezetnek azt az igazgatósági tagját, akinek mulasztása folytán a szövetkezet bejegyzésre vonatkozó beadvány Szt. 14. §-a (1) bekezdésében megszabott határidő alatt... nem küldetett el. Jelen esetben eltekintek attól, hogy a T. Cím ellen az Szt. 174. §-a alapján eljárást indítsak, felhívom azonban, hogy a jövőben az Szt. rendelkezéseit minden esetben tartsa meg, mert ellenkező esetben az eljárás megindításától nem tekinthetek el.”

Az akkori idők sajátos vonása volt, hogy a nép előrehaladását ellenségesen akadályozók éppen a nép érdekében hozott törvények, paragrafusainak fondorlatos felhasználásával gáncsokodtak, igyekeztek visszaszorítani a fejlődést, s mint dr. Hévey miniszteri osztályfőnök is a Szövetkezeti Törvény (Szt.) paragrafusait fordították a szövetkezők ellen. Szerencsére a

történelem árnyékszékébe kerültek hamarosan az ilyen „törvénytárgyalók”, de addig, míg nem győzött a népi demokratikus forradalom a polgári fejlődés irányzata felett, sok borsot törtek a szövetkezet orra alá a hasonló elemek, hogy elvegyék a tagok kedvét, pánikot keltsenek közöttük, elfordítsák őket a szövetkezettől. Végül is csak 1948. július 15-én kapta meg a szövetkezet a Kereskedelmi és Szövetkezetügyi Minisztériumtól a cipészipar folytatására jogosító iparigazolványt. Ám ekkor már nem dr. Hévey volt az aláíró, hanem a miniszter rendeletéből más miniszteri tanácsos.

Ugyanilyen „segíteni-akarással”, magyarán rideg elutasításokkal találkoztunk hitel- és anyagkérelmeink benyújtása során is, pedig rendelet mondta ki, hogy azt a kevés anyagot, amennyi az országban található, elsősorban a gyárak és a szövetkezetek kapják meg, úgyszintén az a pénzforrás, amely az ország rendelkezésére áll, elsősorban az alakuló és az előrehaladásukhoz feltétlenül szükséges szövetkezetek fejlesztését, munkájuk megindítását kell hogy szolgálja. Ettől indítatva küldtük a következő levelet a kereskedelmi miniszternek:

„Alulírott Első Endródi és Vidéke Lábbelikészítők Beszerző, Termelő és Értékesítő Szövetkezete, mint a MOSZK tagja . . . azzal a tiszteletteljes kérelemmel fordulunk a Miniszter Úrhoz, hogy szövetkezetünk részére 100 000 Ft szövetkezeti kölcsönt folyósítani sziveskedjen.

Kérésünk indoklására tisztelettel hozzuk fel a következőket. Szövetkezetünk két hónapja alakult és még termelésben nem vett részt. A szövetkezet a Dinya és Hegedűs cég cipőüzeméből alakult át az ott dolgozó munkásokkal . . . Mivel a rendelkezésre álló tőke csak 20 000 Ft, így az 1947/48. évi termelési tervünket már 1947 december hónapban illetékes fórumhoz beadtuk és a közeli napokban várjuk az anyagkiutalást, a fenti összeg a havi kapacitásunk lebonyolításához nem elég, tisztelettel kérjük, hogy szövetkezetünk részére 100 000 Ft szövetkezeti kölcsönt folyósítani sziveskedjenek a legsürgősebben . . . A fent kért kölcsönre nagyon nagy szükségünk volna, hogy az újjáépítésben minden zavar nélkül működhessünk . . .”

Az 1948. január 16-án írt kérelemre csak 1948. március 11-én érkezett a minisztériumból tömör, lakonikus válasz:

„Értesítem, hogy hitel iránti kérelmét szövetkezetpolitikai szempontból nem találtam teljesíthetőnek . . . A miniszter rendeletéből Radó sk. miniszteri osztálytanácsos.”

Hiába küldtünk esdeklő hangú leveleket, kérelmeket, hiába jártunk személyesen Budapesten, s az ország más városaiban nyersanyagért, hasonlóképpen utasítottak el bennünket kérelmeinkkel. 1948. január 13-án, március 11-én, május 22-én írtuk a kéréseket a MOSZK-nak. A májusi kérelemben többek között ez állt: „. . . szövetkezetünk harminc tagja és ezek családjának megélhetése függ attól, hogy rövid időn belül nyersanyagot és szakmánkba vágó egyéb árut kapjunk . . .” „Nincs kiutalás” – volt a válasz kéréseinkre. Szó szerint ezt írták: „. . . Beérkezett levelükre közöljük, hogy kérésük ügyében a Szövetkezetügyi Minisztériumban Edvin miniszteri

tanácsos úrnál levélben interveniáltunk. Működésükhöz szükséges nyersanyagot jelenleg központunk a szövetkezetnek adni nem tud..." Ez a válasz 1948. április 20-án érkezett, s ha meggondoljuk, hogy már 1947. december 19-én kértük a főhatóságokat, hogy "...nyersanyag igénylésünket az Anyag- és Árhivatalhoz mielőbb átteni szíveskedjenek, hogy szövetkezetünk tényleges működését megkezdhessük", akkor világossá válik; csak a szilárd elhatározás tartott össze bennünket, hogy a kisebb javításoktól eltekintve, de lényegében mégis munka nélkül – együtt maradjunk.

Pedig elkészítettük hároméves tervünket is, amelyben felsoroltuk a szövetkezet kapacitását, minden felszerelését, s hogy havonta mennyit tudnánk termelni, ha lenne hozzá nyersanyag.

A hároméves terv megkezdésekor üzemképes munkagépeink a következők voltak: egy darab talpátvarró, egy darab szegecselő, egy darab kombinált pucoló, egy darab frézelő, egy darab nehéztűző és egy darab risztvágó gép, igaz valamennyi régi és kimustrált. Megjelöltük, hogy milyen lábbeliket tudunk készíteni. Eszerint: bakancs, csizma, férfi és női cipő készítésére vállaltunk volna munkát. A hároméves tervben havonta: 200 pár bakancsot, 100 pár csizmát, 100 pár férfi és 100 pár női cipő készítése volt a terv. Induló tőkénk ugyanakkor mindössze húszezer forint volt, ami egy havi nyersanyag beszerzésére s a rezsiköltségek fedezésére sem volt elegendő. Próbáltunk termelési kölcsönért folyamodni az Országos Tervhivatalhoz. 25 000 forintot kértünk azzal az indoklással, hogy a havi 500 pár lábbeli termelésünk nagyon is szükséges volna, hiszen „különösen községünk és közvetlen környéke az országnak az a része, amely a bőrellátásban köztudomásúan a legelhanyagoltabb. Országunknak Szentes után Endrőd és környéke, ahol a legtöbb a kubikos és szegény munkás és így különösen felkarolandó lenne, hogy szövetkezetünk támogatása révén az arra legjobban rászorultak a megfelelő lábbeli ellátásban részesüljenek.”

Sokáig azonban minden erőfeszítésünk ellenére késett a nagyobb, jelentősebb mennyiségű anyagkiutalás és a termelési támogatás, vagy hitel-segítés. Tímár László és Sárhegyi András, akik akkoriban jóformán életüknek felét a termelési lehetőségek megteremtésének biztosítása miatt állandóan utazással, pesti tartózkodással, „piackutatással” töltötték, csak néha-néha tudtak anyagot, rendelést szerezni, akkor is csak három-négy nap munkára elegendőt. Mindkét szövetkezetben hasonló volt a helyzet, olyannyira, hogy havonta – a megmaradt kimutatások szerint – négy pár cipő elkészítése sem jutott egy-egy tagra 1948-ig bezárólag. Húsz kilogrammos tételekben, utánvétellel érkeztek Endrődre a „csomagok”, melyekben bőryanag jött feldolgozásra. Egy ilyen Átvételi Elismervény megmaradt abból az időből, pontosan 1948. április 8-i keltezéssel. Húsz kilogramm terhelésű küldemény érkezett, amiért 705 forintot kellett fizetni. Eredeti dokumentumként adattárunkban van egy 1948. június 5-én küldött jelentésünk is a Forgalmiadó Hivatalhoz, amelyben kimutatjuk első öt hónapi árbevételünket, pontosabban szólva a javításokból, cipők, csizmák és bakancsok készítéséből előállított féléves termelési értékünket. E jelentés arról tanúskodik, hogy 1948 – egy hónap híján – első felében, tehát a hároméves terv indulása utáni időben – összesen 5 434,95 Ft volt szövetkezetünk bruttó bevétele. Ezek a körülmények kényszerítették rá bennünket arra, hogy

alakulásunk után a vezetőségi tagok három hónapig egyetlen fillér fizetést nem kaptak, sőt sok esetben a maguk saját pénzén kellett az érkező anyagot is kiváltaniuk, és utazási költségeiket fedezniük. De a tagoknak sem jutott sokáig fizetés. A legényembereknek egyáltalán nem jutott, csaknem 1948 végéig, a családosoknak pedig csak időnként tudtunk juttatni valamiképp, eleinte hetenként 5–5 forintot, aztán dekádanként fizettünk, majd havonta száz-száz forint volt megerősödésünkig a kereset.

Helyzetünk 1948 vége felé kezdett kissé javulni, miután realizálódni láttuk a demokratikus erők fölényét országsszerte és napirendre került hazánkban a szocializmus alapjainak lerakásáért folyó küzdelem. Ehhez az 1947-es szeptemberi országgyűlési választásokon már mi is odatettük voksainkat. Endrődön, a forradalmi hagyományokhoz híven a következő választási eredmény született: a Kommunista Pártra 2372, a Független Kisgazdapártra 1491, a Szociáldemokrata Pártra 389, a Nemzeti Paraszt Pártra pedig 641 ember szavazott. Legerősebb párt lett a kommunista párt és tekintélye az egész országban megnövekedett. Ez az erő és mögötte a jobb életre vágyó, dolgozni akaró nép lassan visszaszorította a reakciós erőket és ez a szövetkezeti mozgalom terebélyesedésében, kereteinek, működésének erősítésében is lassacskán mutatkozni kezdett.

1948 nyarán újabb kormányrendelet született a kisipari szövetkezetek szervezési elveinek, szervezeti formáinak szabályozására, valamint támogatásuk elősegítésére. Ekkor alakult meg a szövetkezetek országos irányító szerve, az OKISZ, amely megalakulása pillanatától sokféle képpen, úgy erkölcsiekben, mint anyagiakban a segítségünkre sietett, és támogatását a huszonöt éven át állandóan éreztük. Ezt követően alakult meg a megyékben a szövetkezetek segítő megyei irányító szerv is, a KISZÖV. A mi megyénkben ezidőben már tizenhárom szövetkezet működött, csaknem 400 taggal, akik 1949-ben együttvéve majdnem egy millió forintos termelési értéket adtak az országnak. Ugyanakkor „hajó” nélküli bolygó hollandinak éreztük magunkat, nem tudtunk egymás dolgairól, csak sejtettük testvérszövetkezeteink hasonló nehézségeit, és főleg nem tudtunk arról, hogy ki miképpen igyekszik jobbá, gazdaságosabbá tenni a szövetkezeti munkát. Tehát mindenképpen indokolt volt a megyei középírányító szerv megalakítása, amelynek feladata lett a szövetkezeti tevékenység koordinálása a megyékben, és minden vonalon a segítségadás.

Mozgalmunk életében legdöntőbb eseményt a fentiek mellett a párt II. kongresszusa jelentette, mely után nagy lendülettel indult meg a fejlődés, a munkaverseny a mi szövetkezetünkben is, és országsszerte. Ekkor kezdett számottevő tényezővé válni szövetkezetünk nemcsak szűkebb hazánkban, Endrődön, hanem a megyében is. Ez abból az eredményből fakadt, hogy az addig külön-külön és mindketten nagyon nehéz körülmények között dolgozó endrődi szövetkezet tagjai elhatározták az egyesülésüket és 1949. április 3-án, a felszabadulás negyedik évfordulójának előestéjén meg is tartottuk a fuziók közgyűlésünket. Elnöknek a sokat próbált és köztiszteltben álló Sárhegyi Andrást választottuk. Új tagok is jelentkeztek megerősödött szövetkezetünkbe, amelynek a neve: Endrődi Cipész Kisipari Szövetkezet lett.

Az egyesülés után 44-en folytattuk a munkát, bár rohamos fejlődés ekkor sem következett be. 1949–50, 51 még mindig azokhoz az évekhez tartozott, amelyekben gyenge volt az alapanyag-biztosítás. „Utazó-követünk” Timár László felkereste a bőrgyárakat és cipőgyárakat és 100, vagy 200 páras bémegrendelésekkel igyekezett munkát biztosítani a tagoknak, vagy a gyárak hulladékanyagát szerezte meg, amiből aztán készítettük a bakancsokat, cipőket. Természetesen ezek nem valami divatos cipők voltak, hanem az akkori lehetőségeknek megfelelő modellek. Ma már szinte hihetetlennek hangzik, de mégis igaz volt, hogy felsőrészeink jelentős része, mint a szücsnek a bundája, rengeteg darabból állt a hulladék feldolgozása miatt. Volt olyan felsőrész, amit 32 darabból raktunk össze, hogy minőségileg mégis egyfajta legyen. Ez természetesen nem javította a gazdaságos termelésünket, de muszály volt csinálni jobb híján. Egyik nagy nyersanyag-forrásunkat jelentette még az ötvenes évek elején is a JOINT, mely a külföldről, Nemzetközi Vörös keresztől stb. érkező használt holmikat szétosztotta (vagy eladta és a pénzt osztotta szét) a volt deportáltak között. Innen, amilyen tételekben csak lehetett, vásároltuk meg a használt cipőket, azokat felsőrésszel láttuk el és ezek után értékesítettük. Mindezeket a lehetőségeket természetesen akkor fel kellett fedeznünk, és hogy felfedeztük és ha nem is folyamatos, de rendszeres munkát tudtunk ezáltal biztosítani a tagjainknak, ez a szövetkezet vezetőinek találékonyságát, ügyességét, talpraesetségét dicséri.

A hároméves tervben meghatározott havi ötszáz pár termelést annak ellenére, hogy központi támogatást nem vagy csak nagyon ritka esetben kaptunk, éves szinten is sikerült túlteljesíteni, már az első évben, 1948-ban, amikor is összesen 6 870 pár cipőt készítettünk. Egy évi, az első évi termelésünk volt ez (csak zárójelben jegyezzük meg itt, hogy húsz évre rá meg szoroztuk a termelést).

Mivel a bőrellátási nehézségek miatt nem tudtunk folyamatos munkát biztosítani szövetkezetünkben, új vállalkozással is próbálkoznunk kellett. Igaz, akkor még nem volt annyira elterjedt a műanyag, mint manapság, mégis elhatároztuk, hogy a nyersanyagellátás pótlására PVC-t is alkalmazunk. Ennek céljából tárgyalásokba kezdtünk egy szarvasi PVC-gyártó üzem tulajdonosával és az üzemet végül is a mérnök-tulajdonossal együtt átvettük. Ez nagyban segített a talp- és sarokanyag biztosításában. Termelésünk több mint felét a PVC-üzemből nyert anyag segítségével tudtuk ilyen módon előállítani.

Hazánkban kezdet pezsegni az élet, létrejöttek új, szocialista arculatú kereskedések, nemzeti vállalatok, amelyek egyre több rendelést adtak szövetkezetünknek is az OKISZ-on, KISZÖV-ön keresztül. Az OKISZ-tól például 1949 második felében a következő levelet kaptuk:

„... Közöljük, hogy megállapodtunk az Állami Áruházzal, a Népbolt N. V.-vel, a Corvin Áruházzal és a Delka Rt.-vel, hogy a felénk irányuló megrendelések szállításánál az áruk ellenértékét, ha szükséges, anyagdiszpozíció formájában azonnal adják ki a Börnagykereskedelmi N. V. felé... A szövetkezet... ha bemutatja az átvételi igazolást, azonnal kap a szállított áruk ellenértékének megfelelő összegben egy anyagdiszpozíciót a Börnagykereskedelmi N. V. felé. A készpénz átutalás megsürgetése is ilyen

formában történik.” Magyarán ez azt jelentette, hogy ekkor már a szövetkezet négy-öt nagy vállalattal állott üzleti kapcsolatban, ahova árut szállított megfelelő anyagkiutalás ellenében.

A további fejlődéshez azonban jobb felszerelés, gépek kellettek volna, mert a szövetkezet jobbára kézi eszközökkel végezte munkáját. Első ilyen gépi beruházásunk 1951-ben történt. A Gyulai Bakancsgyártól vásároltuk meg a használt állapotban levő pucoló, kombinált gépet 1951 novemberében, ezt az akkori időkben a szövetkezet számára nagyon jelentős kombinált gépet Gyuláról Endrődre szállítottuk és rövidesen megkezdődött rajta a termelés, melynek révén fokozódott a munka termelékenységé. Ez a körülmény új munkaalkalmat is teremtett a szövetkezetben és úgy is lehet mondani, korai nyitása lett a következő évek gyorsabb ütemű fejlődésének.

1951. Ez volt az első gépünk, a fiatalok nem is emlékezhetnek rá. A Sophiana aljacsákozó gépet a gyulai Bakancs-gyártól vásároltuk. A csákozó ezelőtt kézzel vágta az anyagokat.

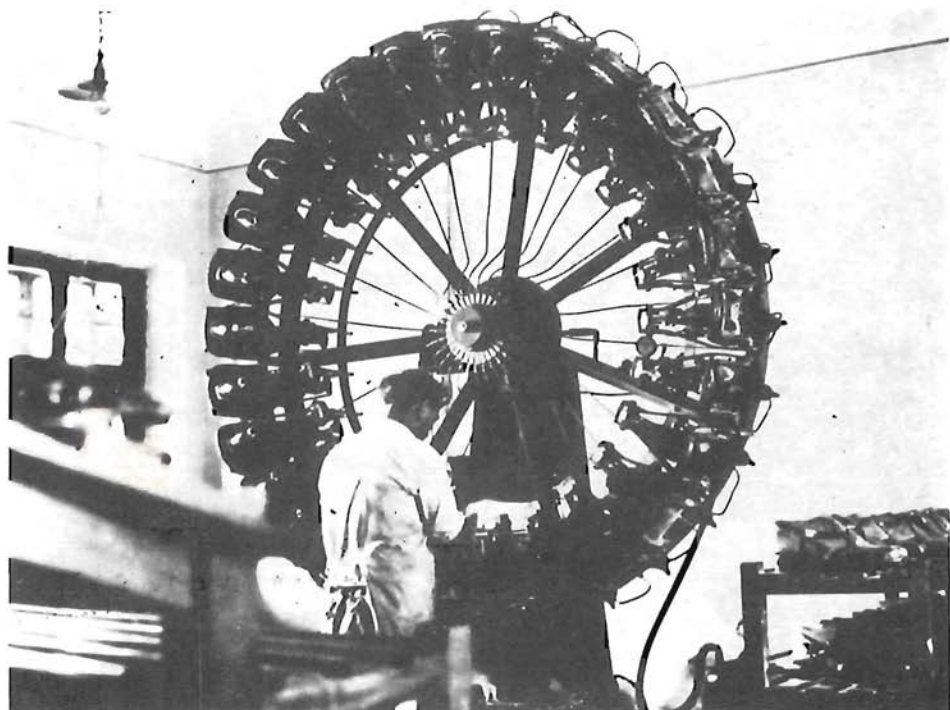
1952. A betanított munkásnők egy csoportja a felsőrészkészítőben. A munkaeső felvétellel segítették a foglalkoztatási gondok enyhítését is

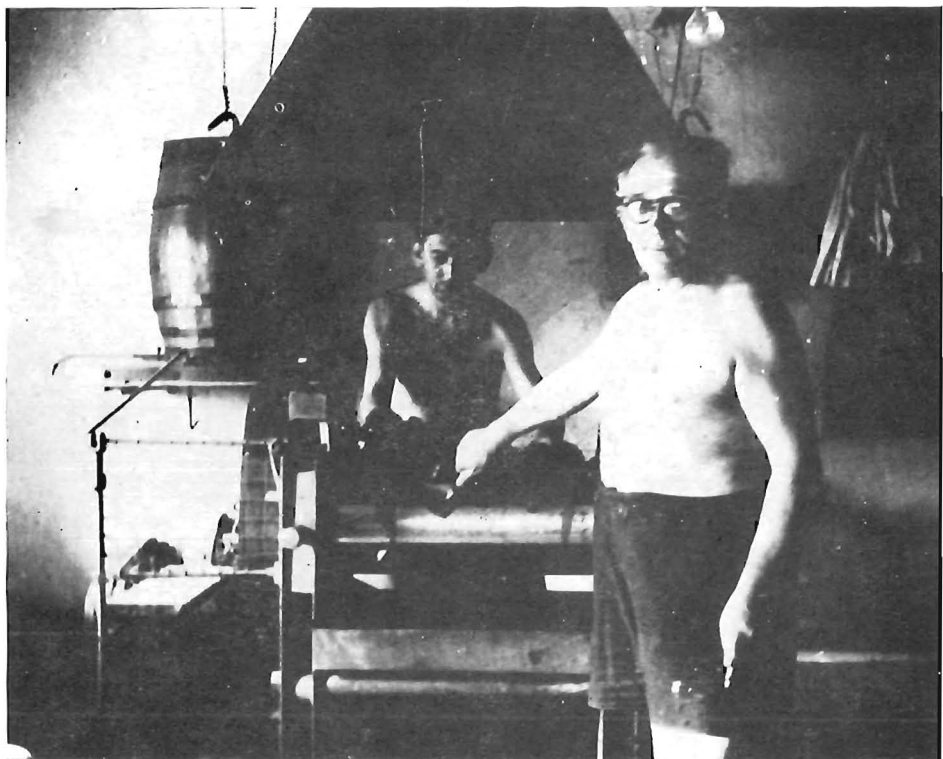
1952—53. Szlip-szandál parafatalp felrakó brigád. A régi hagyományos eszközzel, kézi szármokkal végzik munkájukat

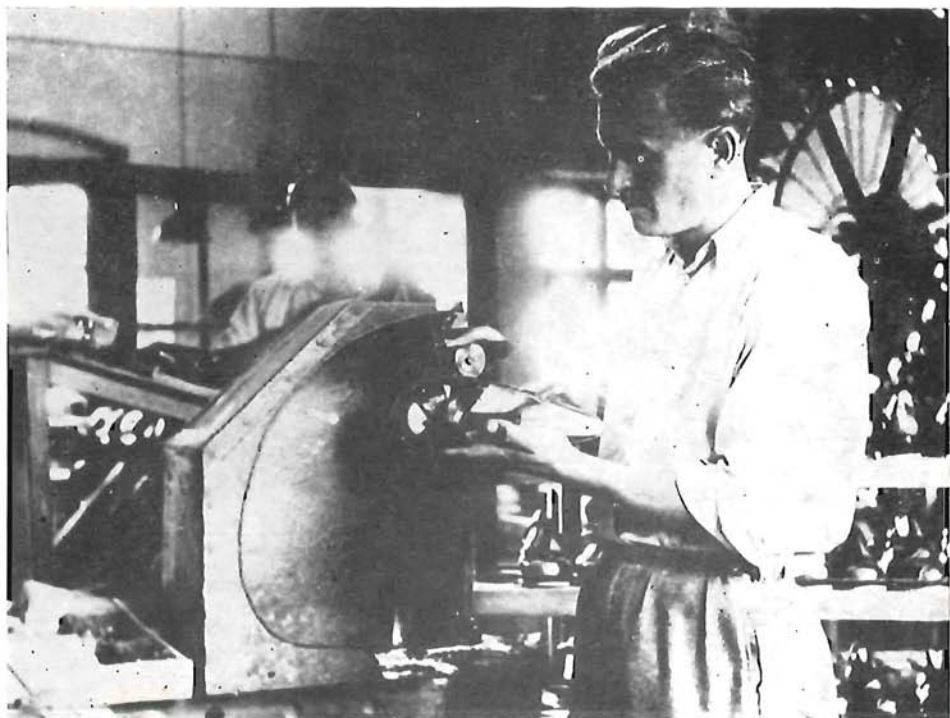
1953. Szabászati munkaterem az akkori összes létszámmal. Modern szabász gépekről akkor csak álmotunk még.

1954. Talpfelnyomó gép. Végeredményben a nagyobb arányú gépesítés kezdődött ennek a gépnek — amely azóta már elavult — a beszerzésével

1953. Szarvas. Műanyagrézleg. Saját anyagellátásunk biztosítására vásároltuk meg a képen látható fóliát gyártó gépet.

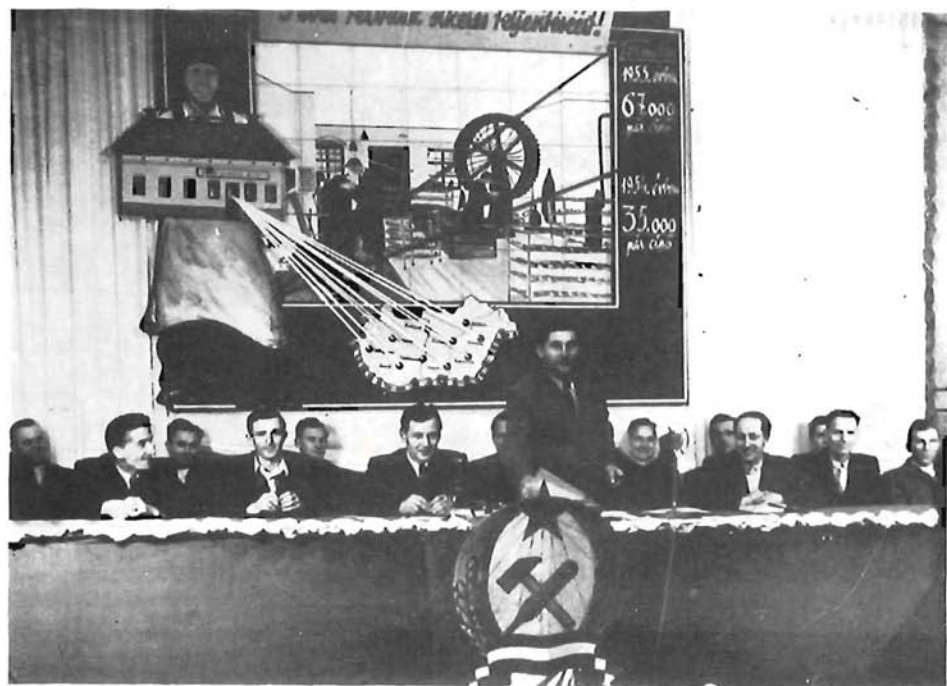
1952. Cipőszélezés. Ezt a gépet házilag állítottuk elő, úgyis mondhatnánk, újítás volt. Azóta lomtárba került.

1954 Szervezetten indult meg szövetkezetünkben a szakmai utánpótlás nevelése, amelyet Bella Imre irányított. A képen az ipari tanulók egy csoportja.

1954. Vezetőségválasztási közgyűlés. A tagság figyelmesen hallgatja a vezetőség beszámolóját.

1955. Az első ötéves tervet sikeresen teljesítettük. Az utolsó évében csaknem megdupláztuk a termelést... — számol be Sárhegyi András az ünnepi közgyűlésen. Bizony akkor még fiatalabbak voltak az elnökségben látható szövetkezeti tagok...

1955. Az első ötéves tervet jól teljesítő szövetkezetünk teljes létszáma.
Az alsó képen az asszonyok hógolyókkal „rohamozzák” meg az elnököt.

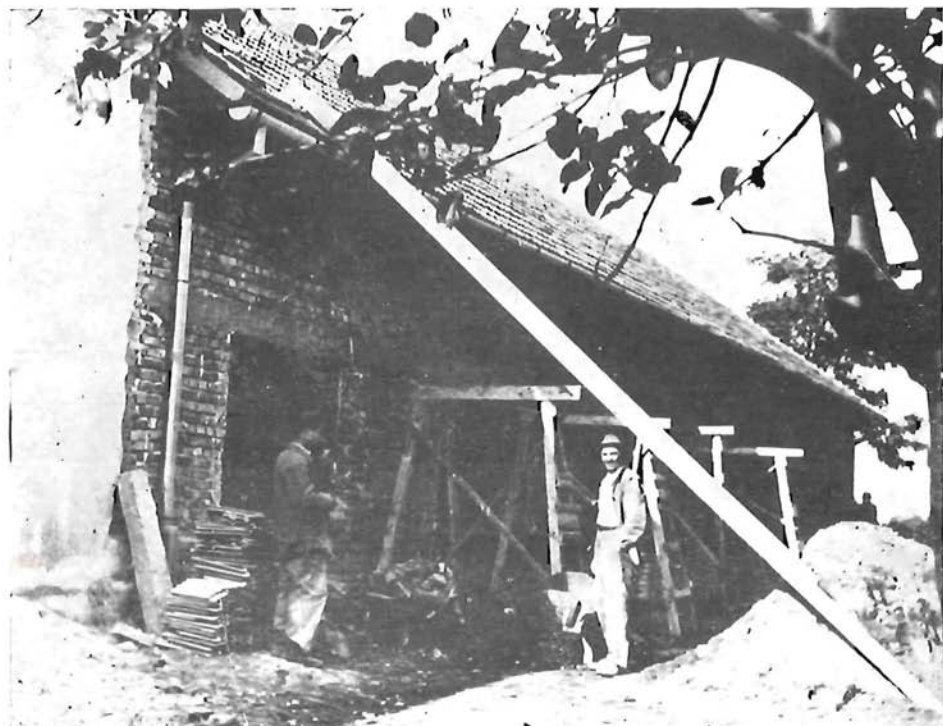

1955. A főkönyvelő kivételével ennyien voltak akkor az irodai személyzet tagjai. A fejlődés ebben is többet követelt.

1957. Szövetkezetünk megalapításának 10. évfordulójára, az ünnepi közgyűlésre, ez a „brigádunk” főzte a birkapaprikást. A guggoló lányok ma már családós asszonyok.

1957. A régi irodaépülettel szemben elkezdődik az üzembővítés.

1959. Megindul a termelés az akkor új felsőrészkészítő műhelyben.

A GYORS FEJLŐDÉS IDŐSZAKA ÖTÉVES TERVEK

Az ötvenes évektől a kisipari szövetkezetek egyre számottevőbb tényezővé váltak a megye iparosodásában és ehhez jóval több segítséget kaptak hitel és egyéb támogatás formájában, mint korábban. Fejlődésükben fontos szerepet játszott az OKISZ és a középírányító szerv, a KISZÖV, melyek vezetői az országos szerveknél kopogtattak rendszeresen az ipari szövetkezetek problémáival és kijárták az azokon való segítséget. A mi megyénkben különösen „vérszegény” volt az ipar, ezért különösen indokolt volt a szövetkezeti ipar fejlesztése, hiszen ezen keresztül alakult ki az új munkásréteg is a falun, mint biztos bázisa a társadalmi előrehaladásnak. Jelentős volt az ipari szövetkezetek jelenléte és erősödése azért is, mert az aránylag mozgékony kisipari szövetkezetek termelését könnyen át lehetett csoportosítani, jól fel lehetett használni a nem tervezett, de követelően jelentkező igények kielégítésére. Termelésünk lényegében a szükségletekhez idomult és ez jelentős segítséget adott a népgazdaságban felbukkanó termelési fogyatékoságok felszámolásához. Márpedig ilyenek, az ötvenes évek elején bőven akadtak, a helytelen gazdaságpolitikai irányítás, az erőn felüli országos beruházások hajszolása miatt, amiből aztán a későbbi évek folyamán sok baj, elégedetlenség is származott.

1952–53-ban szövetkezetünk már 71-es taglétszámúvá növekedett és évi termelése, az 1948-as 6870 párral szemben, megközelítette a 33 000 párat. Tagságunk lelkesen kapcsolódott bele az országépítő munkába az első öt-éves terv elkészítése és teljesítése kapcsán.

Az igények szerte az országban gyorsan növekedtek és egyre bővült – éppen a helytelen gazdaságpolitika következtében – a hiánycikkek, fontos közszükségleti cikkek listája. A párt Központi Vezetőségének 1953-as évi határozata felszólította a gazdasági vezetőket, hogy tegyenek meg mindent az árubőség megteremtéséért, a közszükségleti cikkek választékának bővítéséért. Szövetkezetünk is bekapcsolódott ebbe a mozgalomba. Versenyt kezdeményeztünk a közeledő felszabadulási ünnep, majd az 1954-ben megtartott pártkongresszus tiszteletére. A szocialista munkaverseny célja egyrészt a termelés bővítése, másrészt a termelés önköltségének csökkentése volt, hogy minél gazdaságosabb legyen a munkánk. Tagságunk derekasan helyt állt vállalásainak teljesítésében. Ezt igazolják azok az újságcikkek, melyekben az Endrődi Cipész Ktsz-ről írt a megyei sajtó, a Viharsarok

Népe. Csak néhányat idézünk ezekből az írásokból a történelmi hűség alálomásztására.

1954. március 7: „A kisipari szövetkezetek a jobb áruellátásért a III. pártkongresszus tiszteletére versenyt indítottak. Vállalták, hogy terven felül 120 000 pár szandált készítenek 40 modellben. Ezenkívül 15 000 pár színes gyermek szandált is gyártanak és 30 000 pár csizmát készítenek préselt boxból a mezőgazdasági dolgozók részére.”

Ezekből a vállalásokból a mi szövetkezetünk úgy vette ki a részét, hogy hulladékanyagból és maradból 9 ezer forint értékű árut már március 17-én terven felül leszállítottunk a kereskedelemnek. Április 17-én pedig ezt írhatta a Viharsarok Népe:

„Az Endrödi Cipész Ktsz a megyei szövetkezetek vándorzászlójának tulajdonosa. Ez azt bizonyítja, hogy az elmúlt időben igen jó munkát végzett. Hogy ezt a zászlót továbbra is megtartsák, mint ahogy ígéretet is tettek rá: márciusban 146 százalékra teljesítették a tervüket. 470 pár női cipőt és 372 pár gardacsimát gyártottak terven felül. A szövetkezet dolgozói most ígéretet tettek arra, hogy a második negyedév folyamán 11 000 pár női szandált készítenek el. Naponta 150 pár szandált csinálnak ebben a negyedévben, emellett gondoskodnak arról is, hogy a rendeléseket, valamint a javításokat mindenkor időben elvégezzék...”

És június 2-án, közvetlenül a III. pártkongresszus befejezése után arról tudósíthatott a megyi lap, hogy az endrődiek teljesítették kongresszusi vállalásukat, öt hónap alatt, befejezték első féléves tervüket. Így szól az erről írt cikk: „Az Endrödi Cipész Ktsz dolgozói teljesítve a kongresszusi versenyben tett ígéretüket már május 24-én befejezték második negyedévi tervüket és ezzel fél évi tervüket is túlteljesítették. Terven felül 1870 pár női szandált készítettek el, így 570 párral teljesítették túl felajánlásukat. Ezenkívül elkészítettek még terven felül 200 pár csizmát is. A hátralevő időben úgy számolják a szövetkezet tagjai és vezetői, hogy még félmillió forint értékű fontos közszükségleti cikket gyártanak. A ktsz dolgozói közül számosan kimagasló eredményeket értek el, mint Giricz András, aki 280, és Bella Imre, aki 255 százalékra teljesítette normáját ebben a versenyben.”

„Még félmillió” forint értékű árut gyártunk, – ígértük akkor meg. Ez a szám kifejezi, milyen óriási fejlődést tett meg szövetkezetünk már az első ötéves tervben is, hiszen az alakulást követő első évben mindössze 6700 forint volt termelt áruink összértéke. Igaz, 1953-ban megkaptuk az első megyei elismerést szorgalmunkért, a KISZÖV vándorzászlóját és ez újabb lendületet adott a munkánkhoz. Szinte hónapról hónapra a termelékenység fokozásával növeltük termelésünket. 1955-ben a megszakítás nélkül folyó szocialista munkaverseny – ezúttal a felszabadulási ünnep tiszteletére – újabb szép eredményeket hozott. Február 12-én így írt rólunk a Viharsarok Népe: „... A felszabadulási versenyben széles mozgalom alakult ki Endrődön a szövetkezetben. Huszonhárom tag tett egyéni felajánlást, de csaknem minden dolgozó részt vesz valamilyen formában a versenyben.”

A verseny ugyanis nemcsak hírnevet szerzett a cipész szövetkezetnek, hanem gazdagította a tagokat is, a több termelés növelte keresetüket. Hajdan, nyolc-kilenc évvel ezelőtt, még kölcsönt kértünk a rokonainktól, hogy ki tudjuk váltani a húsz kilónként érkező anyagcsomagokat, s 1955-ben már

arra is volt pénzünk, hogy 30 000 forintot gyűjtsünk a községben létesülő központi iskola építésére.

1955 áprilisában arról írhatott a megyei lap, hogy: „... az Endrődi Cipész Ktsz tagjai a felszabadulási versenyvállalások teljesítésében élen járnak. A felszabadulási műszakban hatan dolgoznak 300 százalék felett, és további 17 tag 200 százalék feletti normateljesítményt ér el. Giricz Sándor és Soczó Istvánné sztahanovisták 380 százalékos teljesítményükkel magasnak ki. Nem sokkal marad el mögöttük ifj. Keszthelyi János, aki 363 és Török Sándor, aki 339 százalékot teljesített. Sorolhatnánk tovább azoknak a nevet, akik ilyen jól dolgoznak a szövetkezetben” – írta a megyei sajtó.

Az első ötéves terv megindította tehát a gyors iramú – bár kezdetben sok buktatóval teli – fejlődést szövetkezetünkben is. A kezdeti havi 500 páras kapacitásról – ami a hároméves terv célkitűzése volt – 1955-ig elértük a napi 300 páras termelést, átlagosan! Hét év alatt a húszszer forintos alaptökből nem kevesebb mint kétmillió forintos saját vagyonunk lett és már nem rogyadozó kis házban dolgoztunk, hanem szépen felszerelt gépesített műhelyekben. A munkasztalok fölött sem petróleumlámpa világított már, hanem villany és amennyire csak erőnk akkoron futotta, gépesítettük a termelést. Persze ez a gépesítés még nagyon hiányos volt, de mégis más munkakörülményeink voltak, mint a kezdeti években. Tíz villanytűző gépünk működött már, volt snittelő gépünk, régen kézzel végeztük ezt a munkát és egy óra alatt csupán tíz pár cipő talpszélét csiszolták le simára. Most, hasonló idő alatt villanygéppel 25–30 pár cipőn tudtuk elvégezni ugyanezt a műveletet.

A munkaverseny kiváló dolgozókat, sztahanovistákat nevelt, mint Keszthelyi János, Giricz András, vagy Bella Imre és a többiek, akik a megszabott napi normájukat két-háromszorosára teljesítették, gazdagítva ezzel a szövetkezetet és növelve a keresetüket is. A jól dolgozók elérték a havi 3000 forintos keresetet, és mosolyogva gondoltak vissza arra az időre, amikor ingyen kellett dolgozniuk hónapokig, mert nem tudott fizetni a szövetkezet. Ebben az időben kezdtek anyagilag is gyarapodni tagjaink, mindenki jól keresett a szövetkezetben. Mondták is – szemben a hét év előtti gúnyolódó beszéddel – a kívülálló emberek: „Annyit keresnek ezek az endrődi cipészek, hogy azt sem tudják mit kezdjenek a sok pénzzel.” Dehát, megdolgoztunk, megkoplaltunk érte! Megaztán annyi nehéz esztendő után bizony volt helye a sok pénznek. Ki házépítésbe, vagy bővítésbe vágott, ki máshogyan „költötte el” a megtakarított pénzcsekjét. Akkor vásárolt – talán elsőik között a szövetkezetben – Tímár László II. és Ugrin Simon motorkerékpárt. (Ma a motorkerékpárosok számát már nem is tudjuk annyi van, magángépkocsival pedig 21 tagunk rendelkezik.) Az első ötéves terv befejező évében 99 tagja volt már a szövetkezetünknek és Bella Imre irányításával folyt a szakmai utánpótlás nevelése. Az endrődiek – nemcsak a cipészdinasztiaik – szívesen adták erre a szakmára gyerekeiket, hiszen látták, a szövetkezet biztos jövőt nyújt a tagjainak. Nemcsak anyagilag javult már a helyzetünk, hanem a munkakörülményeink is jobbá váltak. 1955-ben építettük fel az első női-férfi öltözőnket, külön-külön fülkékkel ellátva. Ez az építkezés kétszáz ezer forintba került. S vezetőségünk azt tervezte a következő ötéves tervre, hogy bővítjük az üzemet. Ahol jelenleg dolgozunk ott ebédlő lesz és egy harmincöt

méter hosszú műhelyt építünk (a közbejött ellenforradalmi események és az azt követő nehézségek után mindez azonban évekre eltolódott).

Szociális, kulturális területen, valamint a sportban is számottevő tényezővé vált szövetkezetünk, nemcsak a községben, hanem egész járásunkban, sőt a megyében is. Fúvószenekarunk részt vett a járási vetélkedőkön, a szövetkezetben jól működő pártszervezet szervező munkája nyomán nemcsak a közös megmozdulásokban, rendezvényekben, felvonulásokon, s különböző akciókban – mindenek előtt a munkaversenyekben – vettek részt egységesen a tagjaink, hanem pezsgő, belső, szövetkezeti élet is kialakult nálunk. A helyi ifjúsági szervezet, az asszonyok, lányok szervezete – akkor már csaknem a létszámunk fele asszony és lány volt – a szövetkezeti bizottsági program szerint tevékenykedett, szervezték a kirándulásokat, egyéb rendezvényeket, előadásokat, amelyek révén erősödött a szocialista öntudata, a kollektív szelleme tagságunknak. Gondoskodtak arról is, hogy a jó munka után kellemes pihenést is biztosítsanak a legelfáradtabb embereinknek. 1955-ben például harmincnégy tagunk töltötte két heti fizetéses szabadságát – mert már ilyen is volt a szövetkezetben! – Hajdúszoboszlón, Hévízen és a Balaton-partján. Ezek a tagok utána kipihenten láttak ismét munkához, de ami ugyanilyen fontos volt: érezték – és ezt hangoztatták a többiek között –, hogy valóban miénk már ez az ország, minden javával, lehetőségeivel együtt.

Az ellenforradalmi események – noha a felszított hangulatban támadtak nálunk is megtévesztettek, túlzottan elégedetlenkedő disszonáns hangok – a mi szövetkezetünket nem tudták bomlasztani. Egységes maradt a kísérletekkel szemben, sőt a munkát sem hagytuk abba egy pillanatra sem, habár a termelés az ellenforradalom okozta károk, az anyagellátásban és értékesítésben bekövetkezett nehézségek miatt jelentősen csökkent. Ez visszavetette fejlődésünket a konszolidáció éveiben. Sajnos a megye szövetkezeteinek életében a miénknél súlyosabb károkat okozott az ellenforradalom. Számuk, taglétszámuk és termelési értékük csökkent s a megmaradtak közül többen vesztéssel zárták az esztendőt és utána is anyagi nehézségekkel küzdöttek még sokáig. Huszonegy ktsz teljesen felszámolt, többen pedig kisebb-nagyobb arányú kilépések voltak. Kisebb kilépések voltak nálunk is, de ez csupán nem okozott volna nehézséget. A megye 79 kisipari szövetkezetéből 1957-re 54 maradt, a taglétszám pedig egyharmadára esett vissza. Néhány helyen széthurcolták a közös vagyont, a berendezéseket és állóeszközöket. Néhol még az ellenforradalom leverése után is bomlasztották a szövetkezetet a bent maradt kétes elemek.

A mi, sok nélkülözést átélő derék kollektívánk egységesen állta a megpróbáltatásokat, edzette, a szövetkezeti eszmébe, a szocializmus igazságába vetett szilárd hittel gyűrte le a tornyosuló problémákat. 1958-ban már százhat tagja volt a szövetkezetnek, tehát a szakmunkássá lett ipari tanulók mellett sokan volt kisiparosok is növelték a szövetkezet létszámát. Ezekben az években, az új gazdaságpolitikai irányítás, a szövetkezetek nagyobb önállóságának kezdeti éveiben tünedeztek el szövetkezetünkben azok a kezdetleges eszközök, amelyek hagyományosan jellemezték a cipész szakmát. Ez azt jelentette, hogy az ötvenes évek második felétől, és különösen a hatvanas évektől a második ötéves terv ideje alatt, majd a 3. ötéves tervben ro-

hamosan fejlődött szövetkezetünk. Emlékszünk, 1961-ben egy újságíró, aki a felszabadulás előtt szintén a szakmában dolgozott, ellátogatott hozzánk. Csodálkozva kereste mesterségünk szinte szimbólummá vált kellékeit: a kis háromlábú székeket, az alacsony kerek asztalokat, a csirizt stb. Ezeket már nem lehetett találni üzemmé fejlődött szövetkezetünkben. Mikor megkérdezte Timár Lászlótól: de legalább otthon csinál-e magának cipőt? – megtudhatta, hogy ekkor már a szövetkezetiek legnagyobb része nem foglalkozott ilyennel otthon sem, a szabad idejét pihenéssel vagy mozgalmi, társadalmi munkával, szórakozással töltötte és a boltban vásárolt cipőket, ha szükség volt rá. A csiriz, az alacsony kis asztalka, meg a háromlábú szék is a cipőipari munkások régmúlt tudatába merült. Szövetkezetünkben üzemi szervezéssel futószalag-rendszerben folyt már a termelés és új gépek egész sora – talpvágók, talpaló masinák stb. – biztosította a folyamatos munkát.

1962-ben már kettőszázötven tagja volt szövetkezetünknek és az első félévben rávertük a talpat a szövetkezetben gyártott 500 000-ik pár cipőre. Ekkor már többszörös milliomosok voltunk. Főkönyvelőnk, illetve vezetésünk arról adhatott számot a tagságnak a közgyűlésen, hogy közös vagyonunk megközelíti az ötmillió forintot, pontosabban 4,6 millió forint. Bella Imre irányításával új generáció nevelkedett a szövetkezetben. Negyven szakmunkást már itt tanítottunk meg a szakma ismereteire és tanműhelyünkben újabb 45 fiatallal kötöttünk szerződést. Az ipari tanulók biztosították a szakmai utánpótlást, szövetkezetünk jövőbeni fejlődésének lehetőségeit, hiszen szakemberek nélkül – közülük sokan magasabb szakképzettséget is szereztek – nem lehetett volna elképzelni a további előrehaladást. Ugyanakkor a fiatalok felvétele erre a szakmára segített községünkben is a foglalkoztatási gondok enyhítésében. Ugyanez áll a nőkre, asszonyokra. Számosan jelentkeztek a szövetkezetbe és akiket csak lehetett, fel is vettünk, majd betanítottunk a szakmára. A nők, mint valami gyógyszerárban, fehér köpenyben serénykedtek a futószalagok mellett, vagy más munkahelyeken. A deresedni kezdő alapító tagok és régi szakmunkások oldalán megjelenő új generáció friss erőt is adott szövetkezetünknek. Országos hírnevünket ekkor kezdtük megalapozni. 1960-ban a gyomai és dévaványai, 1962-ben pedig a körösladányi cipésszövetkezetek beolvadtak hozzánk, és ezeken a helyeken is, valamint a környező községekben gondoskodtunk javítórészlegek fenntartásáról, a lakossági igények kielégítésének biztosításáról. (A beolvadt szövetkezetek tagjai a mai napig is megmaradtak szövetkezetünk tagjainak. Gyomáról például 218, Dévaványáról 40, Körösladányból 7 dolgozó jár be naponta Endrődre dolgozni. Sőt, többen itt is telepedtek le.) A szövetkezeti tagság szorgalma nyomán kialakult egy korszerű gépekkel berendezett üzem, amelyben guruló szalagon zavartalanul folyt a folyamatos termelés.

1964-ben már arról adhattunk számot a közgyűlésnek a féléves tervünk értékelése kapcsán, hogy a napi 800–1000 páras termelés megtartásával év végéig eléri a 16 millió forintot termelési értékünk. Ez év január elsejével a felsőbb szervek döntései folytán középüzemi szintre emelkedett szövetkezetünk, ám ezt a döntést az élet, rohamos fejlődésünk, munkánk mennyiségi és minőségi színvonala indokolta. Ettől kezdve az ORKISZ (a középüzemmé fejlődött ipari szövetkezetek országos központja) égisze alá tartoztunk. Ez a magasabb szintre kerülés azt jelentette többek között, hogy szövetkezetünk

olyan cipőket gyárt, amelyekből csupán néhány ezer, vagy tízezer a szükséglet, vagyis aminek a gyártása a cipőgyárakban, vagy vállalatokban nem lenne kifizetődő. Szövetkezetünk ezáltal nemcsak kiegészítőjévé vált a cipőgyáraknak, hanem az állandóan mozgó és változó piaci kereslettel is lépést tartva valóban azt termelt – noha kis szériákban – amire szükségük volt a vásárlóknak, sőt a külföldi piacnak is. Ezekben az években kapcsolódtunk be az export-termelésbe és ez méginkább elősegítette szövetkezetünk fejlődését. 1964-ben sok új gépet állítottunk a termelésbe. A harmadik negyedévben például, többek között 28 ezer pár lányka cipőre kaptunk megrendelést, melyet már a július 15-én üzembe helyezett új szalagon készítettünk el. Az új gépek (ekkor állítottuk be a csehszlovák gyártmányú, korszerű hátug formázót is) segítségével a termelékenység további nyolc százalékos növelését értük el 1964 végéig. Közös vagyonunk az állóeszközökkel együtt 7,5 millió forint lett, amiből saját, tiszta vagyonunk 3,5 millió forintot tett ki.

Export-termelésünk növekedésére jellemző az alábbi adat. Míg a megye szövetkezeteinek össztermelésében 18–20 százalékos volument képviselt az export, addig a mi össztermelésünknek egyre magasabb hányadát kötötte le. 1965 első negyedében például 31 ezer 809 pár gyermekpapucsot gyártottunk összesen. Ebből 10 000 pár, azaz csaknem az egyharmada ment exportra. A későbbi években az exporttermelési arány 50–66–70 százalékra növekedett, ami úgy hisszük, jó minőségű munkánkat dicsérte.

Természetesen a mi fejlődésünk sem csupán a magunk szorgalma, javuló termelésszervezése következtében állott elő, hanem az általános helyzet javulásának következményeként. A megye szövetkezetei 1962–1965 között, tehát a második ötéves terv időszakában 43 százalékkal növelték termelésüket. Az állóeszközök állománya ugyanez időben több millió forint értékkel gyarapodott és az export termelés 1965-re 58 millió forintot tett ki. A megye akkor 38 kisipari szövetkezetében élénk volt a munkaverseny. Összesen 69 szocialista címért küzdő brigád tűzte célul maga elé a hármas jelszó megvalósítását: szocialista módon élni, dolgozni és tanulni. A mi szövetkezetünkben is megalakultak az első szocialista brigádok már a mozgalom elindulásakor, amelyek, a többi brigádon kívüli, de más versenyben, felajánlásokban résztvevő dolgozóval együtt a fejlődés egyik hajtóerejévé váltak. Az első szocialista brigád, a Május 1. – alja-szerelde – megalakulását követték mások és 1972-re már 14 szocialista brigádunk 128 tagja ragadja magával a többieket, akár a termelés növelése, akár társadalmi munka, vagy tanulás, rendezvényeken való részvétel és egyéb feladat áll előttünk.

A harmadik ötéves terv teremtette meg végeredményben mostani termelési kereteinket, ugrásszerű fejlődésünk lehetőségeit s mindazt, amire bázként alapozhattunk a negyedik ötéves terv elindulása során. Különösen az új gazdasági irányítás módszereinek bevezetése hozott nagyarányú előrelépést szövetkezetünkben. Mindennek azonban már meg volt az alapja. Hadd idézzünk néhány sort erre vonatkozóan a Békés megyei Népújság 1966. június 29-i számából:

„Nagy az idegenforgalom az Endrődi Cipész Szövetkezetben, hiszen az ország szövetkezetei közül egyike a legnagyobbaknak. Meg aztán rangja, híre van. Tavaly a Budapesti Nemzetközi Ipari Vásáron elnyerte az OKISZ nagydíját, az idén pedig az ORKISZ tüntette ki díjjal termékeit. A szövet-

kezet dolgozói az idén 168 ezer pár cipőt készítenek, s ebből mindössze 76 ezer párat belföldre. A többi követi a korábbi több tízezer útját, vagyis viszik Nyugat-Németországba, Dániába, Ausztriába, Svájcba, Brit-Guayanába, Gibraltárba s a világ más országaiba. Most nagy a készülődés Párizsba, ahol szeptemberben nyílik meg a Nemzetközi Kiállítás, amelyen mintegy 20 különböző fazonú cipő bemutatásával akarnak újabb hírnevet és újabb piacokat szerezni.

Az endrődieket szinte hetenként keresik fel a külföldi rendelésekkel. De jönnek tapasztalatcsere-látogatás címén az ország különböző cipőipari szövetkezeteinek vezetői. Most, június 22-én Pécsről és Egerből fogadták az érdeklődő szakembereket.”

Mi tette elismertté az országban az Endrői Cipész Szövetkezetet? A termelés objektív és szubjektív tényezőinek megteremtése, majd tudatos fejlesztése. Az elsőtörtört tartozik, hogy évről évre több új gépet, berendezést állítottunk munkába, állandóan igyekeztünk növelni a termelés anyagi-műszaki bázisát. Szűkre szabott beruházási kereteink mellett is megtaláltuk mindig annak a lehetőségét, hogy esztendőről esztendőre emeljük a beruházások összegét. Míg 1951-ben csupán egy gépet tudtunk beszerezni (Gyulai Bakancsgyártól), addig tíz évre rá, 1961-ben már csaknem 300 ezer forintot, pontosan 285 ezer forintot fordítottunk új gépek, berendezések vásárlására és 1962-ben, az építkezésekkel, üzembővítésekkel együtt egymillió-százhatvanötezer forint volt a beruházásunk összege. Jellemzőként állandóan növekvő gépi kapacitásunkra az alábbiak szerint növekedett ezekben az években a felszerelt villanymotorok teljesítőképességének és a felhasznált villamos energiának a mennyisége: Míg 1961-ben 52,8 kilowatt erősségűek voltak villanymotorjaink, 1962-ben 64,8, s egy évvel később 76 kW-ra növekedtek. Ugyanakkor a felhasznált villamos energia: 72,0–92,5–96 kW-ra nőtt, 1000 kW-ban számolva. Ugyanez idő alatt az egy termelőre jutó állóeszköz értéke a következőképp alakult az 1960-as évet véve bázisul: 125–142 és 157 százalék. Ezekben az években kezdtük építeni új üzemi épületünket, alakítottuk ki jelenlegi helyzetünk kereteit, ami azóta is évről évre gazdagodik tartalommal. Mindezek a tényezők biztosították az alapját annak, hogy fokozni tudjuk munkánk termelékenységét, megvalósítsuk a pártkongresszus útmutatásait, hogy a termelést egyharmad-kétharmad arányban a termelékenység fokozásával ériük el.

Önmagukban azonban ezek az objektív feltételek csak feltételek maradtak volna, ha nem tudjuk kihasználni az általuk kínált lehetőségeket. Az eredmények elérésének másik döntő tényezője a gazdasági és műszaki vezetők színvonalának állandó javulása volt, az, hogy mindig a szükségleteknek megfelelően tudtunk korszerűsíteni, tudtunk munkát vállalni. És nem utolsósorban ezt az tette lehetővé, hogy szövetkezetünkben nemcsak a felsőbb vezetés posztjain, hanem a középirányításban és a munkaadoknál, szalagoknál, minden munkahelyen, olyan gárda alakult ki, amelynek becsületes helytállása átsegített minden akadályon. A szövetkezeti vezetők, választott szervek, a pártszervezet, a KISZ, a dolgozók, pártmunkások állhatatos fáradozásainak köszönhető minden eredményünk. Sárhegyi András elnök, Polányi Imre műszaki vezető, a gazdasági eredmények fő szervezői, Véha Illés főkönyvelő, a pénzügyi lehetőségek biztosítója, Bella Imre mo-

dellőr, a szép cipők megálmodói, Szegvári János párttitkár, Németh Gyula gyártásvezető, a termelésre és a szövetkezeti demokrácia fejlesztésére való mozgósítás szervezői, a szocialista brigádok vezetői és tagjai kovácsolták olyanná a szövetkezetet, hogy az modern, elegáns és olcsó női cipővel betörjön a világpiacra, elnyerje a vásárlók tetszését, és elismerést váltson ki mindazokból, akik valahogyan kapcsolatba kerülnek a munkánkkal, életünkkel.

Említettük, 1965-ben vettünk először részt a Budapesti Nemzetközi Vásáron, ahol mindenek előtt Juliska elnevezésű cipőnk keltett elismerést. Tulajdonképpen holland papucsokból, de sikeresen magyarosítva kreáltuk a Juliskát. Egy angol folyóiratban egész oldalas cikk jelent meg rólunk és termékeinkről, megbecsüléssel minden sorában. Végeredményben ekkor kaptuk az első nagyobb export megrendelést, kilencezer pár női cipőre. Hírünk azonban gyorsan röppent világgá – ezt dicsekvés nélkül mondjuk –, mert 1968-ban már 464 ezer pár cipőt indítottunk exportra. 1969-ben pedig a világ tizenhét országba 700 ezer párnál is több női cipőt küldtünk. Dobozainkra nyomott felirat már márka világszerte: ENCI – azaz Endrődi Cipészipari Szövetkezet.

A harmadik ötéves terv első felében már nyolcszáz szövetkezeti tag öregbítette tovább az endrődiek hírnevét. A szövetkezet fejlődése átforgalmazta egész községünket – vallotta akkor Cikkely Miklós tanácselnök. – Az egész járásban, a községeket tekintve, nálunk a legtöbb az ipari foglalkoztatottak száma. Sokan, akik évekkal ezelőtt máshová mentek dolgozni, hazajöttek és nem kívánkoznak el innen a fiatalok sem... A szövetkezet tagjai tevékeny szerepet töltenek be a község életében is. Közülük többen munkásörök, önkéntes rendőrök, Véha Illés főkönyvelő, a Hazafias Népfront bizottság helyi elnöke és a szövetkezet a község megyehíri sportmozgalmának is erős bázisa. Sok szövetkezeti fiatal vesz részt a különböző sportágakban, nem eredménytelenül. A futballcsapat mérkőzéseire vidékre is elmennek a szövetkezeti szurkolók biztatni csapatukat. Ugyanígy a kulturális tevékenységben is jeleskednek a szövetkezetiek. Részt vesznek az OKISZ kupákban, járási, megyei, országos vetélkedőkön a Spartacus színeiben...

Talán ezekért is a fiatalok szívéhez nőtt a szövetkezet, amelyben, már 1968-ban több mint hetven érettségizett diák vált szakmunkássá, akikből sokan technikusok lettek. A jól dolgozó KISZ-szervezet – akkor 320 tagja volt – szinte minden fiatal foglalkoztatni tudott és szervezte a klubéletet, ifjúsági rendezvényeket. 1968-ban már kilenc KISZ-esküvőt tartottak, illetve rendeztek. Ez a kitűnő ifjúsági munka abból táplálkozott (és táplálkozik ma is), hogy a fiatalok látják: a szövetkezet vezetői szeretik őket, törődnek velük.

Valaki így nyilatkozott a szövetkezetben már akkor is „uralkodó” állapotokról és úgy véljük, a dolgok elevenjére tapintott:

– Nálunk szeretik egymást az emberek, törődnek egymással. Nem hazudnak, hanem mindig igazat beszélnek, akkor is, ha az nem vet jó fényt valakire. Ez az őszinteség nagy erő. Ha megmondjuk egymás szemébe, amit gondolunk, akár az elnökkel, vagy más vezetővel beszélgetünk, az mindig jó közérzetet csinál, a baráti légkört jelenti. Azt hiszem, ez a titka a mi jó eredményeinknek.

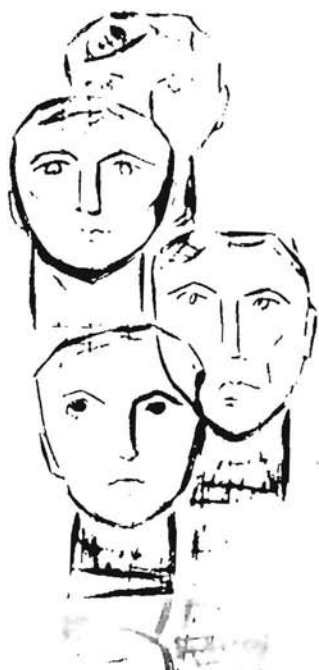
Bizonyára ennek a jó közhangulatnak, szubjektív tényezőnek is tulajdonítható, hogy a szövetkezeti iparon belül elsők között bontakozott ki Endrődön a szocialista munkaverseny s az ötéves terv teljesítésének elismerésként az a nagy megtiszteltetés érte szövetkezetünket 1969. május elsején, hogy átvehettük a Minisztertanács Vörös Vándorzászlóját. Sem Endrődön, sem a környező községekben, de még a járásban sem részesült addig ilyen magas kitüntetésben ipari üzem. A magas kitüntetést dr. Szabó Sándor, az MSZMP megyei bizottsága titkárának, Varga Zsigmond országgyűlési képviselőnek, Rácz János, az ORKISZ elnökének, dr. Dankó János, a megyei tanács ipari osztálya vezetőjének és a járási, községi vezetőknek a jelenlétében adta át Rév Lajos, az OKISZ elnöke. Nagy összegű pénzjutalmat kapott jó munkájáért a szövetkezetünk és többen magas kitüntetésben részesültek ez alkalomból. Tímár Lászlót, a gyártáselőkészítő csoport vezetőjét, Dinya Lászlót, az üzemfenntartási csoport vezetőjét és Vinkovics István művezetőt, a Szövetkezeti Ipar Kiváló Dolgozója jelvénnel tüntették ki és számosan, elsősorban a szocialista brigádok tagjai jelentős összegű pénzjutalmat kaptak. A harmadik ötéves tervben naggyá nőtt szövetkezetünk nem sokkal erre ismét a KISZOV, tehát a megyei szövetkezetek hálózatába került az OKISZ mellett, és a megyei szerv jelentős segítségével kezdhetette el a negyedik ötéves tervben kitűzött nagy feladatok megvalósítását.

A jó munkánk elismeréséül 1969-ben megkaptuk a Minisztertanács Vörös Vándorzászlóját, 1972. május elsején pedig Az Ország Kiváló Ipari Szövetkezete címmel kitüntetett szövetkezete lettünk

Visszaemlékezés.

1947 AZ ORSZÁG MÁR KÉT ÉVE SZABAD. AZ IPARI TERMELÉST MÁR TULSÚLYBAN A ÁLLAMOSÍTOTT IPAR ADJA. AZ ÉLET ÚJRAKEZDESE MENÉZ. A SZÖVETKEZÉS GONDOLATA A MULTBAM ELVIRASZÍTOTT ÉS TERJESZTETT ROSSZ REMKÉK KÉNT ÉLT AZ EMBEREK KÉPZELETÉBEN. SZAVAKBAN HALLOTTAK KOLHOZRÓL, SZÖVÜZSRÓL, CSAJKA-RENDSZERRŐL, DE MINDEZT HAMIS SZINBEN FELTUNTATVA. MOST, HOGY 20 ÉV TÁVLATÓBÓL VISSZAGONDOLUNK ERRE AZ IDŐRE, ESZÜNKBE JUTNAK A KEZDŐ LÉPÉSEK, VITAK, HARCOK, AZ ELSŐ GVÜLESEK. NEM VOLT KÖNNYŰ. A MULT ÁTKOS EGYMÁSSAL VALÓ SZEMBEÁLLÍTÁSA ÉREZTETTE HATÁSÁT. VEGET NEM ERŐ SZEMÉLYI VITAK, VESZÉKEDESEK UTÁN MÉGIS MEGÉRLELDŐTTI A KÖZÖS GONDOLAT, A SZÖVETKEZÉS. A MULTNAK TUDHATO DE, HOGY EGY ILYEN KIS KÖZSÉGBEN, AZ EGYMÁSSAL VALÓ SZEMBEÁLLÍTÁS MIATT KÉT SZÖVETKEZET ALAKULT. NEHEZEM ÖSSZEHOZTA A SZÖVETKEZETI MEGALKULÁSAHOZ SZÜKSÉGES 45-45 FŐT, DE MÉG NEHEZEBBEN AZTA PÉNZT, MELY A RÉSZJEGYEKRE, BEIRATKOZÁSI NJRA KELLETT HINDANNYIAN AZT ÁLLITJUK, HOGY MÉG ÁLMUNKBAN SEM GONDOLTUNK 20 ÉVEL EZELEŐTT, HOGY NIRE A MAGY OKTOBERI SZÖG. FORRADALOM 50 ÉVES ÉVFORDULÓJA ELJÖN, HY MAGY SZÖVETKEZETÜNK LESZ.

Fejlődésünket bemutató rajzos táblázatok megtalálhatók munkatermeink falain. A visszaemlékezés a mai nemzedék előtt is feleleveníti 25 éves történetünket

A 15 FŐVEL MEGALKULT SZÖVETKEZET
5000 FORINTOS ALAPTŐKÉVEL NEHÉZEN
TUDTA KEZDENI A MUNKÁT.

EGY 4x5 M-ES ALAPTERÜLETŰ, MAJTR
EGY 8x5 M-ES HELYSÉGBEN VOLT
/HUNYA FELE KÖZSÉG/] AZ ANYAG-
RAKTÁR, IRODA, MŰHELY, ÓCSKA HA-
ZULRÓL HOZOTT SZERSZÁMOKKAL.
TERMELESÜNK HETENKÉNT 5-6 PÁR

CIPŐ SZEMÉLYENKÉNT. AZ ÉRTÉKESÍTÉS
VÁSÁROKON, SÁTORBAN TÖRTÉNT.

1949 A KÉT SZÖVETKEZET
22-22 FŐVEL EGYESÜLT, S SZÖVETKEZÉ-
MEGINDULT A FEJLŐDÉS ÚTJÁN ÉS 1952-
IG FOKOZATOSAN HALADTUNK ELŐRE...

FEJLŐDÉSÜNKBEN NAGY VÁLTOZÁS ÁLLOTT BE, 1957-BEN, AMIKOR A KERESKEDELEM MEGELÉGEZTE A TERMELVÉNYEKET UTÓLAGOS LESZÁMLÍTÁSRA, TELJEN RAKTUK A SZÖVETKEZET RAKTÁRAIT ÉS BIRTUK A FOLYAMATOS TERMELÉSEN KERESZTÜL IÉRNII AZT A NYERÉSEGET ÉS NYERÉSTÁRSZESZEMÉST TUDTUNK FIZETNI TAGJAINKNAK MINDEM MEGKERESÉST FORINT UTÁN 24 FILLÉRT — MELTÉHEZ HASONLÓ NEM VOLT SZÖVETKEZETÜNKBEN.

1960-BAN MÁR MEGVÁLTOZOTT MIUNKKÖRÜMÉNYEK, ÚJ MIUNKATERMEK, MODERN MUNKA-GEPEK, S KULTURTEREM ÁLLT TAGSÁGUNK RENDELKEZÉSÉRE.

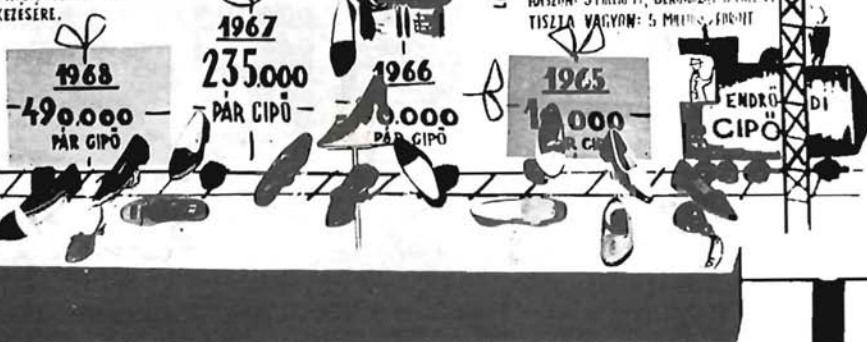

IDŐKÖZBEN A GYOMAI, MAJD A DÉVAVÁNYAI ÉS A KÖRÖSLADÁNYI GIPEZI SZÖVETKEZETEKKI FÜZÜDMÁLTUNK. ETTŐL AZ IDŐTŐL KEZDVE TERMELESIÜNK FOKOZATOSAN NÖVEKEDT.

AZ 1965-ÖS BUDAPESTI NEMZETKÖZI VÁSÁRON BEMIHATOTT TERMELVÉNYÜNK MEGHOZTA AZ ÚJ SIKERT, AZ EXPORTKÉPES ÁRUII NAGY GÖNDÖT FÜRDITÜNK A TAMI LŐ KÉPZESRE. JELEMLEG, 463 IPA-RI TAMILÜNK VAN +36 SZAKKO-ZEPISKOLÁS.

1967. VÁRHATI EREDMÉNY:
340.000 PÁR CIPO, TERMEK 45 MILLI
HÁSHIN: 5 MILLIÓ FT, BERUHÁZÁS 3 MILLI FT
TISZLA VAGYON: 5 MILLIÓ FORINT

LÉTSZÁM: 800 FT

MOZGALMI ÉLETÜNK. EREDMÉNYEINK

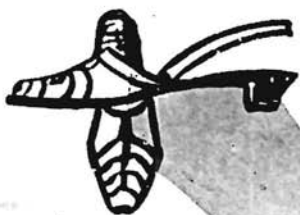
SZÖVETKEZETÜNK TAGSÁGA ÉLENDJART ÉS ÉLJEMÁR, MINDEM TÁRSAMÁMI MECHÓZMOLÁSBAN. MESTALÁMI ÜZEMÜNK KÉPVIJELTET A JÁRÁSI PÁRT, TANÁGS, KISE KÜLÖNBÖZŐ BIZOTTSÁGAI-BAN, A KÖZSEG MINDEM SZERVEZETEBEN. A MUNKÁSÖRSGÉBE 48 FŐS SZAKASZT ADUNK, AZ ÚJJI GÁRDA MOIGALOMBA 24 FŐS ÖNÁLLÓ STAKASZTAL RENDELKEZÜNK. EREDMÉNYEINK ALAPJÁT KÉPEZI A SZOGIA-LISTA MUNKABRIGADOK PELDAMUTATO MUNKÁJA, 10 SZEC. BRIGADÜNK KÖZÜL 6 BRIGAD MÁR ÖKLEVES, ÜLETVE JELVENYES. SZÁLLITUNK MÁ MÁR A HAZAI PIACON KIVÜL 46 ÁLLAMBA. RÉSETVSIÜNK TERMEKEINKKEL KÜLFÖLDI KIALLITÁSOKON, LIPCEI, PÁRIZSI, MOSZK-VAI VILÁGKIALLITÁSOKON, S TERJESZT-JÜK NERVEVÉT ENDRÖD KÖZSEGNEK, MELTVE AZ ORSZAG-VILÁG IDIG FORRA-DALMI MULTJÁRÓL

KULTURMUNKA, SPORT

SZÖVETKEZETÜNK ÖRMOZÓI TEREKTEREM NESTI VESZNEK A KÖZSEG KULTURÁLIS ÉLETBEN. RENDELKEZÜNK ÖNÁLLÓ: KULTURSGOPORTTAL, IROBÁMI SZAKKÖRREL, FOTOS ÉS RAPHOS SZAKKÖRREL SAJÁT ZENEKARJUNK VAN.

A SPORT TERÜLETÉN IS MEGVANNAK HA-GYOMÁNYAINK ÉS EREDMÉNYEINK. MÁR AZ 50-ES ÉVEKBEN RÉSZVETTÜNK A SZÖVETKEZETI BAJNOKSÁGBAN. A JELEMLEGI SPORTTIVÉNKYSÉGE IS JELLEN-TÖS SZÖVETKEZETÜNKNEK. KÖZSEGÜNK SPORTOLÓI NAGY RÉSIÉT ÜGY LABBARUGASBAN, MINT KÉZILABDÁ-BAN SZÖVETKEZETÜNK. ADJA. SPORT ÉS KULTURTERÜLETEN ÚJ SZAK-BSTYALYOK LETREHOZÁSÁRA VAN LÉ-HETŐSÉG.

1952-BEN JÖTT EGY ROSSZ GAZDASÁGI IDŐSZAK. NEM KAPTUNK ANYAGOT, TERMELÉSI MEGBIZÁST, KERESLETÜNK IS CSÜKKENT, DE TAGJAINK VÁLLALTÁK AZ ÁTÁLLÁS NEHEZSÉGEIT, A CSIZMAGYÁRTÁST, ÉJJEL KE- MENGE MELLETT VALÓ SZÁRÍTÁST, DURVA BAKANGSOK KÉSZÍTÉSET.

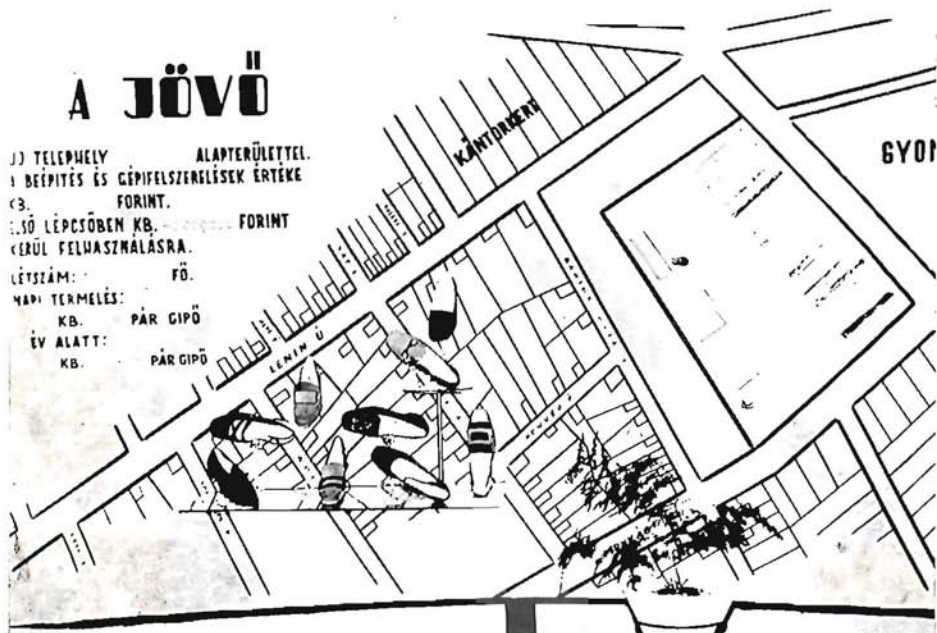
KIVEZETŐ ÚT, A BÜRGYÁRI HULLADÉK FEL- DOLGOZÁSA, VAGONSZÁMRA HOZTUK A BÜRGYÁRI HULLADÉKOT, ES GYÁRTOTTUK A HULLADÉK SZANDALT.

E HELYZETBŐL MAGUNKNAK KELLT A KIVEZETŐ ÚTAT MEGTALÁLNI. ÚJ MEGOLDÁS KELLT, ASSZONYOK-A TAGOK FELELŐSÉGEI JÖTTEK BE ÁTKÉPZŐSNEK, SZÁRVASÁRÚ SA- JÁT MŰANYAGFELDOLGOZÓ RÉSZLEG ALA- KULT, S EZZEL TÖBB ÉVRE BIZTOSÍTVÁ A NYAGELLÁTÁSUNK.

A JÖVŐ

JJ TELEPHELY ALAPTERÜLETTEL.
1 BEÉPÍTÉS ÉS GÉPIFELSZERELÉSEK ÉRTÉKE
KB. FORINT.
50 LÉPCSŐBEN KB. FORINT
KÉRÜL FELHASZNÁLÁSRA.
LÉTSZÁM: FŐ.
MAPI TERMELES:
KB. PÁR GIPŐ
EV ALATT:
KB. PÁR GIPŐ

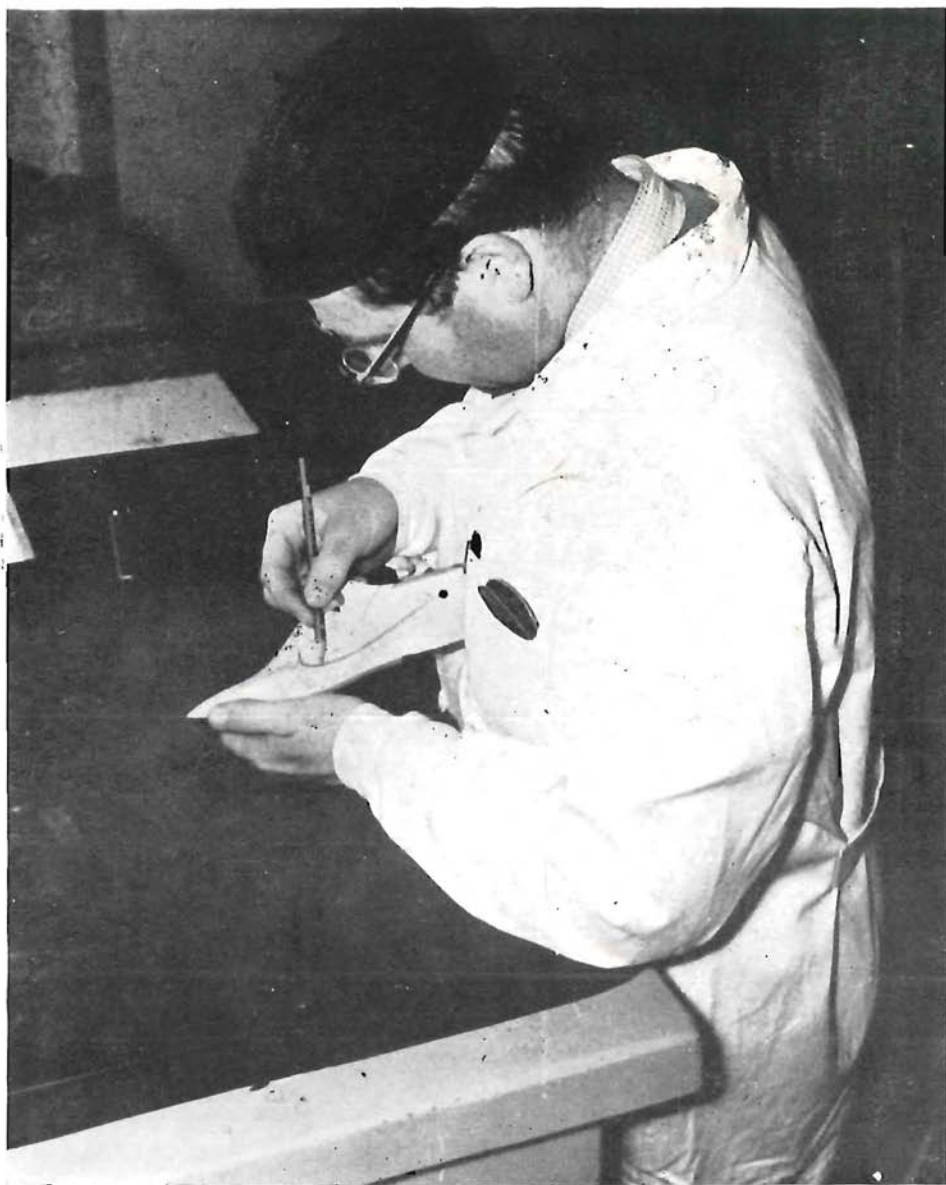
1969. A Minisztertanács Vörös Vándorászlójának elnyerése alkalmából az elnök pénzjutalmat ad át a dolgozóknak. Hárman: Bella Imre a modelléria vezetője, Tímár Imre a gyártás előkészítő csoport vezetője és Vinkocski az üzemfenntartási csoport vezetője ez alkalommal vehették át az Ipari Szövetkezetek Kiváló Dolgozója kitüntetést.

1968. Már új csarnokban dolgoznak az aljaszereldében, de még kevés az új gép.

1966. Szövetkezetünk minden egyes tagja — a vidéken dolgozók közül is sokan — egységesen vonul fel május elsején és élteti a Munka Ünnepét

1964. Fordulat a termelésünkben. Az első export cipő tervezési darabját készíti Bella Imre.

1969. A Vándorzászló-átadás alkalmából az ünnepségünkön résztvevő párt, tanácsi és szövetkezeti vezetők megtekintik az akkor épülő új telepünket

ÖSSZEGEZÉS A SZÁMOK TÜKRÉBEN

A harmadik ötéves terv időszaka rendkívüli jelentőségű volt szövetkezetünk életében. Egyrészt azért, mert mint korábban utaltunk erre, ekkor teremttük meg jelenlegi gazdálkodásunk alapjait. Másrészt pedig e szakasz második felére esik a gazdasági reform bevezetése, amelynek hatásai újabb lendületet adtak szövetkezetünk előrehaladásának. Az 1970 decemberi közgyűlésünkön, amelyen megválasztottuk az új vezetőségünket is, összegeztük számszerűen: mit értünk el a harmadik ötéves tervben? Mivel az eredmények a negyedik, jelenleg megvalósítás alatt álló ötéves tervünknek kiinduló pontjai voltak, szükséges ezeket, legalábbis nagy vonalakban bemutatnunk.

Mi volt 1965-ben a fő célkitűzés? A termelési érték növelése, különös tekintettel a munka termelékenységének fokozására. Dicsekvés nélkül mondhatjuk el, hogy sikerült megvalósítanunk ezeket a célkitűzéseket. Termelésünk a harmadik ötéves tervben a következőképpen alakult:

Megnevezés	1965 év	1966 év	1967 év	1968 év	1969 év	1970 év
Termelés pár	213 470	173 545	354 068	581 146	577 182	601 999
Termelési érték 1000 Ft	18 761	22 113	45 646	89 158	88 145	103 688

Ha százalékban akarjuk kifejezni a növekedést, megállapíthatjuk: a termelési érték öt esztendő alatt csaknem 553 százalékkal növekedett, míg a párszám mennyiségi növekedése meghaladta a 280 százalékot. Meg kell azonban mondanunk, hogy a termelési érték növekedésébe belejártak a gazdasági reformot követő anyagárrendezések és más árpolitikai intézkedések. Ám változatlan áron is számolva, termelési értékünk több mint két és félszeresére nőtt az öt év alatt. Ebben szerepe volt annak, hogy 1967-től áttértünk a munka- és anyagigényesebb termékek gyártására. Ez, természetesen nemcsak cipőink minőségét javította, hanem gazdálkodásunk hatékonyságát is. A tervidőszak alatti ugrásszerű fejlődést mégis az mutatja legjobban,

ha 1966–70 termelését összehasonlítjuk az 1947–1970. december 31-ig gyártott összes termeléssel. Szövetkezetünk 1970. december 31-ig összesen 3 649 192 pár cipőt készített. Ebből a harmadik ötéves tervben: 2 287 940 pár hagyta el műhelyeinket. Vagyis az összes termelés 62,7 százaléka. Másszóval a minőség tartásával, sőt jelentős fokozásával a tömegtermelést valósítottuk meg szövetkezetünkben.

Nagy jelentőségű változások történtek a termelés szerkezetében is: bekapcsolódtunk az export-termelésbe. Az első, 1965-ben kapott 9 ezer páras külföldi szállítás „kurriózum”-ként, különleges feladatként jelentkezett szövetkezetünkben. Igaz, a magyar cipőiparnak márkája volt a világon a háború előtt. A csehszlovák Batya-féle cipők után keresettek voltak hazánk fiai által készített, elsősorban egyedi lábbelik, divatcipők. A felszabadulást követő években azonban nemhogy exportra, hanem belső piacra sem volt elegendő a hazai gyártás mennyisége, hiszen tudvalevő, hogy hiányzott a bőripari nyersanyag. A világegés utáni években is elsősorban az újjáépítésre koncentrált minden erő s miután megindult, pezsegni kezdett a gazdasági vérkeringés, első feladat a lerongyolódott állampolgárok szükségleteinek kielégítése volt. Az ötvenes évek első felének helytelen gazdasági politikája ezt a kezdetben erőteljes fejlődést visszahúzta, s hamarosan kiderült: tömérdek hiánycikket tart számon a kereskedelem, ami fokozza a dolgozók elégedetlenségét. Így többek között – bármily nagy előrelépés volt a cipőiparban a szövetkezetek megjelenése – a női és különösen a gyermekcipők kínálata nagyon alacsony, nem tart lépést a kereslettel. Mindezek előtt tehát ezen kellett változtatni. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek megalakulása és fejlődése aztán lassan, de biztosan számszerű növekedést hozott az állatállományban és lehetővé tette iparunkban, hogy a termelés növelése mellett termékeink minőségében is nagyot lépünk előre, olyan cipőket gyártunk, amelyek alkalmasak exportra. Ez népgazdasági érdekként jelentkezett. Az országnak sok valutára volt – és van ma is természetesen – szüksége, hogy külföldről beszerezhesse azokat a nyersanyagokat, gépeket és más szükséges cikket, amelyek csak dollárért kaphatók és amelyek nélkül visszaesett volna a termelés. A külkereskedelemben való bekapcsolódásunk tehát, amellett, hogy anyagilag gazdagította szövetkezetünket, erkölcsileg pedig hírnevet szerzett nekünk, népgazdaságunk erősödését is szolgálta. Mindent megtettünk hát, hogy világszínvonalra emeljük gyártmányaink minőségét és a hazai piac, a belkereskedelem igényeinek kielégítésére való törekvés mellett, minél több cipőt küldhessünk exportszállításra. Felállítottuk tervező részlegünket – a modellériát –, amelynek Bella Imre lett a vezetője – és amelyben a szebbnél-szebb kreációkat tervezték, majd készítették elő a termelésre a modellőrök. Ízléses, könnyű és elegáns női cipőink hamarosan megnyerték a külföldi érdeklődők tetszését. A fordulat 1966-ban következett be export-termelésünkben, amikor is 947 százalékra (!) növeltük az „első export-év” mennyiségét. Azóta is – egy év jelentéktelen visszaesésétől eltekintve – évről évre növeljük export-termelésünket. Erről tanúskodik az alanti táblázat:

Export-értékesítésünk fejlődése 1965–70. között

Megnevezés	1965 év	1966 év	1967 év	1968 év	1969 év	1970 év
Értékesítés párszám	9 395	89 036	225 750	428 189	426 997	374 596
Értékesítés (1000 Ft)	1 599	13 429	32 304	73 764	69 647	68 446

Az utolsó, 1970-es évben mutatkozó „visszaesés” már tendencia jellegű. A mintegy 8,6 százalékos csökkenés, tudatosan visszatartott csökkentést jelent. A belső piac jelentkezett ugyanis nagyobb követelményekkel. A fizetőképes kereslet hazánkban nagymértékben megnőtt és ennek következtében a termelés részarányait igazítani kellett ehhez a szükséglethez. 1970 óta tehát a belső piacra is növekvő mennyiségű lábbelit biztosítunk és ezzel hozzájárulunk a dolgozók igényeinek jobb kielégítéséhez.

A termelés, és benne exportunk növekedése a harmadik ötéves terv időszakában nem a véletlen szüleménye. A párt gazdasági politikájának, a gazdasági reform bevezetésének egyenes következménye mindenütt az országban az életszínvonal növekedése és az ezt megalapozó több és jobb termelés. De, hogy a kínált lehetőségekkel élni tudtunk, az szövetkezetünk belső szervezettségének az eredményeként jelentkezett. Kétségtelen, hogy nem léphettünk volna ekkorát előre a harmadik ötéves tervben, ha nem teremtjük meg előzőleg, illetve zömében a tervidőszak első éveiben a fejlődés műszaki bázisát. Komoly anyagi áldozatok árán biztosítottuk a gépek, berendezések üzembehelyezését, a termelés növeléséhez szükséges létszámot, a megfelelő szakképzettséget, tehát mindazokat a feltételeket, amelyek nélkül egy lépést sem tehettünk volna előre. A nagy arányú fejlődésünk eredménye elsősorban extenzív jellegű volt az ötéves terv első két esztendejében, vagyis nem a munka termelékenységének fokozásából származott, hanem az új gépek, berendezések, az új munkaerők beállításából valósult meg. Csak az utolsó három esztendőben mérhető le a termelékenység növekedése, mint a termelés emelésének forrása. Az alábbi táblázatból kitűnik, hogy miként viszonyult egymáshoz a termelői létszám alakulása és az egy főre jutó termelés:

	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Létszám:	206	248	449	669	658	675
Párszám:	213 470	173 545	354 068	581 146	577 146	619 000
Termelési érték:	18 761	22 113	45 646	89 158	88 145	103 688
Egy termelőre						
eső pár:	1 036	700	789	869	877	917
Termelési						
érték (Ft):	91 073	89 165	101 661	133 270	133 958	155 560

A pártermelés, de különösen az egy főre jutó termelési érték és a létszámnövekedés összehasonlításából kiolvashatjuk, hogy, amíg 1967–1968-ban az évi több mint 200 újonnan foglalkoztatott dolgozó, vagyis a munkaerő mennyiségi fejlesztése volt a termelés fokozásának a forrása, addig az utolsó két esztendő – tehát 1969–70 – már a lelassult, sőt visszafejlesztett munkaerő-beállítás ellenére is képes volt tartani, majd fokozni a termelés mennyiségét. Magyarán: e két év értéknövekedése túlnyomórészt és a kívánt arányban a munka termelékenységének fokozásából származott. (1969-ben például a munkaigényesebb termékek gyártása mellett és a termelési érték globális visszaesése ellenére az egy órára eső termelési érték 3,68 forinttal nőtt.) Végeredményben ebben realizálódott az a hatalmas anyagi áldozat, amelyet szövetkezetünk tagsága hozott a tervidőszakban az új gépek, berendezések megvásárlása és üzemeltetése révén.

A termelést elősegítő beruházások értéke öt esztendő alatt 16,7 millió forintot tett ki és hálásak vagyunk a szövetkezeti mozgalom felsőbb vezető szerveinek, hogy részben a hitelek biztosításával, részben pedig a Kölcsönös Támogatási Alap segítségével meg tudtuk valósítani a szövetkezetünk további fejlődéséhez elengedhetetlenül szükséges nagy beruházásokat. A termelési feladatokon túl ezek a fejlesztések társadalmi, politikai célok elérésének a fókuszába is álltak. Az ugyanis, hogy a nem termelőkkel együtt, öt esztendő alatt 701, az iskolából kikerülő fiatalot vagy kereset után kutató asszonyt és lányt vontunk be a munkába, adtunk szakmát a kezükbe, rendkívüli jelentőséggel bírt Endrőd és a környező községek foglalkoztatási gondjainak enyhítésében. Ezek az emberek és családjaik itt, a mi szövetkezetünkben találják meg azóta is biztos megélhetésüket és derekas munkájuk révén biztosítják maguknak az állandóan javuló életnívót. Nézzük meg, hogyan alakult szövetkezetünkben a harmadik ötéves terv folyamán a tagok átlag bére.

A bérszínvonal alakulása:

	1965 év	1966 év	1967 év	1968 év	1969 év	1970 év
Átlagbér:	21 360	21 678	21 171	21 768	21 763	21 947

A nagyarányú létszám fejlesztésében szükségszerűen benne van a szakmai utánpótlás biztosítása is. Szövetkezetünk tanműhelyeiben évenként 60–80 első éves ipari tanuló kapcsolódik be az oktatásba, de volt olyan esztendő, amikor ennél is jóval több. 1967-ben például 128, 1969-ben 149 és 1970-ben pedig nem kevesebb, mint 186 ipari tanulót foglalkoztattunk műhelyeinkben. Túlnyomó többségük itt is maradt, csak nagyon kevesen és azok is főleg lakásváltoztatás, házasság és elköltözés miatt mentek el Endrődről. Ez áll egyébként egész tagságunkra is. Az országos elmúlt évekbeni nagy munkaerő vándorlással szemben nálunk állandóan javuló tendenciát mutat és kizárólag objektív okokra utal a munkaerő-hullámozás. Csak egy példát erre: míg 1969-ben 14,8 százalékos volt a kilépők és felvételek által mozgó munkaerő-hullámozás, addig 1970-ben már csak 10,4 százalékos, és

minden esetben több dolgozót vettünk fel, mint amennyi különböző objektív okok miatt elhagyta szövetkezetünket. Ez a tény nagy erővel hatott a munka termelékenységének alakulására is, hiszen a termelékenység fokozásának egyik módja a dolgozók szakmai ismereteinek a begyakorlottság elmélyítése útján való növelése. Ahogy egy közmondás is vallja: A gyakorlat teszi a mestert! Márpedig az állandó fluktuáció közepette nem valósítható meg a gyakorlati ismeretek elsajátítása üzemi szinten, mert a változó új dolgozók szakmai ismerethiánya visszafogja a termelést, hátráltatja a többiek nagyobb teljesítményre való törekvését.

Tagságunkra és az évről évre belépő, tagokká vált dolgozókra nagy vonzást gyakorolt – és gyakorol ma is – szövetkezetünk légköre, a vezetők emberi, kollegális hangja és nem utolsósorban az a sok objektív tényező, ami ittmaradásra, a törzsgárda tagság éveinek megszerzésére ösztönzi az embereket. Ez utóbbiakhoz tartozik a már említetteken túl a szövetkezet munkájának hatékonyságaként keletkező éves nyereségszint. Ezer forintban számolva ez a következőképpen alakult:

1965	1966	1967	1968	1969	1970
3 516	1 147	5 871	17 155	8 647	12 214

A részesedés évenként átlagosan több mint kétezer forinttal növelte a tagok szövetkezetből származó évi jövedelmét, de az R-alap másféleképpen is hozzájárult a munka- és egészségvédelmi körülmények javításához. Lehetőség teremtődött általa arra, hogy a régebben szövetkezetünkben dolgozó embereket, a törzsgárda tagokat éveik száma után differenciált anyagi előnyhöz juttassuk. Lehetővé tette azt is, hogy a társadalmi munkában példamutatóan helytálló dolgozóinkat esetenként külön is jutalmazzuk, hasonlóképpen a szocialista brigádok termelési eredményeinek, a kitűzött szintek elérésének anyagi elismerésével.

A nyereségtömeg alakulása ugyanakkor biztosította szövetkezetünkben a fejlesztési alap növekedését is, ezáltal közös vagyonunk állandó garانتását. Teendőink az új mechanizmus bevezetése következtében sűrűsödtek és nagyobbakká váltak. A megnövekedett termelési feladatokhoz pedig még tovább kellett bővíteni gépparkunkat, állóeszköz állományunkat. Ez adja meg ugyanis az alapját a gazdaságos, nyereséges termelésnek, és ugyanakkor ez utóbbi képes biztosítani a beruházások anyagi feltételeit is. Hogy jól gazdálkodtunk a lehetőségekkel, ezt bizonyítja, hogy öt év alatt meg-többszöröztük feloszthatatlan saját vagyonunkat, mely az alábbiak szerint alakult:

Saját vagyon, 1000 forintban:

1965	1966	1967	1968	1969	1970
3 684	4 054	4 449	13 268	16 913	21 252

Igaz, még nem fejeződött be a harmadik ötéves terv, de a teljesítésének, túlteljesítésének körvonalai már kirajzolódtak, amikor jó munkánk elismeréséül átvehettük a Minisztertanács Vörös Vándorzászlóját.

Mindannyian emlékszünk a felemelő pillantra s elnökünk szájából valamennyiünk nevében tett ígéretre, hogy a megkezdett úton haladunk tovább és a negyedik ötéves tervben növelni fogjuk eredményeinket, méltóak maradunk a magas kitüntetéshez.

Amikor megalakulásunk 25. évfordulójára ezt a könyvet kiadjuk, már kezünkben van a negyedik ötéves terv 1971-es évének és 1972 első felének statisztikája, melyekből bátran állapíthatjuk meg: ígéretünk nem maradt fogadkozás. Szövetkezetünk 1971-es évi termelési volumenét – hasonlóképpen a korábbi ütemhez – jelentős mértékben növelte. A növekedés 6 százalékos. 1972 első felében az időarányos tervet 58,4 százalékra teljesítettük és elértünk hat millió forint nyereséget. A múlt évi hat százalékos termelésnövekedés számokban kifejezve azt jelentette, hogy míg 1970-ben 601 999 pár cipőt gyártottunk, addig 1971-ben 635 834 pár volt a termelésünk, 1972 első felében pedig 350 ezer pár, vagyis az éves terv 55 százaléka.

Jelentősen bővült a legutóbbi két esztendőben exportra történő szállításunk is. A belkereskedelem részére adott termelésünknek csaknem háromszorosa került exportra, azaz 475 007 pár cipő. Belföldi piacra tehát 173 241 párat adtunk át.

Nagy mértékű export szállításaink, úgy hisszük maguktól beszélnek gyártmányaink minőségéről. Nem igen fordult elő tetemes mennyiségű vizszakülés. Műszaki aparátusunk, illetékes szakembereink mindenkor kikiktatták a minőségi kifogások okát, intézkedéseket tettek azok megszüntetésére és 1972 első felében már csak jelentéktelennek mondható visszarút kapott szövetkezetünk. (Ennek oka is az importanyagok minőségében keresendők, tehát nem a szövetkezet munkájának következménye.)

Egyik legfontosabb célkitűzés volt a negyedik ötéves terv megkezdésekor, hogy a termelés fokozását az önköltség csökkentésével, a termelékenység növelésével érjük el, intenzíven emeljük munkánk hatékonyságát. Ennek megvalósulásában némileg beleszóltak általános gazdaságpolitikai intézkedések, mindenek előtt az, hogy ismét magasabbak lettek az anyagárak, ezáltal növekedtek a termelés költségei. Ez viszont befolyásolta az árbevételünket is. Néhány adattal illusztrálva 1971-ben 18,8 százalékkal, azaz 19 millió 698 ezer forinttal nőtt nettó árbevételünk, az értékesítés párszáma viszont csak 4,7 százalékkal emelkedett. (Az 1972-es évre szóló adatok még nem lehettek bontva a könyv összeállításakor.) Szemléltetésül két táblázatot állítottunk össze az értékesítés, és benne az export 1971. évi alakulásáról:

Értékesítés párszáma:

	1970	1971
Belkereskedelemnek:	244 502	173 241
Exportra:	374 596	475 007
Ebből baráti országak:	172 057	322 475
Tökés országak:	202 539	152 532
Összesen:	619 098	648 248

Ez a kimutatás az export-termelés további növekedését jelzi, de éppen a belső piac fokozódó igényeinek kielégítésére 1972-ben már jelentősen nő a belkereskedelmi értékesítés, ami az első fél évben össztermelésünknek kb. 35 százalékát juttatta hazai vásárlóknak, számszerűen 206 ezer pár női cipőt adtunk el hazai piacon.

Az értékesítés nettó árbevétele a következőképpen alakult:

	1970	1971
Belkereskedelem:	36 088 mFt	33 799 mFt
Export:	68 446 mFt	90 433 mFt
Összes értékesítés:	104 534 mFt	124 232 mFt,

ami a bázis évhez viszonyítva 118,8 százalékot tesz ki.

Visszatérve a termelékenység alakulására és leszámítva ebből a gazdaságpolitikai intézkedések következtében növekedett anyagórákat, amelyek páronként 17 forinttal növelték a cipő előállítását, munkánk intenzitása jelentősen jobbá vált az elmúlt másfél évben, és ami pontosan kimutatható, 1971-ben. A hatékonyság növekedését sok tényező befolyásolja.

A termelői létszám emelkedése következtében 7 646 000 forint, míg az egy órára eső termelési érték növekedése révén 19 780 000 forint többlettermelés volt. 1971-ben már csökkentett munkaidőben, heti negyvennégy órával dolgoztunk, emiatt 8 292 000 forint „eszmei” kiesés származott. Azért csak eszmei, mert a kívánt ütemben a ledolgozott órák alacsonyabb száma ellenére is fejleszteni tudtuk a termelést, növelni az előállított értéket. Éppen az egy órára eső termelési érték örvendetes növekedése (az átváltozást és egyéb tényezőket kiszűrve) biztosította szövetkezetünkben a termelésnövekedésnek a termelékenység fokozásából származó jelentős hányadát, pontosan: 6 161 000 forintot. Tekintve, hogy ugyanez a mutató 1970-ben 4 347 000 forint volt, egyértelműen lemérhető a termelékenység növelésének további fokozásából elért fejlődés. A rendelkezésünkre álló részadatok szerint 1972-ben munkánk intenzitása egyenesen ível felfelé, a nagy gépi és más beruházások gyümölcsei tovább érlelődnek és megvalósítjuk a párt- és kormány útmutatásait, miszerint a termelés növelése egyharmadrészt létszám, kétharmadrészt pedig a termelékenység emeléséből származzon.

Az 1971. évi célkitűzéseinket 597 közvetlen és 110 közvetett termelő dolgozóval valósítottuk meg. A műszaki állománycsoport 36, a kisegítő állománycsoport 14 tagból állt és 53 volt az adminisztratív dolgozók száma. Az összes létszám egy százalékkal nőtt 1970-hez képest, amikor is 945 volt, míg 1971-ben 955-re gyarapodott. A termelésnövekedés ugyanakkor 6 százalékos volt! Szövetkezetünk helyes létszámgazdálkodását mutatja a munkaerő-hullámszám 1971. évi 34,3 százalékos csökkenése és ez egyben azt is bizonyítja, hogy alapvető célkitűzésünket, a dolgozók megbecsülését betartjuk. Ennek anyagi bázisát maguk a tagok biztosítják jó munkájukkal, mint ahogy ezt a fentebb felsorolt adatok is szemléltetik. Ennek eredménye, hogy 1971-ben 15 180 816 forint mérlegszerinti nyereséget értünk el, szemben az 1970-es mintegy 12 milliós nyereséggel, amely lehetővé tette dolgozóink személyi jövedelmének további növelését.

A jövedelemszabályozási rendszer 1971. január 1-nyel megváltozott. A népgazdasági intézkedések, a kormány által előírt szabályzók figyelembevételével úgy kellett alakítanunk a bérezést, hogy az jobban igazodjon a munkateljesítményekhez. Ennek konkrét megvalósítását meg is határozta az 1971 márciusban tartott közgyűlésünk. 1971-ben átlagosan 250 forinttal emeltük a béreket és ugyanakkor 1972-re 250 forintot tartalékolunk személyenként a bérfelzárkózásra. Ez azt jelenti, hogy 1970-hez képest, amikor 21 947 forint volt az átlagbér, 1971-ben 22 197 forintot fizettünk ki, ami 1972-ben várhatóan 22 782 forint lesz.

A nyereségtömeg növekedése 1971-ben azt is lehetővé tette, hogy a pártnak a nők helyzetével foglalkozó határozatát az erkölcsi megbecsülésük növelése mellett anyagi vonatkozásban is igyekezzünk realizálni. Munkabérikiegészítést biztosítottunk a szülés előtti időszakra az arra jogosultaknak, mintegy 60 742 forintot.

Közvetve, a bérek, illetve jövedelmek növelését jelentette a törzsgárda tagság fokozottabb anyagi megbecsülésének előtérbe helyezése is. Részesedési szabályzatunk biztosítja, hogy az év végi nyereség meghatározott hányadát a szövetkezetünkben öt évnél több tagsági viszonyal rendelkezők anyagi dotálásra fordítsuk. Ennek megfelelően 1971-ben 284 törzsgárda tagunkat részesítettünk éveik számától függően anyagi elismerésben. Összesen 357 443 forintot fizettünk ki részükre.

1971-ben igyekeztünk megszüntetni azokat a béraránytalanságokat is, amelyek korábban fennálltak egyes üzemszervek és állománycsoportok között.

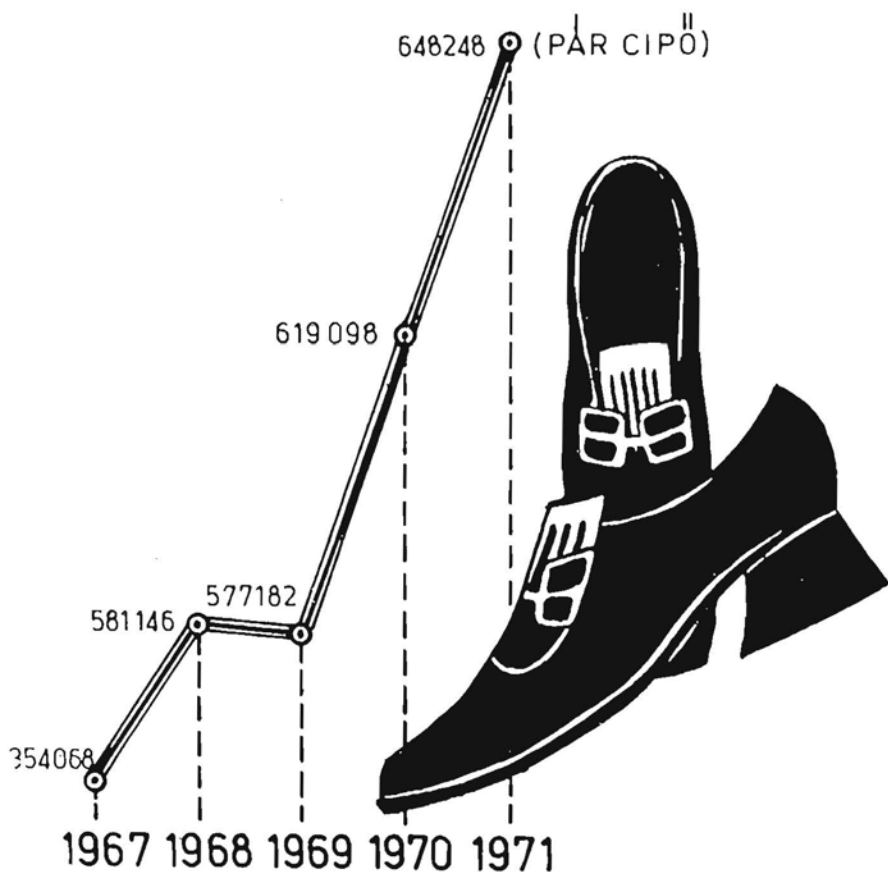
1972. évi munkabér tervünkben a még meglévő aránytalanságok további finomítása a cél, globálisan pedig az átlagbérszint újabb emelése.

Ez a kívánalom vagy terv azonban természetesen nem valósul meg magától, termelő munkánktól függetlenül. Mint minden fejlődésnek, ennek is a jobb és jobb minőségi, mennyiségi termelés, a termelékenység fokozása, az önköltség további csökkentése, az anyaggal való takarékoskodás szintjének javítása az alapja.

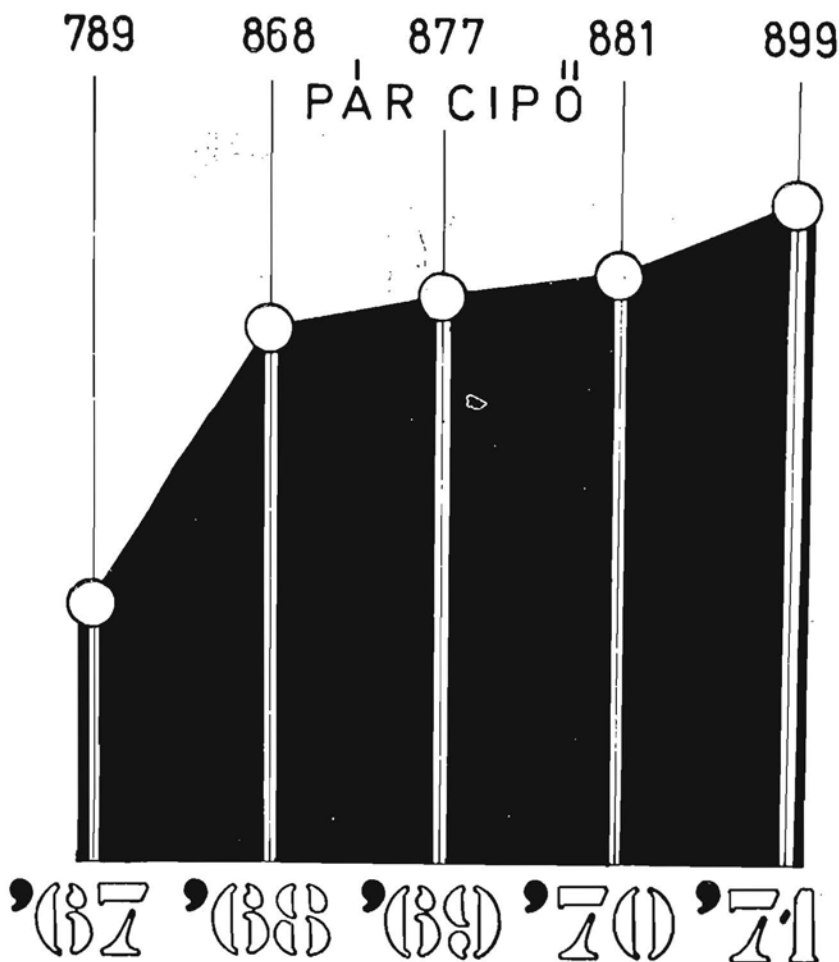
Meggyőződésünk, hogy kollektívánk végrehajtja az 1972-es évi célkitűzéseket, mint ahogy megvalósítottuk eddig kidolgozott terveinket is. Ezt a következetes, kitartó munkánkat ismerte el a Minisztertanács, amikor 1968. évi eredményeink alapján 1969-ben a Minisztertanács Vörös Vándorzászló-

ját és a vele járó oklevelet, valamint pénzzutalmat átadták szövetkezetünk részére, majd az OKISZ, amikor 1972. május 1-én az 1971-es év tervének és egész eddigi működésünknek értékelése alapján az Ország Kiváló Ipari Szövetkezete magas kitüntetést adományozta számunkra.

TERMELÉS

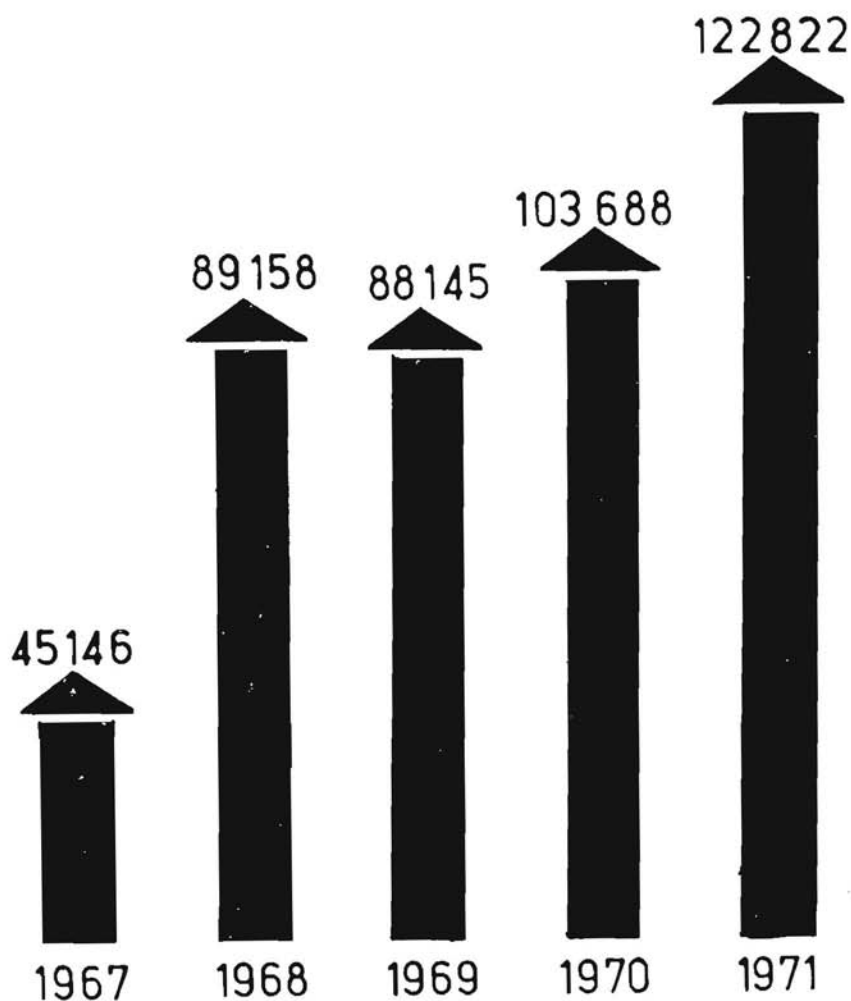

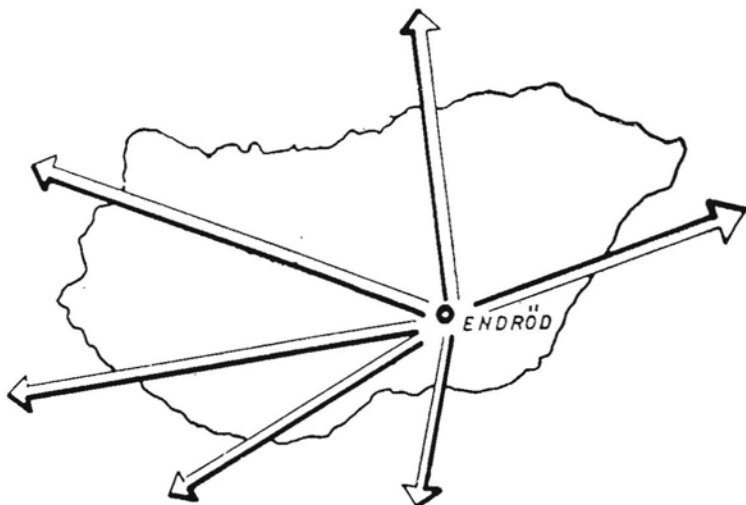
Egy dolgozó termelése

Termelési érték

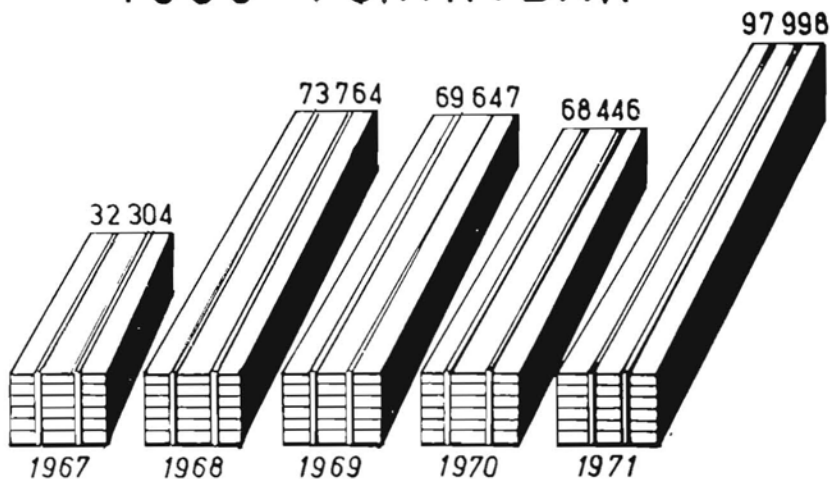
1000 FORINTBAN

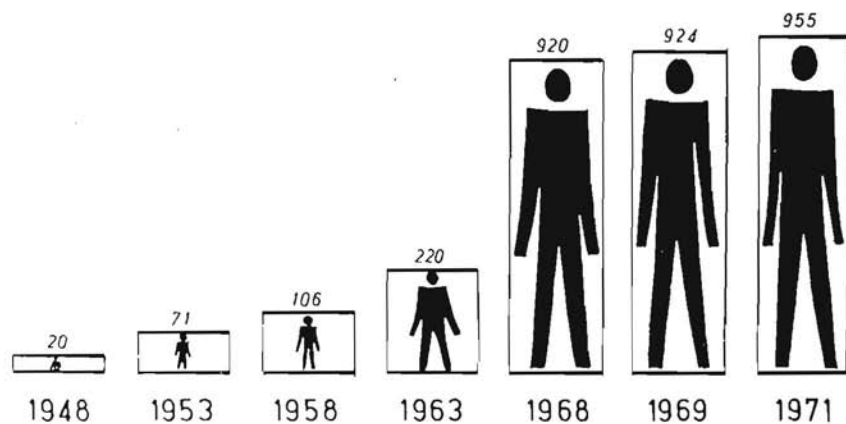

AZ EXPORT

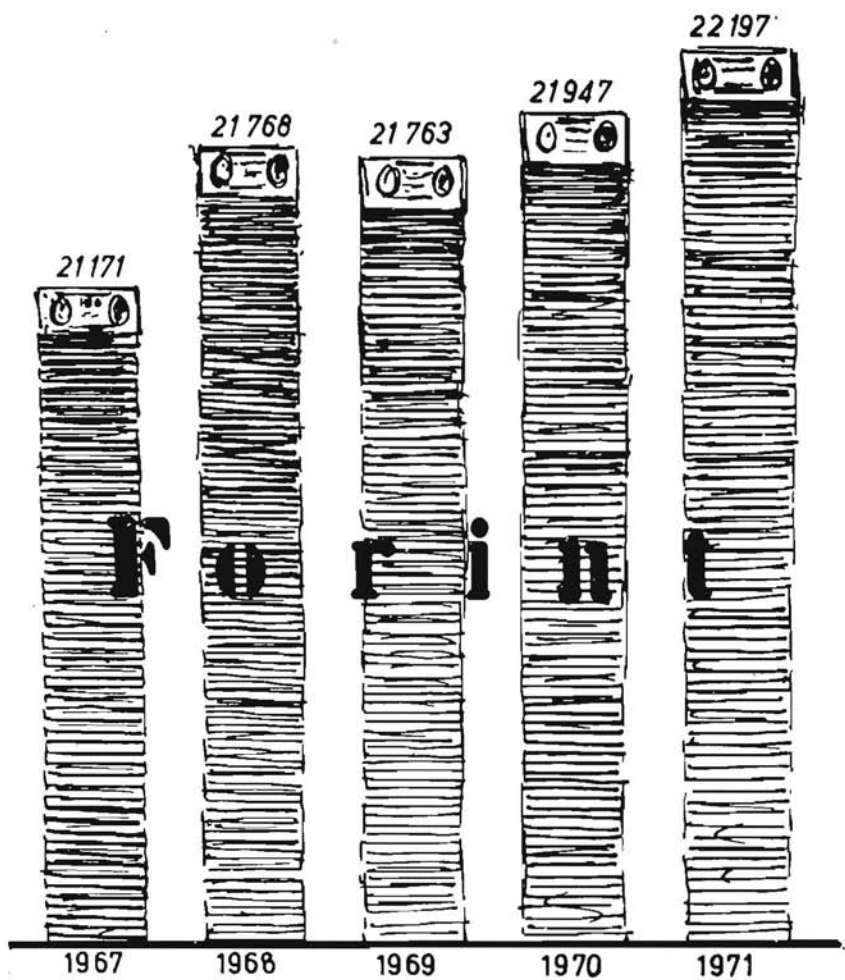
1000 FORINTBAN

A LÉTSZÁM ALAKULÁSA

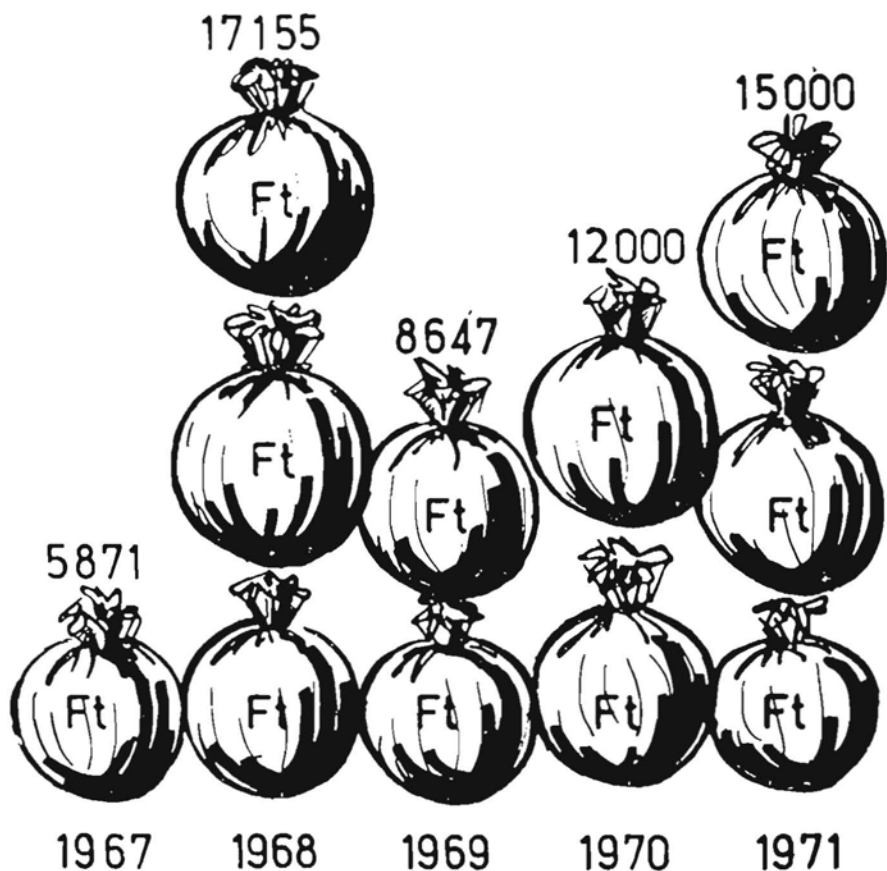

ÁTLAGBÉR

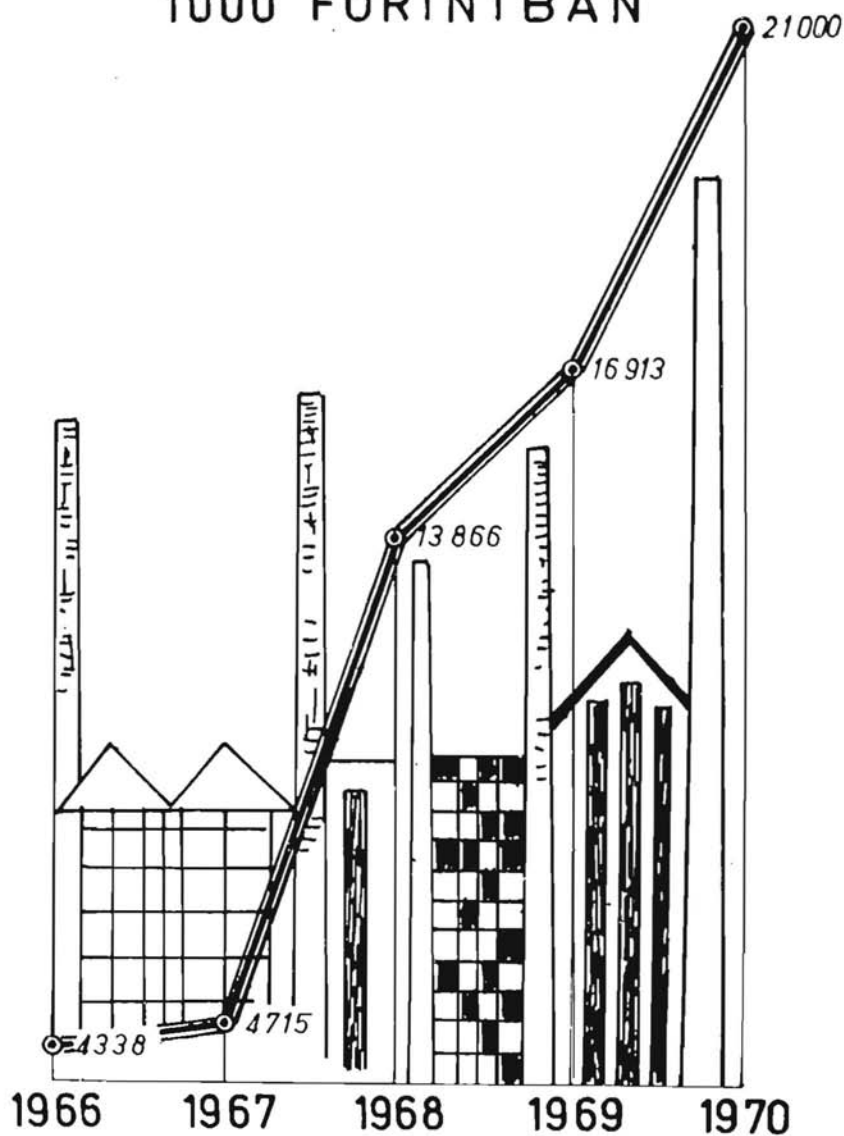
NYERESÉG

1000 FORINTBAN

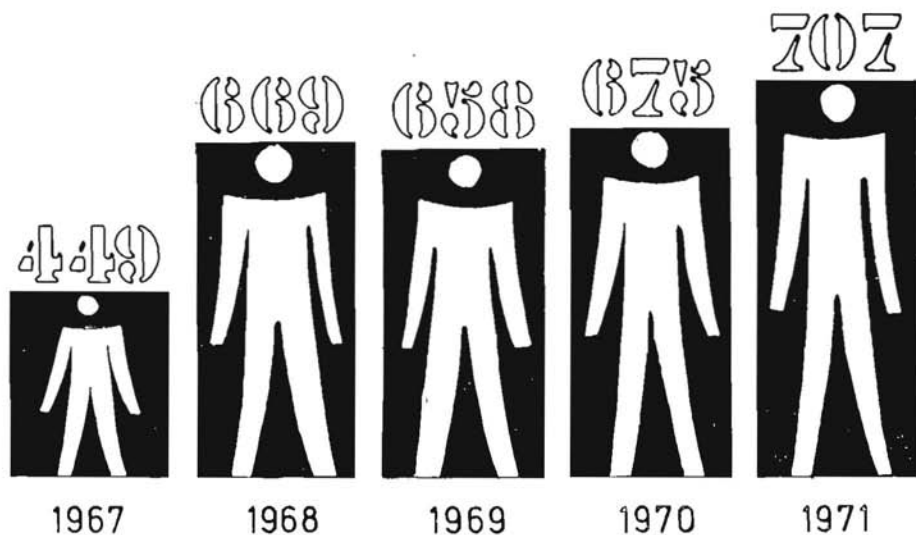

SAJÁT VAGYON

1000 FORINTBAN

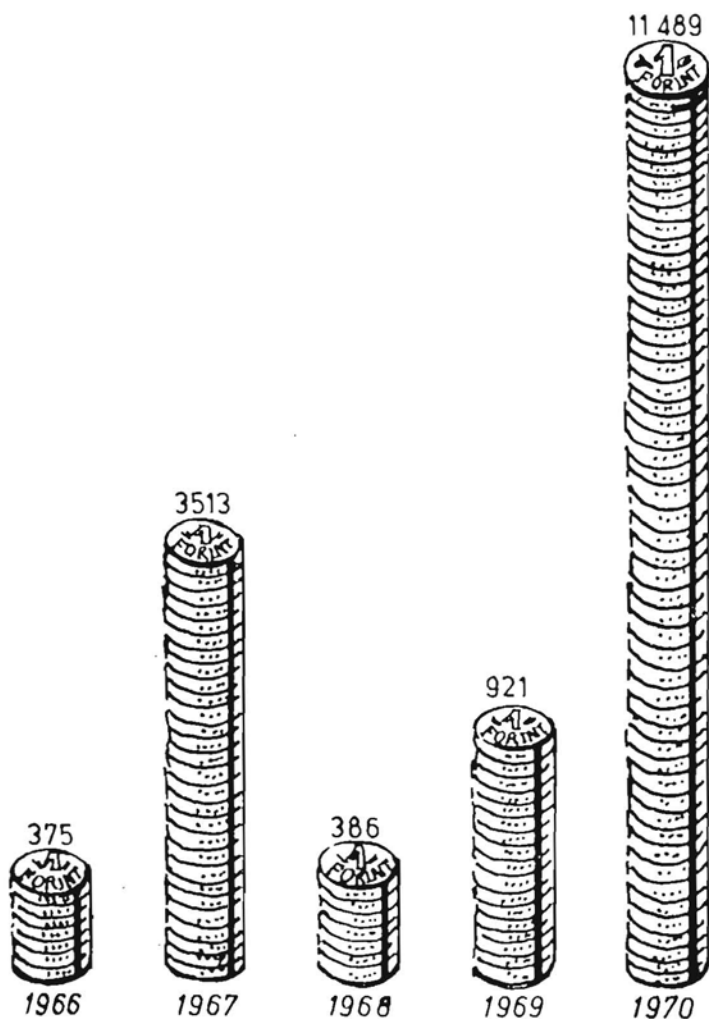

TERMELŐ LÉTSZÁM

BERUHÁZÁS

1000 FORINTBAN

**MOZGALMI CÉLOKRA
FORDÍTOTT ÖSSZEG
1970**

ÖDÜLTETÉSBEN RÉSZESÜLTEK

BETEGELLÁTÁS

EREDMÉNYEINK FORRÁSAI

Úgy véljük a termelés kérdései mellett szükséges szövetkezetünk életének más szféráiról is szólnunk. Részben azért, mert ezek, ha nem is közvetlenül, de mégis szervesen gazdasági munkánkhoz tartoznak, annak tudati oldalát képezik, részben pedig azért, mert mozgalmi életünk fejlődése nélkül elképzelhetetlen lett volna az egységes, a nehézségeken magát szívbosan átverekedő kollektívánk kialakulása. Minden feladat, ami szövetkezetünkre hárult e huszonöt esztendő alatt, előbb a tagok tudatába kellett hogy hatoljon, fel kellett fogniuk annak nagyságát és jelentőségét, egyszóval meg kellett értetni a szövetkezet, a tagság egyéni és a népgazdaság érdekazonosságát a főbb teendők megvalósítása előtt. Ezt a gazdasági vezetőség egymagában nem tudta volna elérni, s ha megpróbálja mégis egyedül, önmagát temette volna el a feladatok sokaságában. De nem is úgy alakult már eleve sem hazánkban a szövetkezeti mozgalom, hogy fejlesztésének eszmei, politikai terheit egyedül a gazdasági vezetőknek kell viselniük. Ellenkezőleg: ahogyan politikai tömegmozgalmat is jelentett a szövetkezetek megalakulása – természetesen a gazdálkodás szocialista útjára való téréssel, tehát haladó gazdasági előrelépéssel egyetemben –, úgy maradt elsőrendű politikai, magyarán pártfeladat, a szövetkezetek megszilárdítása, tagjainak szocialista gondolkodású emberekké formálása. Vagyis a párt segítő, a termelési feladatok megoldására mozgósító és ezek betartását ellenőrző szerepe mindig jelen volt e huszonöt esztendőben s a maga áttételein keresztül döntően hozzájárult az eredmények kikovácsolásához. A pártszervezet erejére, a kommunisták példamutatására, kezdeményezéseire és minden teendő elvégzésében való helytállására támaszkodott is a gazdasági vezetőség, amelynek tagjai maguk is kommunisták. Enélkül, hangsúlyozzuk, nem tudtuk volna elérni a mai eredményeket, mint ahogyan a jövőben sem vagyunk képesek enélkül előrehaladni.

Az alapító tagok közül ma is itt dolgozók emlékeznek rá, hogy a szövetkezetbe tömörülés gondolatát a felszabadulást követő években a párt fejtette ki először és községünkben a kommunistákat lehetett találni az első sorokban e gondolatok valóraváltásának zászlóvivői között. Helyben is a párttagok szervezték kezdeményezően a szövetkezet megalakítását. A párt eszméi közvetve hatottak abba az irányba is, hogy a kezdeti munkanélküliség ellenére optimistán bízzon a jövőbe maroknyi csoportunk, mondván:

„lesz ez még másként is”! Az elején 16–18 tagú szövetkezetünk, majd az egyesülés után negyven fölé növekedett tagsági létszámunk soraiban már indulásunk pillanatától ott voltak a kommunista vezetők, egyszerű tagok és ha kellett buzdítottak, ha kellett vitáztak az ügyért helyben, a megyénél vagy a felsőbb helyeken, hogy zöld utat biztosítsanak a szövetkezet fejlődésének. Nagy lépést jelentett mindannyiunk számára, amikor 1952-ben helyileg, a szövetkezetben is megalakult a pártszervezet és szervezetileg is a gazdasági vezetés segítségére tudtak lenni. Ezzel olyan lehetőség teremtődött meg szervezetileg, amely nagy hasznára vált és válik ma is a szövetkezet egészének. A rendszeresen megtartott párttaggyűléseken ugyanis elhangzanak a gazdasági vezetők beszámolói az időszak tennivalókról, a szövetkezet aktuális helyzetéről és arról, hogy „hol szorít a cipő”. A kommunisták mindezt elsőként megkapván az üzemszervezetekben – ahol dolgoznak – tájékoztatni tudják az egész tagságot, ilyen módon valamennyi szövetkezeti dolgozó tudja, mi a feladata, min kell javítani, mit kell jobbá tenni a termelő munkában. Ha ez néha elmarad – ennek kárát látja a szövetkezet és akkor jelentkeznek a hibák.

A jelenleg 178 tagot számláló pártszervezet, a kommunisták következetes helytállása – és benne természetesen a kommunista vezetők jó irányítása révén – politikai tekintélyt vívott ki magának a szövetkezetben. A párttagság létszáma az egész szövetkezet létszámának 18,6 százalékát teszi ki, és azt hisszük ez is magáért beszél. A pártvezetőség 21 pártcsoporton keresztül tart élő kapcsolatot előbb a párttagsággal, majd segítségükkel a szövetkezet szinte valamennyi dolgozójával. Ezeken a csatornákon át közvetíti a gazdasági vezetőkkel megbeszélte feladatokat minden üzemszervezetbe és ugyanakkor gyűjti a széles tagság véleményét, tapasztalatait, észrevételeit és javaslatait, hogy azokat a gazdasági vezetők elé terjessze. A tagság aktivizálásához ad elméleti alapot az oktatás, a tudatos nevelőmunka, a gazdasági ismeretek, a gazdaságpolitikai tanfolyam ipari tagozata, a szocializmus építése tanfolyam, esti marxista egyetem segíti a párttagok és pártonkívüliek tisztánlátását, eszmei-politikai felkészültségének fokozását. Ennek is köszönhető, hogy a IX. pártkongresszus óta 69-ről 170-re emelkedett pártszervezetünk létszáma.

Szövetkezetünket a fiatalok szövetkezetének szokták nevezni és úgy véljük joggal. 955 az összlétszámunk és az átlagos üzemi életkor 31 év. 1980-ig mindössze 12 dolgozónk megy majd nyugdíjba. Ezért különös figyelmet fordít pártszervezetünk és természetesen a gazdasági vezetés is a fiatalok helyzetére, a velük való törődésre. Ez elsősorban az üzemi KISZ-szervezeten keresztül valósul meg, amelynek titkárát rendszeresen meghívjuk a pártvezetőségi ülésekre, ahol egyrészt átveheti a szövetkezet globális feladatainak fiatalokra háruló részét, másrészt elmondja a fiatalok életével, munkakörülményeivel és egyéb kérdéseivel kapcsolatos problémákat, amelyek megoldásában a legmesszebb menőkig segítünk. Ennek szervezeti formája különböző. Részben úgy nyernek megoldást a fiatalok javaslatai, hogy a KISZ-en át a pártvezetőség terjeszti azokat a gazdasági vezetők elé,

amennyiben anyagi kérdésekkel vannak összefüggésben. Részben a szövetkezeti bizottság támogatásában, intézkedéseiben valósulnak meg a megvalósítható javaslatok, például kirándulás szervezésével, sport vagy kulturális tevékenységgel összefüggő dolgok.

A KISZ-szervezet állandóan javuló tevékenysége nagy segítséget ad mind a termelő munkához, mind pedig a pezsgő szövetkezeti élet kialakulásához, de egyik fő „tartalékát”, utánpótlását képezi a pártszervezet felfrissítésének is, ahogyan a szövetkezet szakmai utánpótlását hasonlóképpen a fiatalok biztosítják. A jelenleg 228 tagú üzemi KISZ-szervezetünk a járás egyik legnagyobb és legütőképesebb ifjú kommunista osztaga. Tagjainak következetes, célratörő termelési és társadalmi munkájára mindig lehet számítani és mindig számít is rájuk a párt és a gazdasági vezetőség. Belőlük tevődik ki egy munkásör szakasz –, amelyben természetesen idősebbek is vannak – és járásunkban elsőnek alakították meg kiszeseink az Ifjú Gárda szakaszt, amelynek a ruha és egyéb eszközök, kellékek ellátására anyagi alapot biztosít a szövetkezet. A KISZ a maga ifjúsági tömegeivel ott áll a pártszervezet mögött és sokrétűen – a termeléstől az alkalmi kirándulások szervezéséig – jól tölti be feladatát.

Ha joggal mondhatjuk azt, hogy szövetkezetünk a fiatalok üzeme, még jogosabb azt mondani, hogy egyben a nők szövetkezete is. Létszámunk 64 százaléka nő, pontosan 607 nődolgozó tevékenykedik üzemszerteinkben és végeredményben – mivel túlnyomó többségük közvetlen a termelő munkában vesz részt – el lehet mondani, hogy évről évre javuló gazdasági eredményeink zömét is nekik köszönhetjük a jó munkaszervezés és irányítás mellett. Ennek tudatában korábban is igyekeztünk megbecsülni a nők munkáját, pártszervezetünk s a gazdasági vezetés segítette egyéni problémáik megoldásában. Ezt szolgálta többek között az üzemi konyhánk felállítása. Ugyanis számosan vannak olyan családok, melyekből az asszony és a férj, sőt a felnőtt „gyerek” is a szövetkezetben dolgozik s főleg ezek, de mások számára is könnyebbséget biztosít, hogy a naponta legalább egyszeri meleg étel elkészítésére nem kell külön energiát pazarolni. Ugyanígy segíti, főleg a családos nők helyzetének könnyítését szövetkezetünknek a bölcsődei, óvodai hálózat fejlesztéséhez való anyagi stb. hozzájárulása.

A fentiek mellett azonban, különös tekintettel a nők szerepére, a szociális ellátottság gondjai hatottak fokozottan szövetkezetünkben és ezek állandó javítására irányította figyelmünket a Központi Bizottság 1970 februári határozata. Ennek megvalósítása során több olyan intézkedést tettünk, amelyek javítják a nők munka és szociális körülményeit, bár ezeknek a feladatoknak megoldása természetesen nem mehet végbe máról holnapra. Már 1970 negyedik negyedévében bevezettük a heti 44 órás munkaidőt és a bérezési arányok egyenlítéseit is, amelyet 1971-ben hajtottunk végre e feladat első szakaszaként, könnyítették s egyben anyagilag is megbecsültebbé tették a nődolgozók munkáját. Az üzemszerteinkben megvalósult 16 százalékos bérszintnövekedés zömében a nőket érintette, ugyanakkor a csökkentett munkaidő szintén a „második műszakjuk” gondjainak megoldásához ad nagyobb

lehetőséget, tehát könnyíti helyzetüket. Ezt szolgálja a mindkét telepünkön felállított elárúsító pavilon is, amelyben a legszükségesebb élelmiszereket be lehet szerezni és nem kell azokért külön futkosni a munka után. Ezentúl házassági segéllyel s más módon is igyekszünk könnyíteni rajtuk családi életük indulásának pillanatától. E könyv megírása idején 125 nődolgozónk volt gyermekgondozási szabadságon, mely alatt segélyben részesült. Megoldottuk azt is, hogy a kismamák egy műszakban dolgozhassanak, a váltások ne terheljék őket.

Megalakult szövetkezetünkben a nőbizottság, amely fokozottan képviseli a nők érdekeit. A Központi Bizottság határozata után változások következtek be a nők vezetőségbe való bevonásában is. A szövetkezet ellenőrző bizottságába négy, az üzemi pártvezetőségbe nyolc, a szövetkezet vezetőségébe pedig hat nődolgozónkat választottuk be. Ezentúl a művezetők közül öt nő, kettő pedig művezetőhelyettesi beosztásban dolgozik. Egy technológusunk szintén nő és a minőségi átvevők között heten vannak nők. Anyagi és erkölcsi megbecsülésük úgy is érezteti jó hatását, hogy a fiatalok közül egyre több lány választja ezt a szakmát. Ezt mutatják évek óta az új felvételek. Mindemellett, habár a Központi Bizottság februári határozatának végrehajtásában elért eredményeink nem lebecsülendők, a jövőben tovább kell fokoznunk a nők anyagi és erkölcsi megbecsülését, új intézkedésekkel könnyítünk helyzetükön, különös tekintettel a családos vagy szülés előtt álló nődolgozóinkra.

Szövetkezetünk vezetősége nagy figyelmet fordít általában a dolgozók anyagi ösztönzésére. A régi „kalaprendszer”-től sok lépcsőfokon juttattunk el mai bérezési formánkig. Jelenleg szövetkezetünknel a nem termelő állományban tartozó műszaki, adminisztratív, kiegészítő és nem ipari csoportba sorolt dolgozók havi fixes díjazásban részesülnek, beosztásuktól függően. A közvetett termelők – (mint a TMK, modelléria, anyagmozgatók stb.) órabérbesorolás szerint szaktudásuk, és beosztásuk figyelembevételével kapják a bérüket. A termelő állományúak közül az aljakészítő szalagosok teljesítményhez kötött órabér-rendszerben, míg a többi üzemszervek dolgozói egyenes darabbérezésben kapják fizetésüket. Általában azonban – akár termelő, akár nem termelő állományúakról van szó – mindenki a végzett munka kategória szerinti besorolás alapján esik elbírálás alá, függetlenül attól, hogy nő-e, vagy férfi. A bérezés alapja tehát az elért teljesítmény. A kategorizálás a cipőgyártásban szükséges különböző műveletek alapján alakult ki, de 1971-ben történtek már intézkedések – korábban utaltunk erre – a különféle állománycsoportú dolgozók és üzemszervek közötti nagyfokú bérszintkülönbségek egymáshoz való közelítésére.

A bérezésen felüli nyereségrészesedés elosztásában az elmúlt évek során hasonló fejlődés történt, a differenciáltabb elbírálásra. 1967. december 31-ig az évi nyereségekből a szövetkezet egyenlő arányban adott évi végi részesedést a dolgozóknak. Megkülönböztetés csak a tagok és alkalmazottak között volt. 1968 óta az új rendelkezések alapján differenciáltá vált a nyereségrészesedés és osztalék kifizetése és ténylegesen az elért évi át-

lagkeresetre alapozódott. 1968-ra már 2 454 000 forintot fizettünk ki osztalék és részesedés címén a tagoknak és alkalmazottaknak (osztalékban az alkalmazottak nem részesülhetnek). Ez átlagosan minden megkeresett forint után 14,8 fillér együttes nyereségrészesedést jelentett, amely 44 nap átlagkeresetének felelt meg. Egy évre rá 45 napra nőtt a részesedés.

A tőzsgárda tagságot külön anyagi megbecsülésben részesíti szövetkezetünk az eltöltött évek után a közgyűlés határozata szerint. Ennek kifejezése abban realizálódik, hogy a nyereségrészesedés mintegy 20 százalékát a tőzsgárda tagság jutalmazására használjuk fel. A tőzsgárda tagságot öt éves tagsági viszony elteltével ismerjük el és három évenként változó idő után külön szorzószám szerint számítjuk ki a részükre járó anyagi ismerés forintösszegét. A szorzószámok differenciáltsága révén például egy 20 évvel rendelkező tag 24 évre kapott juttatást, évenként 138 forintot 1969-ben. 1970-ben 254 tőzsgárdatagunknak 250 ezer forintot fizettünk ki csupán éveik után, 1971-ben pedig még kifejezőbbé és differenciáltabbá vált a tőzsgárda tagság anyagi megbecsülése, amikor is 284 fő részére 357 443 forint külön juttatást biztosítottunk.

Többször utaltunk már rá, hogy míg más területeken nagy gond mutatkozik a bőripar és nevezetesen a cipészipar szakmai utánpótlásában, addig nálunk megoldódott ez a gond. Már az ötvenes évek elején és különösen a második felében gondoltunk a jövőre és lehetőséget biztosítottunk egyben azoknak a községbeli fiataloknak, akik ipari tevékenységet szerettek volna folytatni. Tudatosan szerveztük a szakmai utánpótlás nevelését, az oktatást külön tanműhelyben látjuk el. Évente 60–80 ipari tanuló felvételét biztosítjuk. Ipari tanulóink jó felkészültségét bizonyítja a képesség összehasonlító vizsga-versenyeken való kiváló szereplésük. Az országos vetélkedőkön a Védék Legjobbja címét nem egyszer nyerték el.

Szakképzésünk forrása a szakközépiskolai oktatás, mely négy év óta a gyomai Kiss Lajos Gimnáziumban történik. Már négy évfolyamban folyik itt a szakmai oktatás s az akkori elsősöket 1971-ben az érettségi bizonyítvánnyal együtt szakmunkás bizonyítvánnyal bocsátotta szárnyukra a gimnázium. Huszonkét érettségizett fiatal szakmunkás jött akkor szövetkezetünkbe, akiknek szakgyakorlati képzése természetesen nálunk folyt. A nyári gyakorlat alkalmával végzett véleménykutatás szerint a végzős tanulók 60 százaléka a jövőben is szövetkezetükben kíván dolgozni, mert itt látja biztosítottnak a jövőjét. Erre mindenképpen ösztönzést is adunk számukra.

A nagyfokú szakmai képzés eredményeként értük el, hogy szövetkezetünk termelő állományában a szakmunkások aránya majdnem 50 százalék és ez az arány évről évre javuló tendenciát mutat. A megfelelő szakmai alap egyik forrása a középkáder nevelésünknek is. Levelező tagozaton, közép- és felsőfokú technikumban már 1970-ben nyolc dolgozónk végzett és 14 dolgozónk fejezte be sikeresen a szalagvezető-képző tanfolyamot. Jelenleg is tizenhatan járnak közép- és felsőfokú technikumba és a szakkádereken kívül több mint száz érettségivel rendelkező szakmunkásunk dolgozik szövetkezetünk különböző részlegein.

Ha bár sok szó esett eddig is a termelés irányításáról és az ezzel kapcsolatos kérdésekről, mégis külön szükséges szólnunk munkánk konkrét mechanizmusáról, amelyben mind szélesebben érvényesül a szövetkezeti demokrácia. Ez éltető eleme a mi fejlődésünknek is. A centralizált termelés-irányítás és ugyanakkor a kollektív vezetés együttes hatása nélkül szövetkezetünk egy helyben topogásra volna ítélve, nem juthatott volna előre olyan ütemben, mint amiről beszámolhattunk e kiadványban. A centralizálást irányítás és a kollektív vezetés ellentmondásosnak látszik ugyan, de éppen e dialektikai kettősség egybeesése ad nagy lendületet a fejlődésnek.

A termelés szakmai részét – természetesen az elnökkel egyetértésben – húsz éve összefogja és irányítja műszaki vezetőnk, Polányi Imre. A termelési osztályvezető, a technológiai csoport, a gyártáselőkészítő csoport, a gyártmánytervezési csoport, a TMK-vezető, és a termelés közvetlen irányítói, a szalagvezetők hozzá tartoznak. A feladatköröket írásban rögzítettük mindenki számára, a tennivalók megbeszélése rendszeres műszaki értekezleteken történik. Az így kialakított termelés vezetési mechanizmus eredményeinek végtermékeit a meósok ellenőrzik, akik az elnök közvetlen hatáskörébe tartoznak.

A hagyományos eljárással készült cipőktől (1952) a ragasztott technológiai eljárások alkalmazásáig, amelynek szintén sok szakasza volt, ez a műszaki irányító gárda dolgozta ki gyártásfejlesztésünk útját egészen máig és gondoskodik erről a jövőben is. Amennyiben lehetőségünk nyílik thermoplasztikus anyagok rendszeres beszerzésére, akkor új technológiai eljárás bevezetésére lesz szükség, mely még korszerűbb termelést tesz lehetővé és még inkább emeli a munka termelékenységet. Gyártmányaink ma is olyan igényes vevőkhöz jutnak, mint a svéd Hollander Svexico, a Nyugatnémet Krauss, a holland Tillburg és más cégek. Hogy termékeinket igénylik és szeretik, abban nem kis szerepe van tagjaink lelkiismeretes munkája mellett műszaki gárdánk képzettségének, a centralizált termelésirányítás hatékonyságának.

Ezt egészíti ki nélkülözhetetlen elemként a szövetkezeti demokrácia, amely biztosítja tagjainak beleszólását, javaslat tételeit, egyszerűen a kollektív vezetést szövetkezetünkben. Ennek kereteit mindenek előtt a párt, majd az OKISZ irányelvei, az 1969. november 24-i közgyűlésen elfogadott és az azóta 1972-ben módosított alapszabály határozza meg. Legfőbb szervünk, a közgyűlés – a tagok összessége – nélkül nem dönthet az elnök sem fontosabb, az egész szövetkezet ügyét érintő kérdésekben. Erre az egész tagság jogosult kizárólagosan és él is vele. Évenként két alkalommal hívjuk össze a közgyűlést, két alkalommal pedig a küldöttközgyűlést, amely a közgyűlést érintő ügyekben dönt. A nagy, mindenkit mozgósító megbeszélések közötti időszakban a közgyűlés által választott kilenc tagú szövetkezeti vezetőség irányítja a gazdasági munkát a pártszervezetre, a szövetkezeti bizottságra támaszkodva. Vezetőségünk legalább havonta egy alkalommal, de természetesen szükség szerint sűrűbben is tart megbeszélést és tagjait négy évenként választjuk.

A termelés folyamatának, a szövetkezet egész tevékenységének felelős vezetője az elnök, aki szövetkezetünk ügyvitelét, a jogszabályok, az alapszabály, a közgyűlés és a vezetőségi ülés határozatainak megfelelően utasí-

tási joggal irányítja. A számviteli rend szakmai szervezője a főkönyvelő, aki egyben az elnök szakmai helyettese is. A főkönyvelő az elnök irányításával és meghatározott utasítási joggal felruházva személyes felelősséggel látja el feladatát.

Mindezeket a fent felsorolt teendőket, szövetkezetünk egész működését, benne a vezetők irányítási módszereit, tevékenységét a tagság ellenőrzi. Ennek szervezeti kereteit az alapszabály biztosítja a különböző választott testületek működése által, de minden erőnkkel azon vagyunk, hogy a testületi ellenőrzéseken túl, a mindennapok gyakorlatába is minél több hozzászólás hangozzék el a tagság részéről közös ügyeinkkel kapcsolatban.

Végsőfokon a tagság ellenőrzése nyilvánul meg a választott szervek működésében. Öt évenkénti időtartamra öt tagból álló ellenőrző bizottságot választ a közgyűlés, amelynek legfőbb feladata a szövetkezet alapszabály és jogszabályok szerinti vizsgálata, annak ellenőrzése, hogy minden tekintetben jól mennek-e a dolgok kollektívánkban. Az ellenőrző bizottságnak joga van szövetkezetünk működésével kapcsolatos bármilyen ügyet bonckés alá venni és erről kizárólag a közgyűlésnek tartozik beszámolni. Ellenőrző bizottságunk megérti feladatának jelentőségét és preventíven is eljár a szövetkezeti ügyekben, ha úgy látja szükségesnek. Tagjai rendszeres munkát végeznek, mindenkinek meg van a maga kijelölt területe, ahol tevékenykedik és ahol gyűjti a dolgozók által nyert tapasztalatait.

A tagság vélemény-nyilvánítása, javaslatainak továbbítása a pártszervezet vezetősége mellett a szövetkezeti bizottság működésében is összpontosul, amelynek tagjai sajátos feladataikon túl tolmácsolják ezeket a gazdasági vezetőknek és ilyen módon ennek a szervnek a jó működése is a szövetkezeti demokrácia szélesítésének egyik hatékony eszköze. Különösen a párt X. kongresszusa után, amely rögzítette, hogy a szövetkezetek nélkülözhetetlen elemei a szocialista építésnek s az öszznépi, állami tulajdon mellett a szocialista tulajdon másik formája a szövetkezeti tulajdon, nőtt meg a jelentősége a szövetkezeti demokrácia szélesítésének. A szövetkezetpolitikai elvek érvényesítése önállóbbá tette a szövetkezeteket, kialakította és erőteljesen fejlesztette önkormányzatukat, a kollektív testületi vezetés gyakorlatát. A tagságunk – amely e 25 év alatt létszámban hetvenszeresére, saját közös vagyonban pedig 1500-szorosra gyarapodott (mert 1971-ig bezáróan 29 260 000 forint saját vagyonunk volt, állóeszközeink bruttó értéke pedig 26 423 000 forintot tett ki) – az új, néhány éve taggá vált dolgozókkal egyetemben mint tulajdonos vesz részt szövetkezetünk vezetésében és mint munkavállaló tudatosan erősíti saját szövetkezetét.

25 év eredményei mindenekelőtt azt bizonyítják, hogy a párt célkitűzései, általános elvei helyesen érvényesültek szövetkezetünkben is. Vezetőink megalapozott szakmai és politikai hozzáértése, a pártszervezet és a mozgalmi szervek áldozatos, előrelátó munkája jelentős szerepet visz a tagság világnézeti és politikai nevelésében, szocialista tudatának mélyítésében. Ebben nagy segítséget nyújt a szocialista brigádmozgalom terebélyesedése, amely egyben egyik hajtóereje a termelésnek is. Tizennégy szocialista brigádunk közül többen többszörös tulajdonosai a büszke címnek és újabb és újabb vállalatokkal ragadja magával a brigádok mintegy 128

tagja az egész kollektívát. Mindez további előrehaladásunk, jövőbeni céljaink elérésének a biztosítéka is.

A JÖVŐ

Céljaink, terveink pedig nagyok.

Körvonalazva távlati feladatainkat, mindenek előtt szeretnénk kilépni abból a kettősségből, mely mind a termelés további fejlődésében, mind pedig a szociális és más természetű erőteljesen jelentkező igények kielégítésében gátként áll előttünk. Célunk, hogy az eddigi két telephely költségeiben, irányításban mutatkozó kedvezőtlen hatását megszüntessük és egy telephelyre, a külső telepre koncentráljuk a termelést. Amennyiben ehhez a szükséges anyagi fedezetet meg tudjuk szerezni, teljes egészében kitelepülünk és a termelést zárt rendszerben szerveznénk meg. Ez lehetőséget biztosítana, hogy minden igényt kielégítő újabb korszerű gépekkel, felszerelésekkel, ugyanakkor a mai követelményeknek megfelelő szociális létesítmények hálózatával lássuk el tagságunkat.

A beruházás megvalósításával éves szinten további 400 000 páras termelésnövekedést érhetünk el s együttvéve évente egy millió pár cipőt tudnánk gyártani. Ha meggondoljuk, hogy fennállásunk alatt együttvéve a 25 esztendő t csaknem 5 000 000 pár cipőt készítettünk, még jelentősebbé válik terveink valóra váltására törő munkánk.

Ehhez azonban a következő összegű és összetételű beruházásra van szükségünk:

építésre:	18 000–20 000 /mFt
gépekre:	12 000– /mFt
egyébre:	1 000– /mFt
forgóeszk. növekm.:	7 000– /mFt.

E nagy feladat megvalósításához szövetkezetünk saját erőforrásból 5000/mFt-tal és 12 000 hitellel tud hozzákezdeni. Saját erőnk 1972 végéig 21 138/mFt-ot tesz ki. A jelenlegi szabályozási rendszer szerint ez évenként: 2–2,5 millió forinttal növekszik, de amennyiben a beruházást megvalósítjuk, a növekvő termelismennyiség révén a nyereség évente 4–4,5 millió forint-ra nő.

A hitelt tíz éves távlatra vennénk fel, a hiányzó összeget a megyei, járási szervek hozzájárulása révén szeretnénk biztosítani. Igaz, a beruházási nehézségek, az országos gondok ezen a területen némileg kitolják, módosítják tervünk megvalósításának határidejét, de mint ahogy népgazdaságunk oly sok nehézséget legyűrt már, ezeket a gondokat is maga mögé utasítja majd hazánk szorgos népe.

Lenin, a nemzetközi munkásosztály halhatatlan vezére mondotta:

„A szövetkezetek növekedése számunkra azonos a szocializmus növekedésével.”

Községünk, Endrőd a felszabadulás előtti egyik legelesettebb település, ahonnan tömegesen vándoroltak el reménytelenül munkát, megélhetést ke-

resve az emberek, és köztük a lábbelikészítők is, a felszabadulás utáni években mindinkább megértette a lenini tanításokat. Nemcsak szavazataink az országgyűlési választásokon, de minden tettünk, a község mezőgazdaságában dolgozókéival együtt, azt igazolja, hogy felismertük a népgazdaság és saját egyéni érdekünk azonosságát, első között voltunk a megyében, akik szövetkezetekben tömörültünk. Községünk ma ezért is egyre gazdagodó, lakosainak mind magasabb életszínvonalat, emberibb élet- és kulturális körülményeket biztosító község, amely Gyomával egyesülve a városiasodás útján halad az ígéretes jövő felé.

E könyv megírását azoknak a nehézségeknek a felvázolásával kezdtük, amelyek 25 évvel ezelőtt jellemezték életünket. Emlékezzünk egy pillanatra a kérő, könyörgő levelekre, melyekben segítségért, hitelért folyamodtunk a főhatóságokhoz, minisztériumokhoz, hogy meg tudjuk indítani a termelést! A leírtakból úgy véljük azért látszik, hogy utunk idáig egyáltalán nem volt diadalmenet. És, ha újra átlapozzuk a távlati terveinkről írt sorokat, azt is láthatjuk, ismét hitelre lenne szükségünk, hogy nagy céljainkat megvalósítsuk. De mennyire más ez a kérelem, mint a 25 évvel ezelőtti! Akkor hónapokig ingyen dolgoztunk a szövetkezetben. Ma jóval több mint kétezer forint a havi átlagjövedelem. Akkor az első évi termelésünk még tízezer pár sem volt. Ma mintegy hétszázézer. Akkor nem volt gépünk. Ma korszerű felsőbőrcsákózó, tűződei (serfoló, hasító, márkázó, számozó, bukkoló, oszlopos és kéttűs) talpbélés préselő, csiszoló, hasító, kéreglehúzó, fárafoglaló, kantexelő, frézáló és más célgépekkel rendelkezünk. Akkor maroknyian hittünk csak a jövőben. Ma csaknem ezer tagú kollektívánk egy emberként becsületesen munkával dolgozik azért, hogy megvalósuljon hazánkban a szocializmus, az ígéretes jövő.

Szövetkezetünk fennállásának 25. évfordulóján úgy ünnepelünk, hogy ezt fogadjuk meg valamennyien.

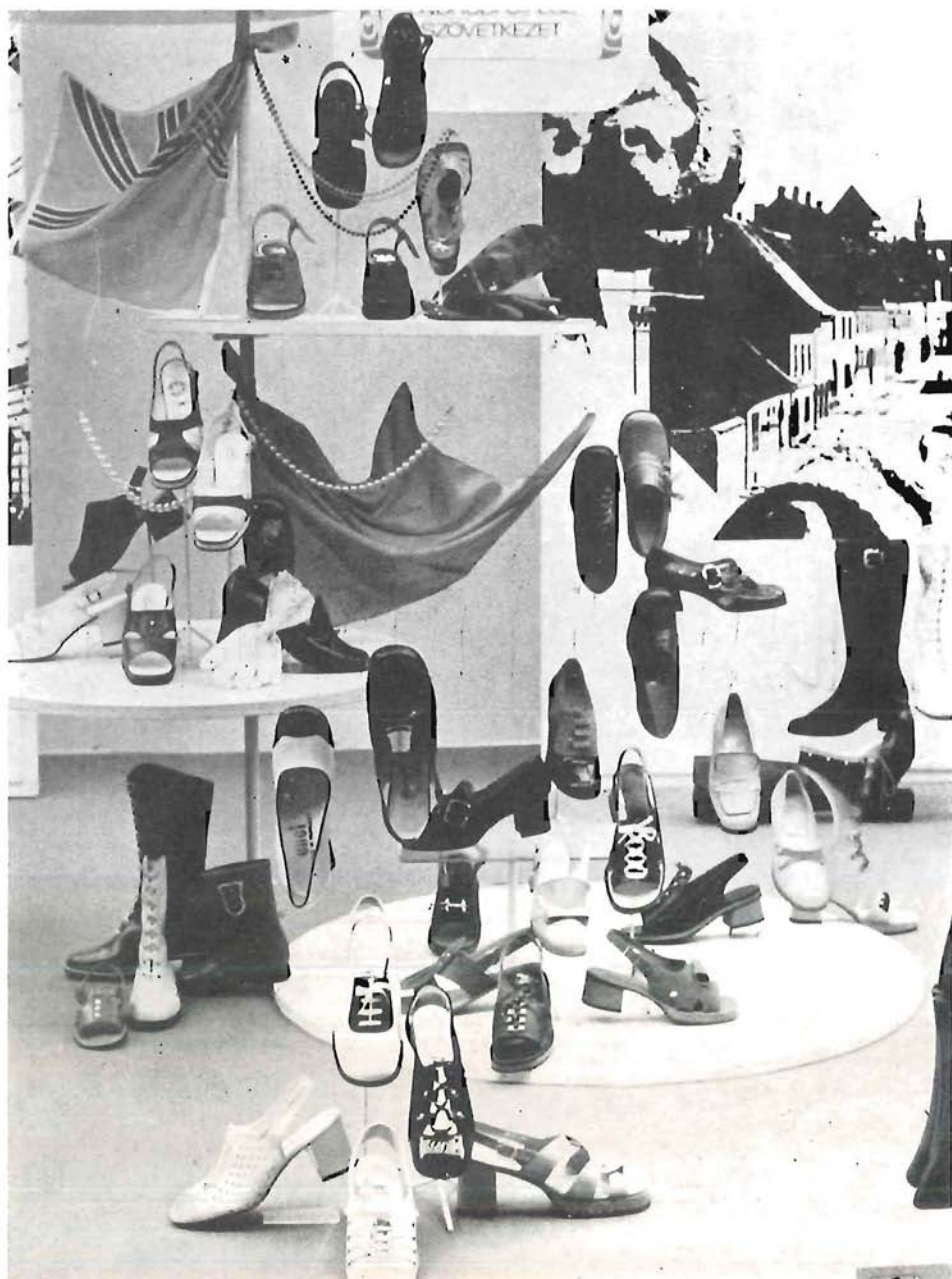
A nagyközség határában valóságos üzemmé fejlődött az ENCI, az Endrői Cipész Szövetkezet

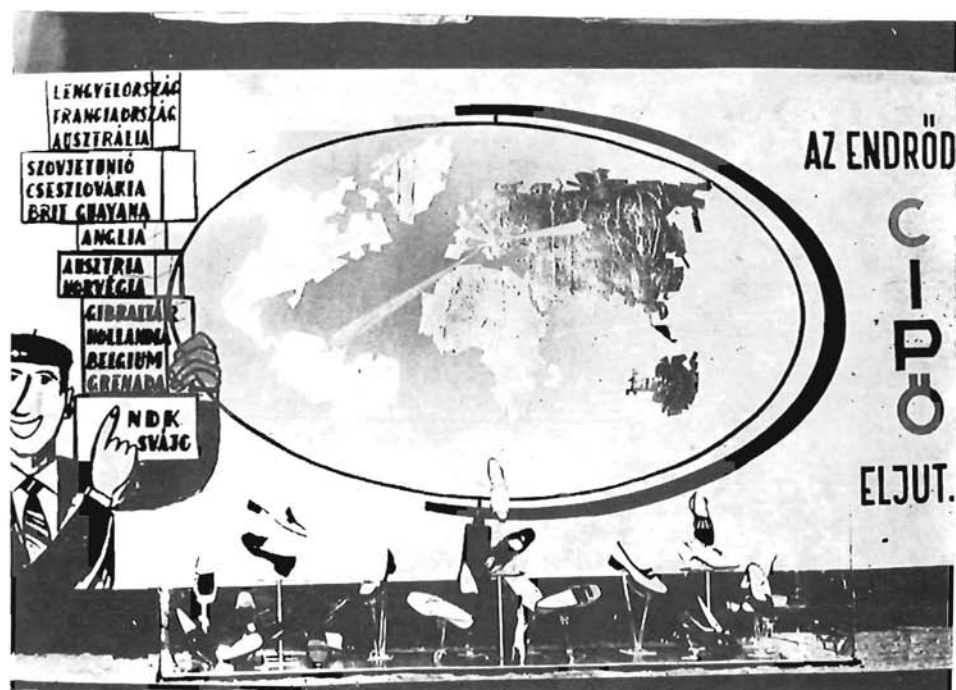
Minőségi ellenőrzés az alja-szereldében. Innen csak kiváló minőségű női cipők hagyhatják el a szövetkezetünket

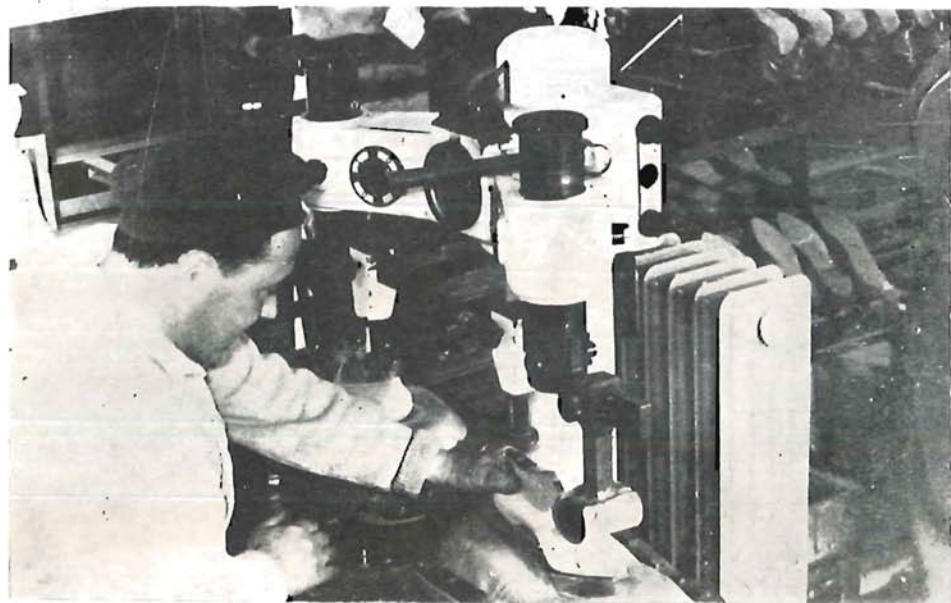
1970. Több, mint tízmillió költséggel felépített új üzemépületünkben nemcsak a modern munkatermek, gépi berendezések teszik könnyebbé a munkát, jobba tagjaink munkahelyi körülményeit, hanem a szociális létesítmények is. Képünkön az új zuhanyozó látható. Női és férfi mosdó, zuhanyozó, öltöző épült és nyitottunk egy közszükségleti cikket árusító üzletet is az asszonyok bevásárlásainak megkönnyítésére

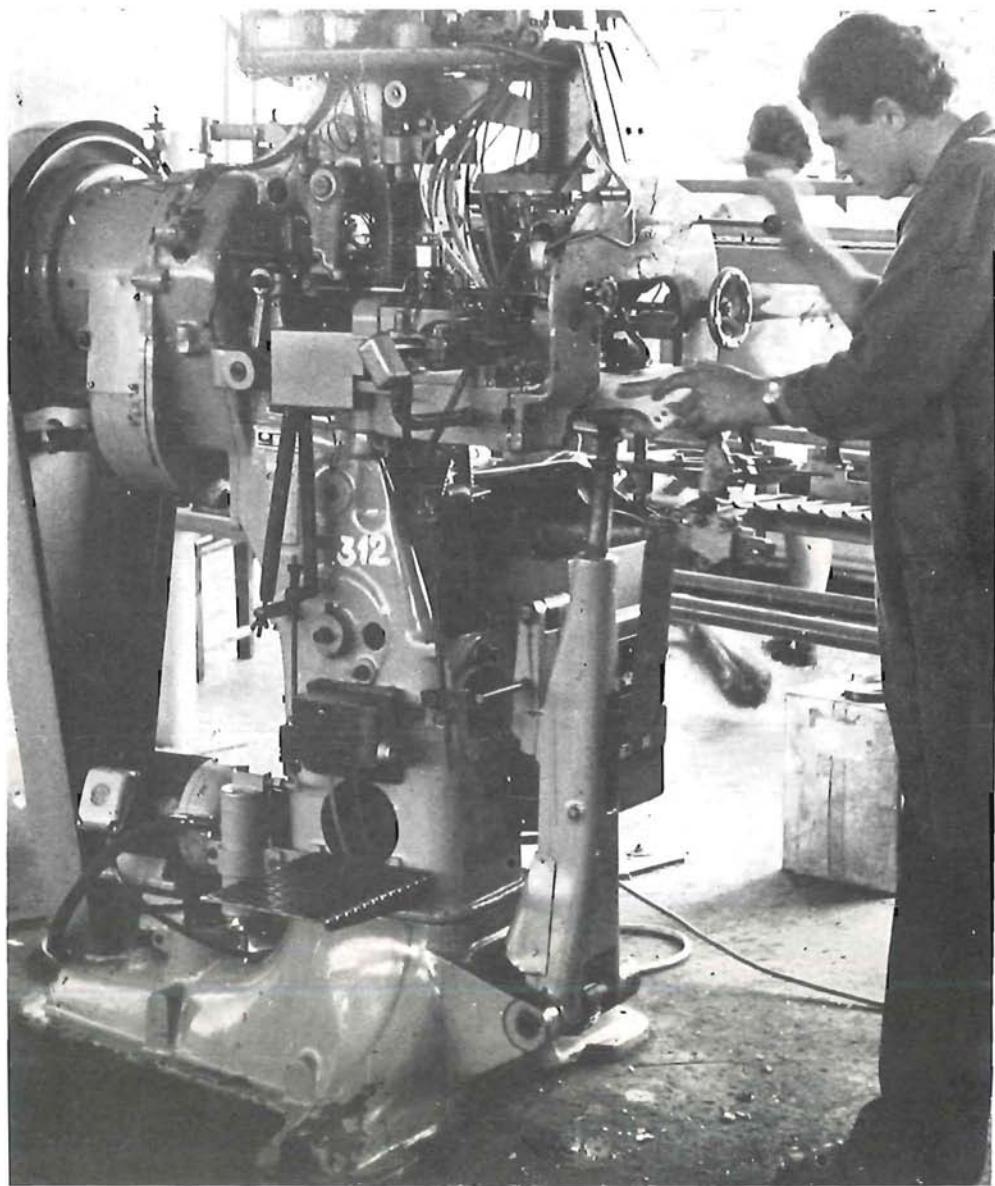
1972. A Budapesti Nemzetközi Ipari Vásáron kiállított pavilonunk egy részlete

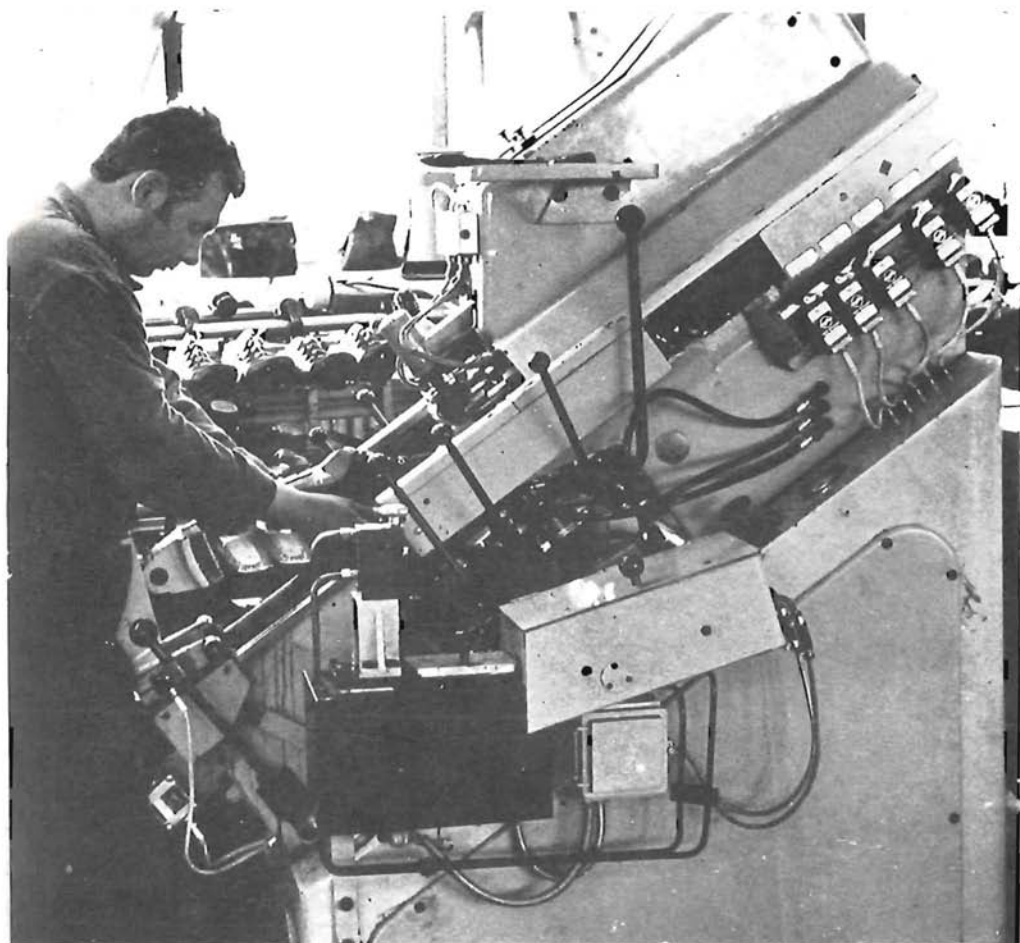
Az endrődi cipők a Budapesti Nemzetközi Vásáron való első bemutatkozásunk óta bejárták csaknem az egész világot. Jelenleg 18 országba exportálják cipőinket.

1970. Talpfelnyomó gép. Előtte 1967-ben állítottunk ide gépet, ami helyett ezt a korszerűbbet állítottuk be

1971. Kontexelő (kéregcsark szegelő) gép. A legkorszerűbbek közé tartozik

1971. Az új, fára-húzó gépünk. Azelőtt ezt a munkát is kézzel végeztük.
A modern masina jelentősen növeli a termelékenységet

1970. A legnehezebb kézi munkák közé tartozott azelőtt a kéregbehúzás.
Ma már ezt a műveletet is géppel csináljuk.

1970. Ilyen ma a felsőrész szabászatunk az öt-hat évvel ezelőtti manufaktúrárs műhellyel szemben. Jelenleg 14 új, 1970-ben vásárolt gépen dolgoznak a műhelyben.

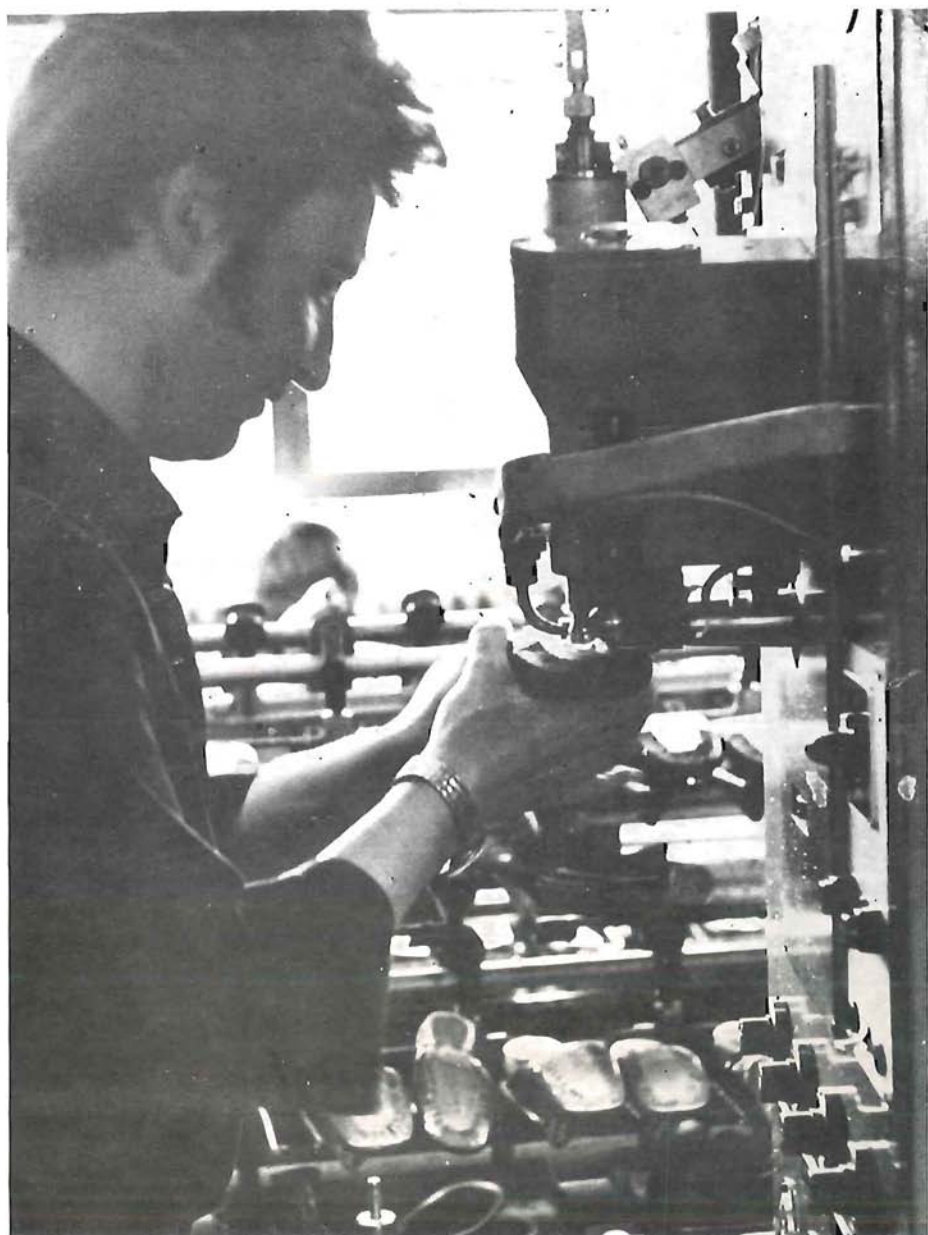
1970. Ekkor alakítottuk ki ilyené a tűzödét, ahol szalagszerűen halad a termelés

1970. Az aljaszerelde új munkaszalagja. Tiszta körülmények között, jó kedvvel dolgoznak itt is a tagjaink.

1970—71. Új beruházásaink egyik modern gépe atalp-préselő

1971. A világon ennél az oldalzó gépnél jelenleg nincs modernebb.
Két darabot vásárolt belőle szövetkezetünk

H 661

1972. A szövetség Endrődön nyílt cipőboltja. Nyitás után rövidesen olyan híre kelt, hogy más megyéből is felkeresik

MISKERTANÁCS
VÖRÖS VANDORZÁSLÁJÁVAL
KITŰNTETETT SZÖVETKEZET

AZ ORSZÁG KIVÁLÓ
IPARI SZÖVETKEZETE
CÍMMEL KITŰNTETETT
SZÖVETKEZET

CIPŐSZOLGÁLTATÓ

ENCI

CIPŐ